

helsinška povelja

PIŠE: SONJA BISERKO

Najvažnija prekretnica u ideologiji i politici

Ni dvadeset godina nakon Osme sednice CK SK Srbije nema kritičkog i relevantnog osvrta na taj ključni događaj koji je bio uvod u krvavi raspad Jugoslavije. Srbijanski mediji, a i glavni akteri, uz nekoliko izuzetaka, su Osmu sednicu sveli na „tuču u familiji“ (Miloševića i Stambolića), sa procenom da bi događaji koji su sledili, manje više išli istim tokom. To je zapravo i logično kada su uzme u obzir zvanična istina o raspadu Jugoslavije koja polazi od zavere Zapada i secesionističkih republika. Ta teza, ne samo da je bila polazna tačka odbrane Slobodana Miloševića pred Haškim tribunalom, već se ona ustoličila kao zvanična istina svih državnih institucija, političke i intelektualne elite. Njeni promotori su akademici, koji su tu tezu svojski branili pred Haškim tribunalom kao Miloševićevi svedoci. Dakle, Osmu sednicu je u Srbiji tretirana kao minorni događaj.

Osmu sednicu je bila državni puč, izveden uz podršku vojnih zavereničkih krugova koji su već bili u sadejstvu sa političkim i intelektualnim krugovima koji su spremali transformaciju Jugoslavije, uz dominaciju Srba kao najbrojnijeg naroda Ili, kako je Milošević 1991. godine govorio: „Moramo biti jedinstveni ako želimo da Srbija kao najveća republika diktira dalji tok događaja“. Nikola Ljubičić i grupa oko njega instalirala je Slobodana Miloševića kao najbolje kadrovsko rešenje (s obzirom na njegove karakterne osobine) za projekat koji je pre toga već bio najavljen u *Memorandumu* SANU. Osmu sednicu je u suštini najvažnija prekretnica u ideologiji i politici Srbije, jer se preko nje instalirao etnonacionalizam kao državna politika.

Bez sagledavanja šireg političkog konteksta, nije moguće razumeti ulogu Slobodana Miloševića i istorijski značaj Osme sednice. Podsećanja radi, u to vreme uveliko se kristališu odgovori na jugoslovensku krizu: slovenački i hrvatski, na jednoj strani, i srpski, na drugoj. Jugoslaviju u to vreme potresaju brojne afere, mnoge od njih pripremane u Beogradu: na Kosovu, Hrvatskoj i u Bosni. Najupečatljivija afera iz

tog vremena je svakako finansijska afera „Agrokomerc“ (direktor Fikret Abdić) zbog navodnog izdavanja menica bez pokrića. Cilj ove afere je bio diskreditacija Hamdije Pozderca, potpredsednika Predsedništva SFRJ izrazito jugoslovenski orijentiranog, koji je po redosledu trebao biti sledeći predsednik SFRJ (naprasno je umro). Fikret Abdić je kasnije instrumentalizovan za provociranje muslimansko-muslimanskog sukoba, što je značajno oslabilo ionako nepovoljnu poziciju Muslimana-Bošnjaka. Još jedan slučaj je imao dalekosežne posledice. U paraćinskoj kasarni vojnik Aziz Keljmendi je ubio četiri vojnika raznih nacionalnosti, od kojih je samo jedan bio srpskog porekla. Međutim, ovo ubistvo je u Srbiji poslužilo za antialbansku kampanju nevidjenih razmera, jer se u to vreme vrše pripreme za promenu Ustava Srbije i ukidanje autonomije Kosova.

Slobodan Milošević je odmah nakon osvajanja vlasti krenuo u „disciplinovanje“ medija, odnosno u njihovu centralizaciju i stavljanje pod potpunu kontrolu. Osniva se uredjivački kolegij koji dnevno planira kampanje, u početku protiv Albanaca i Hrvata, a onda i protiv svih ostalih. Otvaraju se stare rane, Srbi se mobilišu, posebno oni iz Hrvatske i Bosne, na genocid iz Drugog svetskog rata, kao i tzv. „kulturnom genocidu“ nad Srbima na Kosovu.

Akademici i širi krug intelektualne elite, s druge strane, vrlo brzo javno daju podršku Miloševiću, i zalažu svoj autoritet u antijugoslovenskoj propagandi. Posebno važnu ulogu imaju istoričari koji lansiraju paraistorijska tumačenja o položaju i ugroženosti srpskog naroda. Akademici veoma organizovano kroz medije, najpre u *Književnim novinama*, a i na sve ostale načine, šire tezu o tome da se „u Jugoslaviji dogodila izrazita regresija Srbije“ koja se ogleda u ekonomiji, u građanskim slobodama, u političkoj demokratiji, u razaranju etničke celine srpskog naroda, u nepostojanju srpske države, u gubljenju grandiozne kulture Srednjeg veka. O Srbiji se govori kao jedinom gubitniku u Jugoslaviji, jer su

Srbi jedini evropski narod kome je jedna ideologija, ne samo anektirala čitav Srednji vek, već i poništila njegove oslobodilačke ratove, a čitava privreda Srbije je posle Drugog svetskog rata izložena određenim oblicima eksploatacije i neravnopravnosti.

Prvi zajednički projekat SANU i nove srpske vlasti bio je i skup SANU pod nazivom „Aktuelni problemi Ustava i ustavne promene“. O promeni ustava vodjene su javne debate na svim nivoima. Udruženje književnika Srbije, Sociološko društvo Srbije, Filozofsko društvo Srbije, podneli su svoj *Prilog javnoj raspravi o ustavu*, čija je polazna osnova bila neophodnost promene Ustava iz 1974, koji je označen kao glavni uzrok krize jugoslovenskog društva. Obrazloženje predloga dao je Dobrica Ćosić. On je zaključio da je izlaz iz jugoslovenske egzistencijalne krize promišljena, odlučna, temeljna demokratska reforma celokupnog društvenog, ekonomskog i državnog uređenja Jugoslavije, čiji osnovni politički subjekat „neće biti suverena država kao 'birokratsko kraljestvo' nego čovek pojedinac - slobodan građanin“. Ovaj predlog je, polazeći od brojčane nadmoći Srba, bez uzimanja u obzir i nacionalnih interesa republika, u suštini išao na majorizaciju, koju su kasnije usvojili svi relevantni činioci u Srbiji, uključujući i UJDI.

Nakon što Srbija nije dobila podršku od drugih republika za promenu Ustava SFRJ, celokupna politička i intelektualna elita se skoncentrisala na promenu ustava Srbije. U diskusiji o promeni ustava, beogradski Pravni fakultet je imao posebno mesto. Srbija, međutim, nije dobila podršku za promenu ustava od svojih pokrajina, pa se pribeglo drugim vaninstitucionalni sredstvima. U tome je Ratko Marković imao ključnu ulogu. On je, između ostalog, govorio da je „cela Srbija jedan konvent, jedna spontano sazvana i stalno zasedajuća ustavotvorna skupština, u kojoj narod neposredno, bez ikakvih posrednika i tumača njegovih želja, sam piše svoj ustav kao delo samoodređenja naroda.“ Ovim tumačenjem volje naroda, zaobidjene se obe pokrajine, jer, kako kaže Marković, „ustav kao akt samoodređenja naroda ispisuje sam narod. Tu više nema organa ustavotvorne vlasti – ta vlast je narod, neposredno“. Jer, uostalom, kaže on, „narod je ipak preči od ustava“.

Promena ustava izazvala je masovne demonstracije na Kosovu zbog narušavanja kosovske autonomije. Od tada je Kosovo praktično pod režimom vanrednih mera. Na protesnim mitinzima (tzv. „jogurt revolucija“) u Novom Sadu, tražena je ostavka vojvodjanskog rukovodstva, što je bio uvod u pohod na Jugoslaviju. Sledila je aneksija Crne Gore, zatim neuspešan pohod na Sloveniju. Taj neuspeh Slovenija je „platila“ izbacivanjem iz Jugoslavije, jer se računalo na lakši obračun sa Hrvatskom i Bosnom u tom slučaju. Zaokruživanje srpskih etničkih teritorija početkom rata 1991/1992 obavljeno je u relativno kratkom vremenu, a onda se, uz rasporedjivanje mirovne misije UN na terenu, pokušao zadržati ratni plan.

Antibirokratska revolucija, po metodologiji je bila boljševička i antidemokratska. Milošević se obrušio na sve savezne institucije, paralisao njihovo funkcionisanje i tako doveo do njihove potpune degradacije.

Instaliranjem „naroda“, kao političkog faktora („dogodio se narod“), Milošević je uveo vaninstitucionalne metode kojima je obesmislio, najpre republičke, a onda i savezne institucije. Ideje „antibirokratske revolucije“ formulisane su još sedamdesetih u vreme diskusija o amandmanima za novi ustav. Na beogradskom Pravnom fakultetu održana je tada javna rasprava o amandmanima na novi ustav, na koju se kasnije oslanjala antibirokratska revolucija. Sedamdesetih godina Kosta Čavoški formuliše pravo naroda na „otpor i pobunu“ za promenu postojećeg ustava, dok je Mihajlo Đurić „predviđao“ potpuno dezintegrisanje države, ali i srpskog naroda. Tada se formuliše i teza o administrativnim republičkim granicama (koju kasnije ponovo lansira Kosta Čavoški), a Radoslav Stojanović je najavio bujanje srpskog nacionalizma, ukoliko dodje do usvajanja novog ustava.

Ustav iz 1974. je u percepciji srpske političke klase i elite bio glavni uzrok jugoslovenske krize, što je polazna teza i u svim aktuelnim interpretacijama. Epilog tog pohoda na Jugoslaviju, sada se odvija pred Haškim tribunalom. Zbog neadekvatne saradnje Srbije sa Haškim tribunalom mnoge presude su ostale nedorečene. Posebno kada se ima u vidu da politički kontekst nije uziman u obzir u nekim sudjenjima (na primer, u slučaju Vukovarske trojke). No, ipak sakupljena dokumentacija o raspadu Jugoslavije je kapitalno dostignuće, imajuću u vidu sva ograničenja međunarodne pravde u sadašnjoj konstelaciji međunarodnih odnosa. Osim toga, sudska pravda ne daje poslednju reč o događajima na prostoru bivše Jugoslavije. Tek predstoje suštinska istraživanja koja će neminovno ogoliti karakter i Osme sednice. Da Srbija nije odustala od svojih aspiracija na susedne teritorije vidi se i po njenim reakcijama na zbivanja u Bosni i Hercegovini. Svaki pokušaj visokog predstavnika međunarodne zajednice da konsoliduje BiH kao državu u Srbiji se dočekuje kao atak na ratni plen koji se brani svim silama. Donošenje ustava u Crnoj Gori, prvog građanskog ustava u regionu, u Srbiji je takodje praćeno kao direktno ugrožavanje srpske manjine u toj zemlji. Frustracija u vezi sa statusom Kosova dostigla je vrhunac, jer sve više izmiče očekivana kompenzacija – RS za Kosovo, uprkos svesrdnoj podršci Rusije.

Tokom celog XX veka Srbija je sticajem okolnosti bila na pobeđničkoj strani, što joj je donelo velike beneficije, pre svega kroz dominaciju Jugoslavijom. Po prvi put u savremenoj istoriji Srbija je stala na stranu gubitnika i to gubitnika hladnog rata. Stala je na stranu Rusije i to one koja je, krajem hladnog rata, bila protiv Gorbačova (a pre toga daleke 1968, deo vojske srpskog porekla, interno je podrazumevao za intervenciju u Čehoslovačkoj). Sadašnje svrstavanje uz „Putinovu Srbiju“ gubi iz vida da je Rusija po definiciji imperijalna sila i da je to, dugoročno gledano, gubitnička pozicija. Imperije nestaju. Takođe, gubi se iz vida da Rusija vodi računa isključivo o svojim interesima. Rusija nema interesa da se trajno sukobljava sa Evropom sa kojom deli mnoge zajedničke interese. Ona samo pokušava da povрати nešto od svoje stare slave. Legitimno, ako može. Srbija je samo instrument u takvoj situaciji. ■■

PIŠE: DR DESIMIR JEVTIĆ

Srpska "kulturna revolucija"

Ovih dana svi su pomalo iznenađeni interesovanjem za jednu od sednica CK SK Srbije od pre 20 godina. To čeprkanje po sećanjima zakopanim u nekom „prašnjavom budžaku“ nije navika Srba, pogotovo ako se radi o zabludama koje još traju. Nažalost, priča o Osmoj sednici („tužna priča“) još nije završena, jer je imala dalekosežne štetne posledice na srpski narod, na Srbiju, ali pre svega na duh naroda. Ono što se tada izrodilo gledamo i danas. I danas je „diferencijacija“ na patriote i izdajnike važnija od toga ko koliko doprinosi. Na javnoj sceni i dalje je mnogo nepromišljenih i infantilnih ljudi a prostakluk, vika, dreka je metod sticanja popularnosti u javnom i političkom životu.

Narodu se i dalje serviraju likovi iz „antibirokratske revolucije“ sa morem do kolena, a razne bidže, kontroverzni biznismeni, sponzoruje, vladike sa mitraljezom i slični, postaju mera uspešnosti i patriotizma.

Nažalost, još uvek nismo spremni da priznamo da je tada pobedio glib, periferija, a duh naroda je inficiran legendama o „nebeskom narodu“, o „pobednicima u ratu, a gubitnicima u miru“ i sličnim defetističkim idejama.

Nažalost, naknadna pamet govori da je Osmo sednica imala dalekosežne negativne posledice na srpski narod. Ona je označila još jedan poraz demokratske opcije u partiji srpskih komunista. Još jednom su „srpski liberali“ poraženi u pokušaju mirne tranzicije. Sama sednica označava kraj sukoba onih koji su bili protiv „olakog obećavanja brzine“ i onih koji su zastupali tezu „na ljutu ranu ljutu travu“.

Pobedila je ova druga koja je nudila Slobodana Miloševića da posle Tita bude Tito.

Ja sam Slobodana Miloševića upoznao posle 1981. godine, kada sam, postavši direktor „14. oktobra“ iz Kruševca, postao i član CK SKS. On tada već za sobom ima uspešnu karijeru partijskog aparatčika i sa mesta direktora Udružene beogradske banke vodi Komisiju za privredu CK SKS. Već tada se videlo da i on i njegova supruga imaju dalekosežne ciljeve, ona preko Univerzitetskog komiteta, a on preko starijih kadrova i uz podršku Ivana Stambolića. Slobodan vodi računa da ne pokvari svoj položaj, dobro saradujući sa svima iz drugog reda partijske hijerarhije.

U periodu 1981-1986. godine počinje generacijska promena u rukovodstvu Srbije. Ratni kadrovi se uz manje ili veće sukobe povlače. Formira se nova politička elita čije je jezgro u „Tehnogasu“, gde su ranije radili Ivan Stambolić, Slobodan Milošević i drugi, a računaju na beogradske omladince, akcijaše i uspešne direktore. Kao uspešan direktor ja postajem kandidat za predsednika Republičkog izvršnog veća (RIV) i tako svedok burnih događaja.

Prvi greh čini Ivan Stambolić, kada umesto Radiše Gačića, podržava Slobodana Miloševića za mesto šefa partije. Ima indicija da je to učinio u želji da lakše smiri Dragoslava Markovića, što je podržavao i Petar Stambolić. Kasniji događaji su pokazali sa kolikim je poznavanjem Dragoslav Marković predvideo i u šta će nas taj izbor odvesti.

Prvi sukobi su vidljivi već pri dogovoru o sastavu vlade i CK 1986. godine. Koga god Ivan napadne, Slobodan ga uvodi u CK. Sukob je već tada bio vidljiv, ali je Slobodan imao plan kako da ga ostvari, a Ivan se nije dovoljno branio, dok nije postalo kasno. Koncept je bio – izazivati fingirane krize i osvajati segment po segment društva, a naročito delove elite.

U to vreme situacija u Srbiji postaje sve teža i ekonomski i politički, a objektivno stanje postaje sve očiglednije. Na ekonomskom planu teret dugova, inflacija, gubici, a na političkom, Kosovo i odnosi u Federaciji.

Ivan dobija saglasnost na saveznom nivou za ustavnu reformu i na njoj vlada, uz dogovaranje sa pokrajinama, radi i privodi je kraju. Na ekonomskom planu ide se na reformu zahvatanja iz privrede, rešavanje dubioza (Smederevo, šećerane itd.) i veći uticaj na savezne organe.

U jeku javne rasprave o ustavnim promenama pojavljuje se Memorandum SANU (indikativno, 24. septembra 1986. godine). To je šamar Ivanovim naporima da privede kraju ustavnu reformu. On oštro reaguje: „Imamo rat sa ljudima sa kojima nema sporazuma, i zato ne treba flertovati sa njima. Potcenjujemo militantnu grupu oko Čosića“.

Slobodan flertuje, ne napada oštro i podilazi intelektualnom nacionalizmu SANU, Crkve, Udruženja književnika, Univerziteta. A čim je to mogao, zaustavio je kampanju protiv Memoranduma.

Sledeća fingirana kriza je humoreska „Vojko i Savle“. Čitava stvar bila je početak rušenja Gradskog komiteta SK (GK) i Dragiše Pavlovića, ali i osvajanje „Politike“ i televizije. Usput se podilazi periferiji, a kritikuje vaspitanost.

U periodu od 15. do 23. maja 1987. godine, u Udruženju književnika održavaju se protesne večeri „O Kosovu – za Kosovo“. Ton daju istupanja Dobrice Čosića.

Naslovna strana u „Studentu“ od 25. maja 1987. godine omogućava napad na urednika Miroslava Visića i smenu ministra kulture u RIV. Odbrana Tita obezbeđuje podršku starih kadrova koja je važna za konačni obračun.

Sve ovo prete događaji na Kosovu. Od slučaja Martinović, preko Batusa, do Kosova Polja. Milošević postaje zaštitnik i uzdanica Srba sa Kosova.

Svima odgovara ono što se događa u Srbiji. Radikalizacija političke scene ima podršku svih Srba u Jugoslaviji. Srpska elita procenjuje da pri raspadu Federacije Srbi mogu sačuvati prava konstitutivnog naroda i onde gde su manjina. Neki, kao

akademik Vasa Čubrilović, ponovo propagiraju preseljenje „ilegalno“ doseljenih Albanaca. To, naravno, odgovara i elitama u republikama i pokrajinama, jer na Srbiju prenose krivicu za raspad Federacije (koji je bio neminovan), ali i za način realizacije tog raspada.

Konačni obračun između onih koji su za demokratsko rešenje krize u zemlji mirnom tranzicijom koje predvodi Ivan Stambolić i onih koji misle da je titoizam moguć posle Tita sa Slobodanom Miloševićem kao Titom, je pitanje dana.

Obračun počinje u GK Beograda posle razgovora Dragiše Pavlovića sa urednicima listova 11. septembra 1987, kada je skrenuo pažnju na prodor nacionalizma. To je povod da se već 17. septembra održi proširena sednica Predsedništva GK. Tesnom većinom poražen je Dragiša Pavlović a pobedila je „odbrana kućnog praga“ Jagoša Purića i recept za krizu „ljuta trava na ljutu ranu“ Radoša Smiljkovića.

Već 18. septembra zakazana je 13. sednica Predsedništva CK SKS, sa dnevnim redom „Istapanje Dragiše Pavlovića na konferenciji za štampu – političke posledice“. Proširena sednica zakazana je pod „strogo pov.“, iako je veče ranije Radmila Anđelković na televiziji govorila o sednici i dnevnom redu.

Prvi za reč se javlja Ivan Stambolić i protivi se takvom dnevnom redu. Podržavaju ga M. Marković, M. Baljak, V. Milinčević i drugi. Posle dvodnevnog zasedanja koje počinje u 9 sati, a završava se u 22, kritika sa Dragiše Pavlovića prenosi se na Ivana Stambolića, sa tesnom većinom.

Osma sednica CK SKS zakazana je već za 24. septembar 1987, i ona je samo prebrojala glasove pobede nad „stambolićevcima“. Milošević je otvorio period svoje neprikosnovene vlasti na prostorima gde su živeli Srbi. Istog dana, 13 godina posle, na prevremenim izborima koje je bahato raspisao doživio je konačni poraz. Mnogi koji su ga podržavali priznali su svoju grešku, ali mnogi to ne čine ni danas. General Nikola Ljubičić, koji je svojim ugledom u vojsci, a posebno među generalima, bitno pomogao porazu Ivana Stambolića, već 1988. godine mi kaže: „Žao mi je što sam omogućio da sve ode u jednu glavu“. Dušan Čkrebić, kome je bilo „dosta lidera“, posle 20 godina priznaje da je pogrešio u proceni mogućnosti politike Slobodana Miloševića. Oni koji su ga upoređivali sa Nikolom Pašićem, još čute.

Kraj Osme sednice znači početak „antibirokratske revolucije“. Taj oblik „kulturne revolucije“ je izmišljotina grupe oko Mire Marković i raznih ekipa poput one iz „Čarapičevog bresta“. To je čas „jogurt revolucija“, čas „miting istine“, i postaje izvozni artikl koji daje opravdanja svima koji su protiv Srba i Srbije.

U Srbiji „mitinzi istine“ su sredstvo za smenu neposlušnih. Ali i za preusmeravanje nezadovoljstva siromašnih ka „izrabljivačima“ Srbije, ka međunarodnoj zaveri i ksenofobiji. Populizam postaje osnovna metoda politike, što je i danas.

Podrška pobedi „titoizma bez Tita“ u potpuno promenjenim uslovima (bi)polarnog sveta koju podržava srpska elita i u Srbiji i van nje, vodi sve u katastrofu, a naročito Srbe van Srbije.

Lako se danas može dokazati da razlozi propadanja

srpskog naroda u poslednjoj deceniji XX veka leže u njegovom niskom intelektualnom kapitalu. Slobodan Milošević je bio po njegovom ukusu a i on se trudio da to bude.

U trenutku krucijalnih promena u svetu, u vreme pada Berlinskog zida i kraja tzv. hladnog rata završio se koncept (možda privremeno) bipolarnog sveta. Presušili su prilivi finansijskih sredstava za tzv. jugoslovenski eksperiment samoupravne participacije i nesvrstanost. Intelektualni kapital srpskog naroda nije bio na nivou zahteva nove situacije, pre svega zbog nezrelosti i unutrašnje heterogenosti njegove elite.

Heterogenost elite ima korene u istoriji srpskog naroda. Jedan deo naroda je pola milenijuma živeo u uslovima raje u islamskom Otomanskom carstvu, dok drugi deo živi u hrišćanskoj evropskoj civilizaciji kao privilegovani zaštitnici granica. Koren nezrelosti, pak, leži u bežanju od stvarnosti u carstvo nebesko, u legende, umesto u istoriju. Očigledno je da elita nije imala sposobnost prognoze dok je analiza imala cilj traženja opravdanja a ne rešenja. Tipičan primer za to je *Memorandum SANU*. Ma koliko bio nezavršen.

Dok Slovenci, Hrvati, Muslimani, Crnogorci, pa i Makedonci žele nezavisne države, srpski intelektualci brane Jugoslaviju i sistem, okrivljujući „svetski poredak“ za svoju sudbinu. SANU priprema *Memorandum*, Crkva ponovo šeta mošti kneza Lazara, Udruženje književnika raskopava jame ustaških zločina, a vlast uvodi embargo na robu iz neposlušnih krajeva, a partija vodi „kulturnu revoluciju“ i svi zajedno kreću u rati protiv svih.

Ideje su pogrešne. Odbrana komunističke ideologije je anahrona, a centralizacija Srbije umesto demokratizacije, razbija je na srednji rok.

Sada kada posle 20 godina njega nema, svi beže od krivice i ostavljaju narod da bude kriv.

Srpski narod jedino je kriv što je dozvolio da bude prevaren i podrži Miloševića. Zaboravlja se da mu je trebalo mnogo vremena da ubedi Srbe da se dive ratnim herojima koji vode paravojne formacije a neki su dobili orden Svetog Save od patrijarha da aplaudiraju tenkovima koji idu na Vukovar. Od silne manipulacije većini i danas buči glava, malo je onih koji se trude da narod dozovu pameti. Srbi moraju da shvate da su mali narod i da su oni ti koji treba da naprave nešto od ove zemlje. Moraju da učine sve da postanu deo razvijene Evrope. Moraju da postanu atraktivni za manjine da bi sačuvali teritorije. Moraju se navići da su manjina na onim teritorijama gde su bili vlast.

Neke od osobina Srba se moraju obnoviti: razumevanje različitih, bliskost sa malim stvarima, držanje do svojih opredeljenja, pojašnjavanje očekivanja, pokazivanje ličnog integriteta, sposobnost da se izvini, ljubav prema zakonima života.

Srbi moraju naći snage da priznaju da su ideje srpske „kulturne revolucije“ prošlost i da je vreme za obnovu pre svega duha naroda.

(Autor je ambasador u penziji, neposredni učesnik Osme sednice CK SKS) ■

PIŠE: VLADIMIR GLIGOROV

Obrnuta ekspozicija

Osma sednica Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije trebalo je da bude početak raspleta krize, a zapravo je početak zapleta. Tek 2000. godine je počeo rasplet, koji još uvek traje. Ovde će biti reći o krizi koja je dovela do Osme sednice, o njenom doprinosu promeni karaktera te krize, o dugom procesu suočavanja sa njenim posledicama, i o tome kako ona utiče na rasplet koji sada ulazi u poslednju fazu.

Kriza socijalističke Jugoslavije

Socijalistička ili komunistička Jugoslavija je bila veoma nestabilna, politički i privredno. Ovo je tačno i za druge komunističke zemlje, a i uzroci nestabilnosti su bili isti ili slični (Gligorov, 1984). Političkom je sistemu nedostajala legitimnost, a privrednom efikasnost. Savez se komunista Jugoslavije trudio da nekako obezbedi i jedno i drugo, a da istovremeno zadrži monopol vlasti. Surogat demokratskoj legitimnosti je nađen u nacionalizmu, a efikasnosti u slobodnijoj trgovini, kako na domaćem tako, sa vremenom, sve više i na međunarodnom tržištu. Ovde nema potrebe detaljnije opisivati ni ove napore ni razloge zbog kojih su ti pokušaji delovali destabilizujuće, mada su najčešće rešavali trenutne krizne situacije (Gligorov, 1985).

Ključno je zapaziti da je nacionalizam bio nepovoljan za Srbiju, dok je tržišna liberalizacija bila povoljna. Razlog za prvo je sada mnogo lakše videti nego ranije, budući da su posledice raspada Jugoslavije, kao posledice nacionalističkih politika, u najvećoj meri bile negativne po Srbiju. Razlog za drugo je teže videti, ali ako se razmotri ekonomski razvoj Srbije u jugoslovenskom razdoblju vidi se da je ona, kao najveća privreda i po ukupnoj proizvodnji i po stanovništvu, imala koristi kako od pristupa celokupnom jugoslovenskom tržištu, tako i stranim tržištima. Posebno zbog toga što je njen glavni grad bio i glavni grad Jugoslavije, što je značilo i da je poslovni centar čitave države.

Ove su dve činjenice bile dobro shvaćene od takozvanih srpskih komunističkih liberala, ili bar od jednog broja njih. Ovo je razlog što nisu bili omiljeni kod nacionalista u drugim jugoslovenskim sredinama, ali je mnogo važnije

to da nisu bili podržavani od srpske opozicije, bilo da je ona bila građanska ili komunistička. Prigovor je bio da su srpski liberalni komunisti anacionalni i da ne vode računa o srpskim interesima, da su kolaboranti, petokolonaši i izdajice. Takođe, da su korumpirani, jer zagovaraju tržišnu privredu i oslanjaju se na zapadne kapitalističke demokratije - i posebno na Ameriku. Na paradoksalan način, koji je inače čest u srpskoj istoriji, tvrdilo se da su oni bili titoisti, i to još više i češće nakon što ih je Josip Broz uklonio iz rukovodstva Saveza komunista Srbije. I danas se oni često dezavuišu iz istog razloga i sa istim prezirom i omalovažavanjem.

Ovo je važno da bi se razumelo stanje u političkoj javnosti u Srbiji u osamdesetim godinama prošloga veka. Jugoslavija je početkom te decenije ušla u ozbiljnu političku, a potom i u privrednu krizu. Politička je počela demonstracijama na Kosovo 1981, a privredna, moratorijumom na servisiranje stranog duga, otprilike u isto vreme. Ove dve krize su pokazale da su ispljeni instrumenti rešavanja kriza, ne samo zato što je Josip Broz umro 1980, već i zato što politička legitimnost nije mogla više da se obnovi oslanjanjem na nacionalizam, jer bi se raspao Savez komunista, a dalja liberalizacija privrednog sistema bi zahtevala uklanjanje društvene svojine i time i monopola partije nad privrednim resursima. Kako su oni već bili u rukama lokalnih, republičkih i pokrajinskih, vlasti, glavni otpor liberalizaciji je dolazio od njih.

Negde polovinom osamdesetih godina, kada je postalo jasno da su ustavne reforme neizvodljive, jer nije postojala podrška ni za centralizaciju, niti za dalju decentralizaciju, a i da sistemska reforma nije moguća zbog interesa vladajuće partije, otvorila se dilema: ili težiti demokratizaciji ili konsolidaciji postojeće vlasti, recimo, preuzimanjem vlasti u partiji uz, na primer, vojsku. Ovde je sada važna ta nacionalistička i antikapitalistička opozicija. U samom Savezu komunista Srbije ponovo su jačali oni koji su uviđali da je nacionalizam rđav za Srbiju i da je liberalizacija privrede dobra za Srbiju. Njihov je autoritet u javnosti, međutim, bio mali i čak se smanjivao, iz više razloga, a pre svega zato što nisu nikako uspevali da se nametnu drugima u jugoslovenskom partijskom, državnom i vojnom rukovodstvu. A kriza se produbljevala iz godine u godinu. Isprobane su različite polumere, ali su rezultati bilo mršavi, a u mnogočemu i negativni. Dovoljno je samo pogledati naslove knjiga iz tog perioda: gotovo svi društveni naučnici su imali neki proizvod koji je u naslovu ili u podnaslovu imao reč kriza. I kako se može i očekivati, kriza koja se ne rešava samo se pogoršava i širi na druge socijalne oblasti.

To je posebno bilo jasno sa razvojem krize na Kosovu. Postalo je vidljivo da stvari izmiču kontroli i da će se morati prihvatiti ishod sasvim nepovoljan po Srbiju. Ovde valja uzeti u obzir da je u srpskoj javnosti postojalo opšte uverenje da je Ustav iz 1974. izuzetno nepovoljan po Srbiju i da je neophodno da se on promeni kako bi se osnažila vlast Srbije na Kosovu. Ovo nije bilo prihvatljivo za rukovodstva Slovenije i Hrvatske, ali i za druge, jer su strahovali da bi time bio promenjen odnos snaga, a onda bi to moglo da dovede i do ustavnih promena koje bi mogle da budu na njihovu štetu. Tako da je negativni razvoj na Kosovu i

nemogućnost da rukovodstvo Srbije utiče na njega dovelo do gubitka legitimnosti tog rukovodstva.

Kako steći legitimnost i obezbediti veći uticaj i na Kosovu i u Jugoslaviji u celini? Jedna je mogućnost bila da se organizuju demokratski izbori. To je bilo sasvim moguće, recimo, u drugoj polovini osamdesetih godina. Nije bilo izgleda da se to organizuje na nivou cele zemlje, ali je svakako bilo moguće u Srbiji. Jasno je da bi Savez komunista izgubio izbore, ali je takođe jasno da bi demokratska vlast u Srbiji imala izuzetnu domaću i međunarodnu legitimnost. Ovo, međutim, nije izlaz koji su videli kako oni koji su bili na čelu nacionalističke opozicije, tako i samo voćstvo Saveza komunista Srbije. Umesto toga, opozicija je radila na organizaciji narodnog protesta, sa idejom da se izvrši pritisak na komunističko rukovodstvo i na snage bezbednosti, pre svega na vojsku, da bi se osvojila vlast i promenio sistem u pravcu „pravog, demokratskog, narodnog socijalizma“. U tom je kontekstu potrebno razumeti pojavu *Memoranduma* Srpske akademije nauka i umetnosti. Ovde nije mesto da se taj veoma značajan dokument analizira. Važno ga je pomenuti, jer predstavlja ključni element konteksta u kojem se održava Osma sednica.

I u ovoj priči, kao u većini političkih preloma, značajnu ulogu igra slučaj, kao što je zapazio Makijaveli. Naime, ništa ne govori da je Slobodan Milošević bio svestan snage populizma na koju će se kasnije najviše oslanjati. On je radio na tome da osnaži svoj položaj negovanjem veza sa generalima, koji su bili veoma konzervativni i svakako nisu imali sluha ni za masovne pokrete niti za demokratske rasprave. Slučaj je hteo da Milošević bude poslat na Kosovo da smiri jednu od kriznih situacija. Po povratku je shvatio koliki je populistički potencijal Kosova. Uočio je, dakle, gde bi se mogao naći izvor političke legitimnosti i od kojeg bi velikog značaja ona mogla da bude.

To je dakle kontekst Osme sednice. Bilo je potpuno jasno i pre nego što je ona održana koji će biti njen ishod. Ono što je važno jeste način na koji je održana i šta se time signaliziralo. Obračun se odvijao pred javnošću i imao je za cilj da glorifikuje snagu, odlučnost, doslednost i jednostavne odgovore i rešenja. Učesnici i gledaoci su stekli uverenje da su svi zajedno veoma snažni i da se toj sili niko više ne može suprotstaviti. Nije bilo važno ni šta se tačno govori niti ko glasa i uopšte, čiji su argumenti jači ili koliko je tačno glasova dobio Slobodan Milošević. Važno je bilo da se protivnik u potpunosti porazi i dotuče tako da se demonstrira čista sila, zapravo izuzetna efikanost čiste sile.

Ovo je bila novost u komunističkim obračunima. U ranijim prilikama, a bilo ih je mnogo, pobednici nisu bili naročito omiljeni u javnosti. Demonstracija sile je obično viđena kao opasnost, jer se javnost nekako identifikovala sa žrtvama. Izuzetaka je bilo u Jugoslaviji, ali kada se radilo o obračunu u nekoj drugoj naciji. Recimo, Titov obračun sa hrvatskim komunističkim rukovodstvom krajem šezdesetih godina je bilo sa zadovoljstvom dočekano u Beogradu i još ponegde. Slično je bilo i sa smenjivanjem liberala, jer je to bilo popularno u Zagrebu i još ponegde. Ali, osim ove specifične i kratkovide zluradosti, javnost nije bila baš spremna da glorifikuje silu, jer se nekako

instiktivno osećala nemoćnom i sebe videla više na strani žrtve nego na strani nasilnika. Osma sednica je u tom smislu bila izuzetak. Sila je opila javnost, jer se očekivalo da će se sada ona iskoristiti protiv svih drugih. Očekivalo se da je sada konačno krizi došao kraj i da će se uspostaviti red pod autoritetom „našeg šefa“, kako su Miloševića zvali u akademskim krugovima.

Zaplet umesto raspleta

Suprotno očekivanjima, Osma sednica i narastajući masovni pokret su shvaćeni veoma ozbiljno, kako u drugim republikama i pokrajinama, tako i u inostranstvu, u smislu potrebe da joj se da politički odgovor, kako bi se zaštitili sopstveni interesi. Kako je Srbija izabrala ulične pokrete kao sredstvo promene vlasti, drugi su se opredelili za demokratska sredstva sticanja legitimnosti. To je podrazumevalo i drugačije shvatanje privrednih odnosa, tako da su veoma konzervativna rukovodstva u Hrvatskoj i Sloveniji počela da razmatraju mogućnost da bi liberalizacija mogla da bude prihvatljiva. Ovo je utoliko izgledalo privlačnije, jer je postalo jasno svima, osim ideolozima oko Miloševića, da je socijalistički svet pred raspadom i da je Sovjetski Savez ušao u ćorsokak. Nauprot tome, Evropska zajednica je postajala sve privlačnija, a značajno se povećao i uticaj i ugled Sjedinjenih Država. U tom je kontekstu došlo do formiranja vlade Anta Markovića koja je trebalo da pokrene transformaciju Jugoslavije u tražišnu privredu i u demokratsku državu. Greška ne samo stranih analitičara, već i komunističke elite u Hrvatskoj i Sloveniji je bila što se smatralo da put do demokratizacije vodi preko privrednih reformi. Kada se došlo do saznanja da je to pogrešno i da je potrebna demokratizacija, kako bi postala moguća promena privrednog sistema, već je bila promenjena situacija u ovim dvema republikama, a Miloševićeva se vlast više nije mogla da uzdrma. U isto vreme, raspao se „svetski socijalistički sistem“.

Zanimljivo će biti kada se bude valjanom istorijskom metodologijom analiziralo ponašanje srpske javnosti i njen odnos prema rastućoj moći Slobodana Miloševića. Bilo je više pokušaja da se oformi demokratska opozicija Miloševiću, ali oni koji su mogli u tome da odigraju značajniju ulogu više su bili zainteresovani da ga podrže, nego da mu se suprotstave. Budući da je sve to bilo javno, neće biti teško utvrditi i razloge i motive svih onih političkih igrača koji su se tada angažovali na nacionalnoj stvari, a koji su u velikoj meri i sada prisutni u političkom životu Srbije. Verovalo se da će Milošević preuzeti Savez komunista i uspostaviti kontrolu nad vojskom i da će onda jednostavno, organizovati „osmu“ ili već po broju odgovarajuću sednicu u svim republikama i pokrajinama. Umesto toga, Savez se komunista raspao, a vojska je počela da se priklanja nacionalnim vlastima. Pokušaj izvoza revolucije u Sloveniju je neslavno propao, a rđav je uticaj imao i najavaljeni bojkot slovenačke robe, i na kraju upad u monetarni sistem, kojim je zapečaćena sudbina reformi Anta Markovića. Posle svega toga, Miloševiću je ostala neprikosnovena vlast u Srbiji, ali nije imao nijedan institucionalni instrument uticaja na događaje izvan Srbije. Sve što je imao jeste

vaninstitucionalni pokret i razne paramilitarne organizacije koje je privukla glorifikacija sile. U nekim su sredinama one preuzele delove vojske, a u drugim je - vojska preuzela njih. Tako se populistički pokret militarizovao.

Ovde je važno uočiti da je za učvršćenje takvog pokreta potrebna izvesna doza straha. Domaća javnost mora da se divi sili i da od nje strahuje. Uterivanje straha je izvršeno 9. marta 1991. Tada je već počelo da biva jasno da se ništa nije rešilo Osmom sednicom i da su se stvari opasno zakomplikovale. Kako nije bilo sredstava da se na demokratski način promeni politička strategija, krenulo se na ulice, a to je dovelo do sukoba i do prolivanja krvi. Tenkovi su izašli na ulicu i satanizacija unutrašnjeg neprijatelja je počela. Sve bi to bilo uzaludno, da se nije pojavila mogućnost da se sila iskaljuje na drugima, da se unutrašnji sukob prenese na sukob sa drugima. I tako se krenulo od Vukovara, Dubrovnika i Sarajeva do Srebrenice.

Na početku svega toga, u "Politici" je objavljena, u leto 1991, serija intervjua sa istaknutim akademikima i intelektualcima i to je, pored *Memoranduma*, posebno važno štivo. I sastav je važan i izneti stavovi su više nego značajni. Tu se pojavila ideja o humanom preseljenju, mada je o potrebi etničke homogenizacije bilo rasprava i ranije. Osim toga, nekako je provejavalo shvatanje da se Evropa nalazi u 1915. i da bi sada trebalo krenuti putem kojim se tada nije krenulo, u Veliku Srbiju, a ne u Jugoslaviju (Gligorov 1990). Nudio se Zadar Italijanima, a Dubrovniku se sugerisalo da se osamostali. Podržavano je stvaranje autonomnih pokrajina i samostalnih država u svim drugim republikama, osim u Srbiji, gde su one ukidane i gde se zagovarala što je moguće veća centralizacija.

U isto vreme su napadani ljudi po nacionalnoj i verskoj osnovi i vršila se mobilizacija javnog mnjenja za rat koji je već buknuo, a i za onaj koji će tek da usledi. Ključno razočaranje je došlo sa pokušajem mobilizacije: veoma se malo broj ljudi odazvao. Nekako u to vreme, porastao je i broj ljudi iz Srbije u Torontu i u mnogim drugim delovima sveta. To nije, naravno, ni prvi niti poslednji put da se ljudi odatle sele u druge delove sveta, ali je svakako od najvećeg značaja koliko je malo ljudi bilo spremno da se odazove na poziv da izvrši svoju patriotsku dužnost. Nasuprot tome, ne može se zaobići činjenica da je ideološka upornost, to jest, privrženost idejama koje su stekle legitimnost i popularnost na Osmoj sednici, bila i ostala izuzetno velika. Još uvek se uporno ponavljaju isti argumenti i ista opravdanja kao i u vreme uspona Slobodana Miloševića.

Završnica

Moć Osme sednice je izrasla na Kosovu. Ako se posmatra ponašanje svih opozicionih vođa i partija, jasno će se videti da je najmanje bilo neslaganja oko kosovske politike. Sve su partije bile spremne da učestvuju na izborima tokom devedesetih godina prošloga veka na kojima su socijalisti skupljali sve mandate na Kosovu, pa su čak bile spremne da pređu preko očiglednih i dokazanih falsifikata. Nikome nije smetao politički i ljudski položaj kosovskih Albanaca. Isto tako, svi koji su imali veće političke ambicije gledali su da nekako govore u ime Kosova i da tako dođu do onog

izvora moći kojeg je otkrio Milošević, po svemu što znamo, slučajno. To je verovatno najveći i najtrajniji doprinos Osme sednice. Zapravo, dugoročna poruka Osme sednice bi mogla da se sažme na sledeći način: Moć se stiče na Kosovu, a teritorije u Bosni i Hercegovini.

Ostalo je manje važno ne zato što je promenjeno, nego zato što je promenjen kontekst. Kada se pogleda geografija neprijateljstva danas, jasno je da se ona svela na sukob sa Kosovom. Mada je daleko najveći napor uložen u sukobe u Hrvatskoj i još mnogo više u Bosni i Hercegovini, neprijateljstva su na tim prostorima uglavnom nestala. Politička i društvena situacija je daleko od toga da su ljudi u tim zemljama zadovoljni ishodom i da smatraju da je zadovoljena pravda, kao što su daleko od toga da uspostave političko prijateljstvo, da nekako oforme društvo ili zajednicu. Ali se o neprijateljima ne govori u kontekstu odnosa prema Hrvatskoj ili Bosni i Hercegovini, a tako ne govore i ne ponašaju se ni sukobljeni narodi i njihovi predstavnici u tim državama.

Drugačije stoji stvar sa Kosovom. Retorika nije promenjena, jer se govori o otimanju teritorije, o komadanju Srbije, o neprijateljskim silama u svetu, oličenim u NATO savezu, sa kojima se vodi „novi Kosovski boj“. Takođe, kada je reč o Kosovu, ponovo se napadaju izdajnici, kolaboranti i, uopšte, unutrašnji neprijatelji. Isto tako, podstiču se patriotska osećanja. U skladu sa ovim poslednjim, sve se više govori o legitimnoj upotrebi sile u ostvarivanju političkih ciljeva. Za sada je to samo retorika, ali je jasno da se smatra da je Srbija i dalje u stanju neprijateljstva sa kosovskim Albancima. Samo u tom se kontekstu zastupa stav da je neprijatelj svako ko je prijatelj sa „našim neprijateljima“. Ovo je posebno vidljivo u rastućem antiamerikanizmu i u shvatanju da je licemerno od Amerike da istovremeno kaže da će priznati nezavisnost Kosova i da je prijatelj Srbije. U normalnim okolnostima, čovek ne očekuje da prijatelj preuzme i sve neprijatelje. Što jasno govori da se u odnosu prema kosovskim Albancima gaji neprijateljstvo.

Zanimljiv primer kako ovakav stav može da vodi obnovi politike Osme sednice jeste sve češće upozorenje sa vrha srpske vlasti da je destabilizacija čitavog regiona sasvim realna mogućnost i da su sasvim mogući i nasilni sukobi. Kada se pročitaju takve izjave, vidi se da je još uvek prisutan govor koji glorifikuje silu, kao u onoj čuvenoj izjavi Miloševića na Gazimestanu da i „ratni sukobi nisu isključeni“. No, kraj se ubrzano približava, pa ćemo imati priliku da vidimo. Sa rešenjem kosovskog statusa, rasplešće se ono što je započeto Osmom sednicom. Koje će biti političke posledice, ostaje da se vidi. Srpska javnost nije pripremila alternativu, tako da će se naći u novoj situaciji sa ljudima sa pogrešnim političkim shvatanjima. Tako da nije još uvek sasvim jasno kako će tačno da izgleda rasplet.

Reference

Gligorov, V. (1984), Gledišta i sporovi o industrijalizaciji u socijalizmu. Beograd.

Gligorov, V. (1985), Socijalistički žanr. Beograd.

Gligorov, V. (1990), „Ustav iz 1990. za 1914.“, Demokratija, juli i avgust. ■

Banalizacija dvodecenijskog zločina

PIŠE: IVAN TOROV

Po svom starom potcenjivačkom običaju, Srbija je propustila još jednu (istorijsku) priliku da trezvenim i nepristrasnim osvrtom na “jubilej”, dve decenije od Osme sednice Centralnog komiteta SK Srbije (23. i 24. septembra 1987), progovori o sebi, sopstvenim zabludama i iluzijama, kapitalnim zastranjivanjima koje su i nju i njeno okruženje, u neprekinutom kontinuitetu, na duži rok gurnuli u neviđenu katastrofu. Izuzeci u časnom pokušaju da se objektivno osvetli pozadina državno-partijskog prevrata te daleke, a, opet, tako bliske godine, nisu bili dovoljni za celovitije razjašnjenje šta se to i zašto desilo i odgovori na suštinsku dilemu - ima li kraja reperkusijama tog (Miloševićevog) čina.

Prokockana je šansa za izvlačenje prave pouke, uprkos uverenju nekih krugova da se u današnjim dominantnim političkim i nacionalnim okolnostima Srbije, sve da se i htelo, nije moglo mnogo više. Zato što se preovlađujuća ideološko-nacionalna matrica političke i intelektualne “elite” Srbije, u nekim najbitnijim elementima, u međuvremenu nimalo nije promenila, a i zbog toliko puta potvrđene činjenice da Srbija svesno, uporno i, nema sumnje, vrlo efikasno odbija da se suoči sa svojom prošlošću. U slučaju Osme sednice, sa startnom pozicijom jednog davno započetog tragičnog nacionalističkog razarajućeg putešestvija.

Dve decenije nakon Miloševićevog pučističkog ustoličenja za neprikosnovenog vladara i sedam godina od njegovog (izbornog) uklanjanja sa tog trona, ponovo su na sceni pokušaji da se značaj dvodnevno partijskog plenuma marginalizuje kao “obračun dvojice partijskih drugova”, da se, zapravo, radilo o pukoj borbi za prevlast

u “užoj partijskoj porodici”, u kojoj je prevagu odneo veštiji i podmukliji. Dakle, stavlja se znak jednakosti koji bi trebalo da “racionalno” objasni bar dve dileme: prvu, da se sa Srbijom i tadašnjom Jugoslavijom ne bi ništa drugačije (i manje tragično) desilo da je, kojim slučajem pobedio Ivan Stambolić, i drugu, da je priča o “svetom nacionalnom savezu” partijske frakcije Slobodana Miloševića i Mirjane Marković, intelektualne nacionalističke garniture (preko *Memoranduma SANU*), vojnog (general Nikole Ljubičića) i policijskog (Petra Gračanina) vrha, navodno smišljena da bi se stvorio alibi i izgovor ostalim jugo-reublikama, pre svega Sloveniji i Hrvatskoj, da na talasu zaglušujuće “antibirokratske” populističke i nacionalističke euforije u Srbiji, lakše ostvare svoje davno donete odluke o rasturanju SFRJ. U prvoj “poruci” se može prepoznati nastojanje da se uloga i ličnost Ivana Stambolića gurnu na marginu, iz druge, pak, pokušaj da se Srbija, njen politički, intelektualni i nacionalni establišment, od početka Miloševićeve ere do najnovijeg Koštuničinog razdoblja vladanja, amnestira od bilo kakve krivice što se jedna “velika” zajednička država raspala u krvi, a Srbija i danas, kada su se okolnosti u svetu, Evropi i njenom najbližem (ex-yu) okruženju bitno promenile, leluja između dva konfrontirana projekta - (nejakog i mrzovoljnog) puta u Evropu i (preovlađujućeg) povratka na samoizolaciju i konzervativnu, nacionalističku, ksenofobičnu, narodnjačku tradiciju.

Uz prepoznatljiv ideološki prezir prema “komunjarama koji su Srbiji u prošlosti naneli toliko zla”, u tabloidiziranoj političkoj srpskoj javnosti, povodom godišnjice Osme sednice, važno mesto dobila je i svojevrsna banalizacija samog događaja i njegovih glavnih aktera, posebno ličnosti Ivana Stambolića, u pokušaju da se ovom istorijski ključnom prevratničkom činu nalepe estradne etikete. Tako su u predstavama nekih “istoričara” i “analitičara”, Milošević i Stambolić i sve što se Srbiji i njima ispodševalo, ustvari, likovi i epizode “srpske političke sapunice”, koju valja jednom pogledati, a zatim je za svagda zaboraviti. Taj manir se gotovo idealno poklopio sa uobičajenim omalovažavajućim tretmanom “komunističke” prošlosti, koji vrlo sistematično gaji postpetooktobarska desničarska, velikim delom antikomunistička, delom i ljotičevsko-nedićevska politička nomenklatura. Pa, kako se u svakoj “sapunskoj operi” sve zna, sve može predvideti, a, opet, ništa nije sasvim sigurno, ne može se pouzdano utvrditi ni da li je Milošević bio “nacionalni princ na belom konju kome je bila namenjena misija usrećitelja nacije”, ili, naprosto, bahati apsolutista koji je nemilosrdno likvidirao sve što mu je stajalo na putu, pa i samog Stambolića. Najpre politički, septembra 1987, zatim i fizički, avgusta 2000. godine.

Upravo taj oblik banalizacije i izrugivanja jeste najefikasniji metod obezvređivanja događaja iz istorije, od kojih su neki, poput Osme sednice, udarili pečat dvodecenijskom kontinuiranom zločinu na ovim prostorima. Neka vrsta odbrambenog bedema od pokušaja da se u delovanju i ponašanju srpskih

političara u proteklih dvadesetak godina prepoznata memorandumska nacionalistička velikodržvna matrica i kroz hroničnu ćosićevsku "žalopojku" o "nesrećnoj sudbini" Srbije i srpskog naroda "pod tuđim jarmom" (a sve su jugo-države, po njoj, bile to), dokaže da je sve što se na ovim prostorima desilo – moralo da se desi. Da osnovni greh "vožda" Miloševića nije to što je izazvao i pokrenuo krvavi ratno-nacionalistički košmar, već što nijedan od četiri rata, od Slovenije do Kosova, nije dobio. I što je, na kraju, Srbija i danas tamo gde je oduvek bila, kad god je pokušavala da Garašaninovo Načertanije sprovede u delo.

Najveći deo srpske političke javnosti prečutao je, zapravo, suštinu - da Osmu sednicu traje neprekidno do danas. Neki bi to nazvali dvodecenijskim životom u kontinuiranom vanrednom stanju, koje je Milošević nametnuo populističkom mitingaškom "antibirokratskom revolucijom", omogućivši mu da pokupi sve poluge vlasti. Drugi ga, pak, smatraju razdobljem u kome se jasno i nedvosmisleno očitavala crvena linija nacionalizma i apsolutizacije vlasti - od Slobodana Miloševića do Vojislava Koštunice i njegove "prosvetiteljske" formule "saborne" nacionalističke isključivosti i "preobražaja" (prevaspitavanja) Srbije. I jedni i drugi su u pravu. Razlike između glavnih aktera dva perioda srpske i jugoslovenske drame su, manje-više, u nijansama. Milošević je, doduše, bio komunista i nacionalista po potrebi, Koštunici su antikomunizam i nacionalizam opsesija, ali su posledice oba koncepta, stvarno i potencijalno, pogubne. Prvi je izazvao ratove i opšte krvoproliće, razaranja, etničke egzoduse, raspad države, ekonomski i socijalni sunovrat, drugi, opet, time što je uspostavio maltene puni kontinuitet sa logikom i sistemom vladanja prvog, na dobrom je putu da Srbiju ponovo povede u samoizolaciju. Prvi je Kosovo upotrebio kao katapult za osvajanje vlasti, drugom je to isto Kosovo, koje je prvi "blagovremeno" prokockao, platforma za još jednu kolektivnu manipulaciju sa narodom i državom. Koštuničin model "demokratskog nacionalizma" državu pretvara u monetu za svakojako dnevno-političko i ideološko potkusurivanje, što se dâ lako primetiti u njegovom pokušaju da Srbiju gurne u svojevrsnu hibernaciju. I sve to - kakve li istorijske podudarnosti - opet pod izgovorom da "ne može biti igranke (demokratije) dok operacija (odbrana Kosova) traje."

Osmu sednicu i Miloševićev najdogmatskiji partijski aparat su na Kosovu otvorili Pandorinu kutiju, razdoblje krvavog raspleta jugoslovenske drame, ono je poslužilo kao poligon za pokretanje opsežne nacionalističko-populističke homogenizacije i besomučne hajke na sve što je pružalo i najmanji otpor. Na Kosovu se danas taj krug zatvara. U istom ili sličnom ambijentu, sa istovetnom ikonografijom, retorikom i kolektivnom manipulacijom, svakodnevnim Koštuničinom porukom - "Nema Srbije bez Kosova". Samo potpuno neupućeni neće u tome pročitati Miloševićevu "mobilizatorsku" parolu od pre dvadesetak godina - "Srbija će biti jedinstvena ili je neće biti." ■■

PIŠE: TEOFIL PANČIĆ

Razvodnjeni "miloševićizam"

Ako vam se čini da sve ovo što se sa ovom zemljom dešava ovih dana nekako odviše miriše na Loša Stara Vremena, reći ću vam jednu stvar: uopšte ne halucinirate. Štaviše, stvari su u jednom gorkom smislu čak i gore, utoliko što čoveka ostavljaju bez nade. No, krenimo redom.

Retrospektivno gledano, možda ima i neke jadne sreće u našoj poslovičnoj nesreći: mi barem uvek znamo gde je koren naših nevolja. Pa gde je?! Rekao bih da je naš problem *kosmološke* prirode. Srbija devedesetih bila je, naime, zemlja koja se odvojila od matične planete, plutajući i glavinjajući kosmičkim vakuumom tamo-amo, bezglavo vileneći kao nekakva kometa. Peti oktobar bio je pre svega *spuštanje na Zemlju*, povratak odrpane, ogladnele i smorene Srbije sa njenog jalovog vasionkog klošarenja u zemaljsku Zajednicu Ljudi, takvu kakva je, sa svim njenim nesavršenostima: bolju ipak nemamo, bar u ovoj galaksiji... No, ne lezi vraže: kad čovek pogleda šta i kako radi aktuelni establišment, biva mu sve jasnije da Srbija kao da se iznova migolji, svrbi je... nešto, vrpolji se, ne drži je mesto, kao da ispotiha odvezuje sidro, prkosi zakonu gravitacije, spremna za novi Veliki Skok kojim će

se opet otisnuti u nepregledna prostranstva Ničega. Ako se to iznova dogodi, bojim se da ovaj put niko neće ni pokušati da je vrati.

Samo u poslednjih nekoliko meseci, premijer Koštunica je uspeo da se "odrekne" NATO, da perspektivu integracije Srbije u Evropsku uniju odloži za kukovo leto ili nešto posle, da zarati sa većim delom "međunarodne zajednice" oko Kosova i da sad, što je još gore, to isto učini i oko Bosne, dakle nezavisne i suverene države oko koje se on (s razlogom i posve opravdano) ništa ne pita, ma koliko se pozivao na Dejtonski sporazum. Uzgred: zašto je pogotovo u redu da se baš Koštunica ne pita oko Bosne? Pokušajte da zamislite ovu situaciju: čovek X pokušao je da ubije nekog čoveka Y; dotični Y zarad toga dospe u nezavidnu situaciju, na rub opstanka, a onda neko nadležan odredi baš čoveka X za "staratelja" jedva preživelog Ipsilona?! Tako meni izgleda priča oko famoznih dejtonskih "prava Beograda na mešanje": oni koji su Bosni neskriveno, s ogromnim entuzijazmom i veseljem radili o glavi sada treba da – kao u kakvom *etnodeoničarskom društvu* – legitimno "suvlasnički" saodlučuju o unutrašnjem uređenju te iste Bosne, sve s pravom *veta!* Pa, da ne bude to ipak malo mnogo, drugovi, čak i za vašu dokazanu besramnost?!

Kako god bilo, Srbija je na putu nove ozbiljne i dugotrajne konfrontacije s najvažnijim strukturama "međunarodne zajednice", a ujedno i na putu sve autoritarnije i arbitrarnije vladavine u samoj zemlji, a sve retorički opravdano onim što nazivam "ideologija vanrednog stanja": ne pitajte me za kioske dok gori Hilandar, tj. ne zvocajte mi s demokratijom i sličnim džidža-bidžama dok spasavamo Kosovo i Republiku nam Srpsku.

"Narodnjačka" osovina Koštunica-Ilić više ni ne pokušava da sakrije da je to okosnica njenog programa za Srbiju, u najmanju ruku na srednji rok; radikali i socijalisti nemaju ništa protiv, naprotiv; šta, međutim, radi Demokratska stranka?

Ako kažemo da Koštunica vodi kranjnje nerealnu, mitomansku, štetočinsku i gubitničku politiku oko Kosova, ne možemo da ne vidimo da ga Demokratska stranka u tome u stopu prati, čak ponosno ističući tu svoju nedostojnu papagajštinu kao bog-zna-kakvu političku, čak civilizacijsku vrlinu; ako se složimo da se Koštunica sa ovim siuvišnim zapletom oko Bosne ukazuje kao opasni fanatik koji ne vidi ni milimetar dalje od svojih velikonacionalnih opsesija, onda treba primetiti i to da mu Demokratska stranka, sa sve Borisom Tadićem, u tome neumorno tercira sve pazeći da ne ispadne iz ritma ili zaboravi obavezni libreto; pri tome, ministar Vuk Jeremić, demokratski kadar, povremeno tako "briljira" da ne samo da se Koštunica mora s čuđenjem zapitati "zašto ja nisam prvi spazio ovog malog", nego ni, recimo, sramni inoministar ekspanzionističke Miloševićeve tiranije Vladislav Jovanović ne bi mogao da mu uputi bitniju kolegijalnu zamerku! Ta, nije li, uostalom, mladáni Jeremić zapenušano uporan u odbrani "stečenih prava" Srbije upravo na osnovu Svetog Dejtona, koji su "isposlovali" Jovanović, njegov gazda i njima slični?

Šta sve ovo znači, kad podvučemo crtu? Ma ništa strašno, osim da tri-četiri najvažnije stranke u ovoj zemlji vode slepu, nihilističku, pride još i diletantsku izolacionističku politiku, koja Srbiju gura na rub ambisa i zamrzava je u nekakvom bizarnom limbu u kojem je, em neprijatno, em besmisleno zadržavati se. A kamoli proglašavati to za "državničku mudrost" i moralnu vertikalu.

Iz gornjeg pak proishodi da prisustvujemo svojevrsnom *sistematskom zatiranju alternative*. Kako drugačije nazvati situaciju u kojoj ne samo sva izvršna vlast, nego skoro ceo parlamentarni spektar – izuzetke čine LDP, LSV, SVM... ukratko, margina, doduše narastajuća - vodi politiku koja je u direktnoj koliziji sa ostatkom sveta, a razlikuju se samo u stilu i estetskim nijansama? I šta će to značiti kada jednom dođe do izbora, a valjda će jednom i to vreme da dođe, osim ako "narodnjaci" i "grobari" zajedničkim snagama ne ukinu parlamentarizam i demokratski republikanizam kao opasne luksuzarije u času Dok Se Brani Najsvetijih Petnaest Odsto Svetog Otadžbinskog Tla? A to bar može da se brani još hiljadu godina, a da se nikada ne odbrani i ne izgubi...

To bi moglo značiti da tog lepog i sunčanog izbornog dana možda više zaista neće biti važno za koga ćete glasati, bar kad je o njima, o "mejnstrimu" reč. Jer, ako će Srbija biti izolovana i na sporednom koloseku – ako ne i nešto gore od toga – i pod Nikolićem i pod Koštunicom i pod Tadićem (koji se upadljivo slaže sa svim "strateškim smernicama nacionalne politike", mada ova nije ništa, doli *razvodnjeni miloševićizam* – zašto bi se onda iko uopšte trudio da bira jednog ne bi li nas "sačuvao" od drugog? Da bi to mogao i hteo, on prvo *mora moći da ih razlikuje*. A da bi to mogao, oni se zaista moraju i razlikovati, i to po nečemu suštinskim od lepих manira, intelektualnog pedigrea i znanja svetskih jezika. Jer, na kraju krajeva, istinski je svejedno hoće li ova zemlja ponovo na duboku stranputicu, iznova na Tamnu Stranu Meseca uz jedno "jedite g..." kao oproštajnu poruku matičnoj planeti, ili će ta poruka pak glasiti "uvažena gospodo, ne slažem se sa vašim cenjenim mišljenjem".

Sušтина ovde (još) nije u stilu. Mi smo i dalje kod *elementarnih opredeljivanja*, i tek kad to oposlamo na suvisli način, možemo da teramo dalje. Lepo kažu Englezi: *first things first*. Ili si za "dža" ("evroatlantske integracije" i sve što uz to ide) ili si za "bu" (vidi početak teksta). Svečano raspisujem konkurs za "dža". Zainteresovani neka se jave najbližoj biračkoj komisiji, i to brzo, uskoro možda neće imati kome. ■■

Milioni za razbibrigu

PIŠE: BOJAN AL PINTO-BRKIĆ

Godišnji budžet Bezbednosno-informativne agencije za 2007. godinu iznosi 3.325.810.397 dinara (Službeni list 58/07, budžetski razdeo 11, funkcija 360 „Javni red i mir neklasifikovan na drugom mestu“). Za plate, dodatke i naknade zaposlenih (zarade), ekonomska klasifikacija 411, građani izdvajaju 1.677.776.000 dinara. Prema službenim podacima, ta državna agencija ima 2281 *pripadnika*. Za njihove socijalne doprinose (borili smo se i za to da svaki žbir, dojavljivač i provokator ima pravo na socijalnu sigurnost, u slučaju bolesti ili – ređe – da ostane bez posla), građani izdvajaju 420.000.000 dinara. Tu su još i naknade u naturi od 7.000.000, socijalna davanja zaposlenima od 47.706.000, naknade troškova za zaposlene od 21.125.000 i nagrade za zaposlene i ostali posebni troškovi od 3.000.000 dinara. Ako se tome dodaju i 184.146.000 za stalne troškove, i 25.200.000 dinara za putne troškove, reklo bi se da BIA i nije tako loš poslodavac.

U poređenju sa ostalim korisnicima budžeta za 2007. godinu, Bezbednosno-informativna agencija dobija 30 puta više od Vojne službe bezbednosti i Vojno-obaveštajne službe zajedno (autori budžeta očigledno ne znaju tačne nazive korisnika, a vlada i parlament nisu želeli da ulaze u detalje; razdeli 9.2 i 9.3, funkcija 210 „Vojna odbrana“), čiji *pripadnici* dobijaju plate iz objedinjenog budžeta Ministarstva odbrane, pošto je njihov broj predmet velike konspiracije. Neznatno više od BIA dobijaju diplomatsko-konzularna predstavništva Srbije u inostranstvu, ali zato pomenuta državna agencija ima veći budžet od predsednika Republike, kabineta predsednika i potpredsednika Vlade, Kancelarije za pridruživanje Evropskoj uniji, Saveta za borbu protiv korupcije, Službe za ljudska i manjinska prava, Saveta za saradnju sa Haškim tribunalom, Ustavnog suda, Vrhovnog suda i Tužilaštva za ratne zločine, zajedno, više puta.

Kada je reč o poziciji Bezbednosno-informativne agencije u sistemu državne uprave, dobar pokazatelj bio je prijem koji je 17. oktobra upriličio direktor BIA Rade Bulatović, povodom 108. godišnjice postojanja tajne policije u Srbiji (nije neki povod kojim bi, kao nacija,

trebalo da se ponosimo, ali ljudi kod nas sebi svašta dozvoljavaju). U novinskim izveštajima piše da su se pozivu Bulatovića odazvali: predsednik Boris Tadić (koji je malo kasnio), ministar odbrane Dragan Šutanovac (koji je ranije otišao zbog drugih obaveza), premijer Vojislav Koštunica i ministar policije Dragan Jočić (koji su proveli prijatno veče), predstavnici državnih organa, predstavnici diplomatskog kora, uključujući i ruskog ambasadora (koji je delovao zabrinuto), kao i poslovni ljudi Miroslav Mišković, Vojin Lazarević, Toplica Spasojević i drugi...

Međunarodni sud za ratne zločine na području bivše Jugoslavije podigao je 1995. godine optužnicu protiv Ratka Mladića. On se tereti za dela genocida, podstrekivanja genocida, višestruka ubistva i progon civilnog stanovništva, kršenje običaja rata. Pomenuta dela ne zastarevaju nikada niti je za suđenje optuženom neophodno da država koja mu sudi bude potpisnica bilo kakvih međunarodnih konvencija ili sporazuma.

Postoji osnovana sumnja da je Mladić posle 1995. godine stekao državljanstvo Republike Srbije, da je bar jednom unapređen i odlikovan ukazom predsednika tadašnje Savezne Republike Jugoslavije, da je zatim penzionisan iz aktivne službe takođe ukazom predsednika SRJ, da je imao posebno obezbeđenje, da je lečen u javnim institucijama, da se pojavljivao na javnim mestima... Postoji osnovana sumnja da se Mladić posle 1995. godine sretao sa velikim brojem lica na državnim funkcijama ili zaposlenih u državnoj službi. Postoji osnovana sumnja da su neka od tih lica krila kontakte sa Mladićem. Postoji opravdana sumnja da su skrivali ili pomagali skrivanje optuženog. Postoji opravdana sumnja da su ometali istragu tužilaštva Međunarodnog suda i potragu za optuženim. Postoji opravdana sumnja da su namerno falsifikovali službene isprave i davali lažne iskaze. Spisak dela koja se gone po službenoj dužnosti, kada je u pitanju slučaj optuženog Mladića, zabavio bi svakog odgovornog u državnom aparatu na duži period.

U BIA to svakako znaju, ili bi morali znati. Kao što, verovatno, znaju sve o Mladiću i o njegovoj prošlosti.

Savet za nacionalnu bezbednost, novoformirano konsultativno telo kojim predsedava predsednik Republike i čiji je član direktor Bezbednosno-informativne agencije, raspisalo je, nekako baš u vreme godišnjice postojanja tajne policije, nagradu za informacije o skrivanju Mladića, kao i još trojice optuženih pred Međunarodnim krivičnom sudom, Radovana Karadžića, Gorana Hadžića i Stojana Župljanina. Fond nagrada iznosi oko 200.000.000 dinara. Nagrada je raspisana „da bi se pokazala politička volja države da oni budu uhvaćeni“. Informacije se mogu dojaviti na broj 9191 – Bezbednosno-informativnoj agenciji. Savet za nacionalnu bezbednost će naknadno objaviti druge telefonske brojeve na koje će biti moguće dojaviti informacije o optuženima.

U principu, nije neobično da država obećava nagrade za informacije koje bi dovele do hapšenja opasnih prestupnika i počinitelja krivičnih dela, čiji boravak na slobodi predstavlja opasnost po živote i imovinu

građana ili, jednostavno, uznemirava javnost. Neobično je da država to čini 12 godina posle počinjenog zločina, da bi pokazala nekakvu političku volju, pri čemu se prećutkuje sve što je država učinila za optuženog u međuvremenu. Takođe je neobično da država upućuje građane na državnu agenciju zaduženu za obaveštajno-bezbednosne poslove, koja toliko vremena nije mogla/želela da izvrši svoje zakonske dužnosti. Dodatno je kompromitujuća, po državu, dokumentacija Međunarodnog krivičnog suda koja upućuje da su optuženi imali kontakte sa odgovornim licima u državnoj agenciji i, čak, da su odgovorna lica i zaposleni u državnoj agenciji opstruirali napore da se optuženi nađu pred licem pravde.

Postavlja se pitanje zašto građani plaćaju porez. Da bi *pripadnici* BIA uredno primali plate i uživali beneficije? Da bi se održavala iluzija da neko brine o životima i imovini građana i javnom redu i miru?

Vodeći državni funkcioneri, okupljeni u Savetu za nacionalnu bezbednost, pronašli su originalan način da ponude građanima, iz čijih se džepova finansira BIA, da podrže svoju investiciju. Građani samo treba da dostave informacije o skrivanju Mladića i drugih optuženih, što bi trebalo da bude iznimno važno i opasno, inače se ne bi nudila tolika nagrada, a *pripadnici* Bezbednosno-informativne agencije će reagovati u skladu sa zakonskim ovlašćenjima i državnim interesom. Postoji mogućnost da će, zbog davanja informacije, život i imovina građana biti ugroženi, pa je država spremna da osigura učešće informatora u programu zaštite svedoka, što podrazumeva i dobijanje novog identiteta, kao i preseljenje u drugu državu. Jedino što država nije spremna da ponudi je objašnjenje šta su BIA i druge nadležne agencije radile do sada i ko će snositi odgovornost za njihovo nepostupanje. Nije poznato da je neko od odgovornih lica podneo ostavku ili da je, slučajno, razrešen dužnosti.

U Srbiji postoji jedna naopaka sklonost da se o nekim stvarima ne govori. Kada država raspiše nagradu za informacije o skrivanju begunaca od pravde, to znači da državni organi nisu u stanju da sami prikupe informacije u optimalnom roku. Kada je taj rok 12 godina, to znači da je državni aparat u potpunom rasulu. Ipak, svi su iskoristili priliku da se pojave na prijemu kod Bulatovića. Bez obzira na priznanje poraza u slučaju Mladića, tajna policija je bila i ostaje važan deo političkog života u Srbiji. Bulatović, koji na ovaj ili onaj način rukovodi *Službom* od petooktobarskih promena, nema posebnih razloga za brigu. ■

Politika iznad zločina

PIŠE: BOJANA OPRIJAN ILIĆ

Stara krilatica da "ići sudiji, znači ići pravdi" teško se može uklopiti u poimanje Haškog tribunala (ICTY), posmatranog iz perspektive balkanskih vlastodržaca čiji se državaljani i sunarodnici pominju u optužnicama za ratna zlodela. To se, naravno, ne odnosi na trezven svet, već na "kritičare" i političare, antihaške lobije, samozvane patriote... Doduše, neki razumniji političari sa ovih prostora ukazuju i insistiraju na suđenjima za ratne zločine pred nepristrasnim sudom radi individualiziranja krivice.

Nažalost, zalaganje su često proisticala iz političkog opravdavanja za izručenja "vlastitih optuženika". Zatim se diljem bivše SFRJ sve svelo na prebrojavanje "naših" i „njihovih“ na haškoj optuženičkoj klupi i, merenje težine kazni okrivljenicima iz drugog nacionalnog korpusa.

Pred većem ICTY, nedavno je izrečena presuda tzv. "vukovarskoj trojci", visokim vojnim zapovednicima ex JNA - Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću, optuženim za ubistvo 264 hrvatska zarobljenika na poljoprivrednom dobru Ovčara kod Vukovara 1991. godine. U osam tačaka Tužilaštvo ih je, podsetimo, teretilo za zločine protiv čovečnosti, kršenje ratnog prava i običaja rata zbog progona, istrebljenja, ubistava, mučenja, okrutnog i nehumanog postupanja.

Prva optužnica protiv njih podignuta je 7. novembra 1995, a sudilo im se prema trećoj objedinjenoj i izmenjenoj optužnici od 15. novembra 2004, po kojoj su planirali, naredili i nadzirali odvođenje hrvatskih civila iz vukovarske bolnice, njihovo pogubljenje i pokop na Ovčari, a kasnije prikrivali taj zločin. U prvostepenom postupku za ova (ne)dela izrečene su kazne: Miletu Mrkšiću 20 godina zatvora, Veselinu Šljivančaninu pet godina, dok je Miroslav Radić oslobođen optužbi i pušten na slobodu.

Srpski populus, nesumnjivo, iz ovog "trojca" najbolje pamti Šljivančanina. Najpre, zbog njegovog bahatog odnosa prema predstavnicima međunarodnog Crvenog krsta za vreme ratnih dana u Vukovaru (čemu su mnogi u Srbiji, nažalost, aplaudirali), a zatim i načina na koji je uhapšen uz "spontanu" reakciju - zapaljene automobile, prevrnutе kontejnere i slavljenje "nacionalnog heroja".

PRAVO I POLITIKA: Reagovanja na presudu vukovarskom trojcu - s jedne strane iz Hrvatske, a sa druge iz Srbije - po mnogo čemu su odraz i(li) paradigma odnosa nacionalnih politika i političara ovih prostora prema Haškom tribunalu, ali i zločinima koji su počinjeni na tlu bivše Jugoslavije.

Dakle, Haški sud je pomenutom presudom "razbesneo" hrvatsku javnost, a s druge strane delimično prizemljio frustracije u Srbiji da se uglavnom sudi drakonski i presuđuje "samo Srbima". Po balkanskim nacionalnim merilima tako je Tribunal od "antisrpskog" postao "antihrvatski" sud. Rečju, poratna pravda - ma koliko je njen cilj da ukaže na individualne krivice, odnosno pojedince - uvek nekom postaje kamen u cipeli i trn u oku. Uostalom, tako je ili slično u svim drugim sudskim procesima - jedna strana uvek je nezadovoljna. Ipak, u vukovarskom slučaju, stvari su neuporedivo ozbiljnije, jer su vidljive karike koje su povezivale počinitelje strašnih zločina - vojnih i paravojnih jedinica (a bilo je i podrške iz Beograda, ne samo političke - setimo se posipanja cvećem tenkova koji su išli u pohod na Vukovar).

Važnost i težina izrečene kazne u ovom predmetu – i zbog suštine počinjenih zlodela i zbog pomenute povezanosti - nije samo u sankciji prema egzekutorima, već mora imati i preventivnu, opominjuću i edukativnu po(r)uku. Naročito kad se radi o komandnoj odgovornosti. Teško je, naime, poverovati da bi se bilo ko od zaraćenih strana tako krvoločno "laćao mača", a da je bar u podsvesti imao trunku pameti da će se kad-tad naći pred licem pravde, pre svega domaćeg, a kamoli međunarodnog suda. Da li su sudije u Tribunalu pravilno odmerile kazne po onome što im je "ponuđeno" optužnicom i izvedenim dokazima - reći će drugostepeno veće. Hrvatski zastupnik pred Tribunalom Ivan Šimonović smatra da je preusko formulirana optužnica "glavni razlog sramotne presude" u postupku protiv vukovarske trojke. I u Beogradu nezavisni promatrači zameraju Tužilaštvu u Hagu zbog "manjkavosti dokaza i optužnice".

Sa stanovišta jurista, presude koje nisu pravosnažne ne treba komentarisati. Ljudski je, pak, razumljiv osećaj nepravde nakon izrečenih blagih kazni, s obzirom na vukovarske žrtve, viđene strahote i počinjene zločine. Dakle, za sada je nesporno da poslednja reč pravde još nije izrečena, da su u Tribunalu potvrđena počinjena zlodela u Vukovaru i da su Mrkšić i Šljivančanin u prvostepenom postupku proglašeni krivim. Haški sud ocenio je, međutim, i da dvojica osuđenih nisu učestvovali u "zajedničkom zločinačkom poduhvatu". Takođe je obrazloženo da je među zarobljenicima bilo i pripadnika hrvatskih oružanih snaga, što se, pak, u Srbiji koristi kao straro, a sada i, navodno, potvrđeno "opravdanje" za izivljavanje nad zarobljenicima (iako je Ženevskim konvencijama zabranjeno ubijanje i mučenje ratnih zarobljenika, bez obzira da li su vojnici ili civili).

Konačno, prebacivanje lopte sa pravnog terena na politički teško će doneti neko dobro. Presuda vukovarskom trojcu je već narušila srpsko-hrvatske odnose. Sada je malo verovatno da će Hrvatska odustati od tužbe pred Međunarodnim sudom pravde protiv Srbije za genocid, odnosno procesa koji bi svoja prva ročišta trebalo da ima u maju iduće godine.

Istovremeno, pravni zastupnik Srbije pred Međunarodnim sudom pravde Tibor Varadi tvrdi da su tek sad male šanse da Hrvatska dokaže ono što je navela u tužbi, a posebno genocid (ako se sud uopšte proglasi nadležnim za ovaj postupak).

SUMNJA U PRAVDU: Da li kao predizborni marketinški potez ili ne, tek hrvatski premijer Ivo Sanader oštro je pred Generalnom skupštinom UN kritikovao presudu "vukovarskoj trojci", i to baš uoči glasanja da li će Hrvatska biti izabrana za nestalnu članicu Saveta bezbednosti. Prvostepena reč suda izazvala je i mnoge negativne reakcije – od Sabora Republike Hrvatske do međunarodnih organizacija za ljudska prava i uglednih ličnosti. Nedvojbeno poruku poslala je i rodbina žrtava protestom ispred zgrade Suda u Hagu.

Nažalost, ne treba ni sumnjati da će biti onih koji će Šljivančanina po skorom povratku iz Sheveningena u Beogradu dočekati kao heroja. S druge strane, Haški

tribunal podstakao je u Hrvatskoj odijum javnosti pa se već čuli zahtevi da im "vrate njihove junake, hrvatske generale". Tako je presuda vukovarskoj trojki izazvala nove sumnje u verodostojnosti Suda i njegove politike, i to nakon što se već sve glasnije najavljuje njegovo zatvaranje. Domaći sudovi će, podsetimo, tada preuzeti važne predmete, a upravo Haški sud trebalo je da im bude uzor kako se suđenja za ratne zločine vode na prav(n)i način.

Podsetimo, prvo suđenje za ratne zločine u Beogradu tiče se upravo zlodela na Ovčari i vodi se protiv 17 optuženih. Kad je predsedavajući sudija Veća za ratne zločine u Beogradu Vesko Krstajić prošle godine izrekao maksimalne kazne od 20 godina zatvora polovini optuženih (kao direktnim počiniocima zločina na Ovčari), a ostalima višegodišnju robiju (osim dvojici koji su oslobođeni zbog nedostatka dokaza, ali im se ponovo sudi), njegova poruka je bila da - rat nije opravdanje za ubistva. Vrhovni sud Srbije iz proceduralnih razloga poništio je tu presudu i vratio proces na početak. Ovo suđenje je još u toku, a prolongira se ponovo zbog izmene u sudskom veću i opstrukcije odbrane. Svedočenja koja su se mogla čuti pred pomenutim Većem o tome šta se na Ovčari dešavalo u novembru 1991, nezavisnom posmatračima, u najmanju ruku, (p)ostala su noćna mora. Povezanost vojnog vrha i paravojnih formacija tj. samozvane teritorijalne odbrane Vukovara, u nekoliko navrata je potvrđena u smislu odustajanja JNA od zaštite hrvatskih ratnih zarobljenika. A kad je zločin počinjen i na stratištu bagerima pokopano više od 200 ljudi, nastala je međusobna zavera ćutanja. Suđenje koje je u Beogradu vodi sudija Vesko Krstajić pratili su srodnici žrtava sa Ovčare. Prvostepenu presudu smatrali su - pravednom. Zbog toga su neki od njih, nakon presude "vukovarskoj trojci" u Hagu, konstatovali da bi "i u Beogradu verovatno bili strože kažnjeni".

Činjenica je, međutim, da - iako je vodio istragu o događajima u Vukovaru - tadašnji Vojni sud u Beogradu nije podigao optužnice protiv Mrkšića, Šljivančanina i Radića. Pojavljivali su se tu i tamo kao svedoci. Takođe, ni Hrvatska, kako je nedavno primetio jedan tamošnji komentator, nije uputila ni zahtev za sprovođenje istrage tokom 15 godina, pa naravno ni optužnicu u vezi sa ovim slučajem. Tek sada, nezadovoljna presudom, raspisuje poternicu i optužuje Miroslava Radića za krivična dela koja nisu bila obuhvaćena haškom optužnicom. Međutim, procene su da će teško doći do ovog optuženika, s obzirom na to da ga Srbija nije dužna izručiti drugoj državi.

Haško tužilaštvo, koje je ranije zatražilo izricanje doživotne kazne zatvora za "vukovarsku trojku", najavilo je žalbu na prvostepenu presudu. "Nismo srećni i nismo zadovoljni zbog presude u slučaju Vukovar. Moj ured i ja vrlo smo zabrinuti zbog te presude i žalićemo se na nju", izjavila je Karla del Ponte. Da li će drugostepeno veće u Hagu uvažiti tu žalbu ili potvrditi prvobitnu sudsku odluku - sa najvećom pažnjom čekaju mnogi, svako iz svojih razloga, ali uz malo zajedničkih - da zločinci, imenom i prezimenom, dobiju zasluženu kaznu. Jer, ovde je politika i dalje iznad zločina. ■■

Šejtan u Sandžaku

PIŠE: MIROSLAV FILIPOVIĆ

Muamer efendija Zukorlić je, čini se, jedini gubitnik oktobarskih previranja u Islamskoj zajednici Sandžaka koja je pukla po istom šavu po kome svojevremeno i SDA Sandžaka, po liniji Ugljanin-Ljajić. Na žalost tom sukobu se od prvog dana priključio i Muamer efendija koga je desetogodišnji nepomirljiv sukob sa Ugljaninom bacio u političko naručje Rasima Ljajića. A, kad se duhovnik, makar i tako talentovan i uspješan kao Muamer efendija uprlja politikom, onda prođe kao većina ljudi na ovim prostorima, bude bačen u blato iz koga teško može da se izvuče

Nacionalna homogenizacija sa početka devedesetih godina donela je homogenizaciju i sandžačkih muslimana i, kao posledicu, njihovo partijsko ujedinjenje u okviru SDA, ali i versko ujedinjenje pod okriljem mešihata IZ Sandžaka (1993). Kada je trebalo izabrati muftiju, priča se da je, između nekoliko uticajnih islamskih teologa, Sulejman Ugljanin, tada neprikosnoveni politički lider Sandžaka izabrao 22-godišnjeg mladića Muamera Zukorlića, svog prevodioca i člana SDA, koji tek što je završio studije šerijatskog prava u Alžiru. To je bilo vreme sveopšte muslimanske saglasnosti, ljubavi i saradnje u Sandžaku. Ugljanin je uz podršku Sarajeva čvrsto držao vlast, a potoci novca su preko Ugljanina počeli da pristižu u mladu islamsku zajednicu. Ali, med se brzo pojeo i počele su podele, sukobi i svađe u samom Sandžaku, ali istovremeno ništa manje ozbiljan i nepomirljiv sukob sa Islamskom zajednicom u Beogradu.

Sukob je buknuo ovih dana u Sandzaku, ali se naslućivao i čekao cele ove godine. Uz političku podršku, početkom oktobra je u Novom Pazaru održan skup muslimanskih sveštenika i vernika. Doneta je odluka o obnavljanju rada Islamske zajednice Sandžaka u okviru Rijasetu IZ Srbije. Izabran je Mešihat IZ Sandžaka koji čine profesori, teolozi i ugledni imami. Za vrhovnog poglavara izabran je Adem ef. Zilković, imam iz Tutina. Posebnom odlukom dosadašnji reis Hamdija ef. Jusufspahić, proglašen je za doživotnog počasnog Reisa IZ Srbije. Imam Altun-alem džamije u Novom Pazaru Hasib ef. Suljević nasledio je Muamer ef. Zukorlića na mestu

Poslednja rupa na srpskoj svirali

Ni jedna Srbija nikada nije imala poštenu politiku prema Sandžaku. Zajednička odrednica vekovne srpske politike prema domaćim muslimanima mogla bi se, bez ikakve razumne sumnje označiti mangupskom i pokvarenom.

Sandžak je regija podeljena između Srbije i Crne Gore koja pokriva oko 9.000 kvadratnih kilometara, sa Novim Pazárom kao središtem. Obuhvata opštine Priboj, Nova Varoš, Pljevlja, Prijepolje, Sjenica, Tutin i Novi Pazar, u Srbiji, i Bijelo Polje, Pljevlja, Berane, Rožaje i Plav u Crnoj Gori. Postoji i Sandžak u užem smislu koji Srbi po nekad zovu Raška oblast, a koji obuhvata Tutin, Sjenica i Novi Pazar, tri opštine u kojima muslimani čine većinu.

Iseljavanje iz Sandžaka

Masovno iseljavanje muslimana iz Sandžaka počelo je posle balkanskih ratova. Od aprila do juna 1914. godine iselilo se u Tursku više od 50 000. Prema turskim izvorima, do drugog svetskog rata iselilo se u Tursku oko 200 000 Muslimana.

Iseljavanje se nastavilo posle rata. Od 1953 do 1966, iseljeno je u Tursku 231.000 osoba. Prema zvaničnim podacima iz turske statistike po popisu iz 1955, bilo je u toj zemlji 121.219, a deset godina kasnije 240.469 iseljenika poreklom iz Jugoslavije. Prema podacima Konzularne uprave DSIP SFRJ iz marta 1970, u Turskoj se nalazilo 300.000 tzv. Gečmena, posleratnih doseljenika iz Jugoslavije.

Nacionalna homogenizacija u Srbiji, započeta 1989. godine dala je novi podsticaj iseljavanju muslimana. Broj iseljenih se obično licitira na oko sto hiljada, ali je to preterano. U izveštaju Elizabet Ren za OUN, taj broj je procenjen na 60-80 000. Može biti da je i to preterano, ali, u svakom slučaju, broj iseljenih muslimana treba meriti desetinama hiljada. Na početku NATO udara na Jugoslaviju, počelo je masovno iseljavanje imućnih ljudi iz Sandžaka. Procenjuje se da ih je 30.000 izbeglo u Bosnu i Hercegovinu, 25.000 u samo Sarajevo. Želja im je bila da otputuju u treće zemlje. Pošto se to nije desilo, a naišli su na hladan prijem lokalnog stanovništva i vlasti, najveći deo se vratio u Srbiju.

muftije sandžačkog, Muhamed ef. Jusufspahić je postao muftija srbijanski. Prema podacima iz beogradskog Rijasetu, novoizabrani Reis je dobio podršku polovine imama u Novom Pazaru, i gotovo stopostotnu podršku u Tutinu, Sjenici, Prijepolju i Novoj Varoši.

Raskol u Islamskoj zajednici muslimana Srbije ima lice, ali ima i naličje. Na licu je, reklo bi se, akademski sukob oko sedišta zajednice. Beogradska i sandžačka zajednica su već duže vremena u sukobu zbog suprotstavljenih zamisli oko organizovanja jedinstvene Islamske zajednice u Srbiji. Islamska zajednica sa centrom u Beogradu je želela da se za teritoriju Srbije osnuje zajednica samostalna od Sarajeva sa svojim Rijasetom, dok su efendije iz Sandžaka smatrale da bi jedinstvena Islamska zajednica Srbije sa centrom u Novom Pazaru trebalo da bude samo deo Islamske zajednice Bosne i Hercegovine. IZ Sandžaka, formirana 1993. godine u Novom Pazaru sa Muamerom ef. Zukorlićem na čelu, od početka održava bliske veze sa Rijasetom IZ BiH. One se tumače osećanjem mnogih pripadnika muslimanske zajednice u Sandžaku o njihovom bošnjačkom identitetu. Štaviše, u osnivačkim dokumentima Islamske zajednice Sandžaka eksplicitno je navedeno da je njihov reisu-l-ulema, vrhovni verski poglavar, dr Mustafa ef. Cerić. Tako je muftija Zukorlić, govoreći nedavno na svojevrsnom kontra mitingu u Novom Pazaru, potvrđujući takav stav, između ostalog rekao:

„Traže od nas da prekinemo veze sa Bosnom, da se odrekneimo Sarajeva, da se odrekneimo reisa. Ne, nikada! Naš vrhovni poglavar je reis-ul-ulema dr Mustafa Cerić“.

Druga strana tvrdi da svi srpski muslimani nisu Bošnjaci i da nema ničeg normalnijeg od toga da o muslimanima u Srbiji brine Beograd, a ne Sarajevo. Novoizabrani muftija beogradski Muhamed ef. Jusufspahić kaže:

„Raskol među muslimanima Srbije izazvali su oni koji ih dele na nacionalnoj osnovi i okreću ih od matične Srbije. Tako, Zukorlić vuče na bošnjačku stranu, a Mumin Tahiri, tzv.

"Potkovicica"

Tokom rata u Bosni, u generalnoj probi čudovišnog plana „Potkovicica“, tri opštine srpskog dela Sandžaka koje „izlaze“ na desnu obalu Drine su „vilinskim rukama“ Miloševića, neka manje a neka više, etnički očišćene. Bošnjaci pričaju da postoje spaljena sela na desnoj obali Drine u koje meštani ni dan danas ne mogu da se vrate... Kontroverzni plan etničkog čišćenja nesrba zvani „Potkovicica“, sproveden je tokom NATO kampanje na Kosovu, ali je njegova generalna proba u delovima Sandžaka na desnoj obali Drine u potpunosti uspeła. Sramne posledice etničkog čišćenja muslimana još uvek postoje i nijedna postoktobarska vlada nije prstom mrđnula da ih poništi.

muftija preševski i Sevdar Bajrami, vuku muslimanski živalj na albansku stranu. Zajednica se ne objedinjuje u Srbiji njenom podelom među jednim ili drugima i to je naš stav!“

Država zvanično neće da arbitrira u ovom sukobu, ali je potpuno jasno da želi islamsku zajednicu sa sedištem u Beogradu. Zato je baš država ovih dana meta žestokih napada muftije Zukorlića.

Čini se da se prava istina o međumuslimanskom sukobu nalazi na naličju, a to je politički sukob u trouglu Ugljanin-Ljajić-Zukorlić i pokušaj Ugljanina sa jedne, i države sa druge strane da smanji snagu i uticaj Muamer efendije i njegove zajednice. Jusufspahići su tu, ni krivi ni dužni, izvukli kolateralnu korist.

Muamer efendija Zukorlić je moćna figura u ovom delu islamskog sveta i ima brojne prijatelje sa kojima često kontaktira. U Sandžaku je uradio ono što mnogi nisu smeli ni da sanjaju. Sto dvadeset džamija ima pristojnu posetu, stotine mladića i devojaka pohađa mušku i žensku medresu, za neverovatno kratko vreme je njegovom zaslugom otvoren Fakultet za islamske studije. Priča se da priprema formiranje Sandžacke akademije nauka i umetnosti, a nije mu strana ideja da Novi Pazar postane jedan od naučno obrazovnih centara evropskog islamskog univerziteta koji po ugledu na čuveni kairski Al-Azhar planiraju da na Balkanu otvore nemački muslimani. Novi Pazar pretenduje da postane značajan centar za edukaciju muslimana. Nedavni boravak hafiza Zejda Ismaila iz Svetske organizacije za memorisanje Kur'ana, koja funkcioniše u okviru Rabite, Svetske muslimanske lige, imao

Otmice

Kad su Turci, u ranom Srednjem veku kretali u osvajanja, nekoliko godina pre početka pohoda slali su na teritoriju na koju su kretali velike jedinice naročitih dobrovoljaca sa zadatkom da poseju užas. Pripadnici tih jedinica su se zvali „delije“. Bili su to do izopačenosti zli ljudi, a uzas koji su sejali je bio takav da je lokalno stanovništvo panično bežalo „glavom bez obzira“ na sam pomen glavnine vojske koja kreće na njih.

Otmice u Štrpcima i Sjeverinu su bile baš to „delijsko“ sejanje užasa, deo zločinačkog plana smišljenog da natera muslimane da pobegnu iz tog dela Sandžaka. Državni organi još uvek nisu saopštili punu istinu o sudbini otetih i ubijenih Bošnjaka, a izgleda da opstruišu inicijativu za izgradnju spomenika i zvanično obeležavanje te srpske sramote. Pravosuđe ove države se još uvek šali sa pravim krivcima, a država se ruga žrtvama.

Magistrala

Sandžak je besputno područje i, ako mu je od države išta potrebno, to je put koji država malo-malo pa obeća. Gledajući istoriju, svi važniji putevi, pruge i ostali infrastrukturni projekti su zaobišli Novi Pazar. Sada se opet pominje autoput koji bi od Požege presekao Sandžak i bukvalno, kao reka pustinji, doneo život toj regiji. Ali, postoje važni ljudi u Srbiji koji misle da „Turcima“ koji se zalažu za pripajanje Sandžaka Bosni, ne treba u miraz dati i magistralu...

je za cilj osnivanje u Novom Pazaru škole hifza, odnosno škole za učenje Kur'ana napamet.

Zukorlićev mešihat ima imponantnu imovinu kojom on manje-više samostalno upravlja. Tu su Fakultet za islamske studije sa zgradom i fondovima, nekoliko mekteba, nekoliko medresa, mesečni list „Glas islama“, Islamska humanitarna organizacija, Izdavačko preduzeće „El Kelimeh“, biblioteka, veoma uspešno trgovinsko preduzeće „Refref“ i gomile novca kojima, po šerijatskim propisima upravlja muftija.

Drugim rečima, muftija Zukorlić je izrastao u politički moćnu figuru čak i van Sandžaka, a poznato je da država, a naročito njena Služba ne trpe jake i autoritativne ličnosti koje ne mogu uvek da kontrolišu. Pretpostavljam da je zato na veoma visokom mestu odlučeno da se Muamer efendiji malo potkrešu krila, a ako se ne smiri mogao bi da ga zadesi i veći belaj, recimo nekakva krivična prijava, makar i ni za šta.

Postoji za kraj i jos jedna stvar. Država Srbije nikada nije imala konzistentnu politiku prema Sandžaku. Uvek se zadovoljavala time da uz pomoć Službe drži muslimane zavađene, a da podržava onoga ko je najjači i za koga misli da vlada situacijom. U Sandžaku je to na neki način bio Muamer efendija i on je od tog poverenja imao lepe vajde. Sada, kada se njegov ugled topi kao kocka šećera u vodi u opasnosti je njegov status osobe od najvećeg državnog poverenja, status koji u Sandžaku nekim ljudima „život znači“.

Raskol među muslimanima Sandžaka došao je u mesecu ramadanu. Mesecu ljubavi, razumevanja, tolerancije, mesecu u kome su muslimani najbliži Bogu. Ove, 1428 godine hidžre, neko im je to pokvario. Ko, to samo oni mogu da utvrde. Država, policija, političari, pištolji, motke, vika i dreka, samo bi bili ružan i nepotreban dekor u traženju krivca. U Sandžaku celu deceniju besni besmisleni politički sukob u kome sasvim nepotrebno, svoje mesto i svoju ulogu ima Islamska zajednica i njen lider Muamer efendija. Ono što je sejano celu deceniju, sada je rodilo. Sandžak je teško zamisliti bez njega, ali ni optužbe protiv njega nisu bezazlene. Sveta knjiga Kur'an nudi muslimanima rešenje i za mnogo teže situacije. Možda je treba izvaditi, otrešti sa nje prašinu i čitati... ■

Dvadeset četvorica

Srpska policija je u periodu 1992-95. godine, u akcijama navodnog pronalaženja nelegalnog naoružanja u Sandžaku, neosnovano privela i izložila brutalnoj torturi nekoliko stotina Bošnjaka, a protiv 24 osobe je poveljen sudski postupak zbog krivičnog dela ugrožavanja teritorijalne celine SRJ. Okružni sud u Novom Pazaru je u oktobru 1994. godine osudio sve optužene, da bi Vrhovni sud, u martu 1996. godine ukinuo tu presudu i vratio na ponovno suđenje koje još uvek traje, iako odavno ne postoji ni zemlja koju su „ugrožavali“, a ni krivično delo za koje su optuženi.

Ne dajmo se od svojih prevariti

PIŠE: STAŠA ZAJOVIĆ

Feministička etika mi nalaže da uvek imam na umu odakle dolazim, iz koje emotivne, moralne i političke tačke se obraćam. Dolazim iz glavnog grada države - naslednice agresorskog zločinačkog režima, iz glavnog grada u kome se danas i dalje glorifikuju i poriču zločini počinjeni u naše ime.

Odluka da se tome suprotstavljam neprestano i javno, sastavni je deo moje feminističke etike. Moja odluka je da znam i da tražim odgovornost za bezbrojne zločine počinjene u moje/naše ime.

I mi danas, ne samo da pamtimo, nego i tražimo odgovornost za zločine počinjene u Sandžaku – počinjene nad ljudima samo zato što su bili drugačijeg imena, drugačije etničke i verske pripadnosti: Sjeverin, Štrpce, Priboj, Pljevlja, Bukovica, Kukurovići, Milanovići, Voskovina, Rajičevići, Zabrdje, Živinice, Rančići, Prelac, Sastavci, Slavotići, Sočice, Strmac, Valovlje, Zaostro.

Legalizam Vojislava Koštunice nastavak je politike Slobodana Miloševića i jedini način održanja na vlasti jeste stalna proizvodnja sukoba i haosa i to sa našim novcem! I zato im ovom prilikom poručujemo: *Ne u naše ime, ne sa našim novcem!*

Režim S. Miloševića instrumentalizirao je i naciju i crkvu i tzv. nacionalni interesi služili su mu isključivo kao pokriće za zločinačku politiku: eskadroni smrti, etničko čišćenje, pljačke, sve oblike nasilja.

Bogomoljačka vlada V. Koštunice u Srbiji ubrzano teokratizuje državu, kršeći tako jedan od osnovnih principa demokratije – odvojenost crkve od države. Srpska pravoslavna crkva (SPC) vodi državnu politiku, kako po vlastitoj želji, tako i po zahtevu sadašnje vlade.

Mi, kao slobodnomisleće građanke im poručujemo: vi kršite Ustav, slobodu veroispovesti, zloupotrebljavate religiju u političke svrhe.

Koštuničin ministar Velimir Ilić kaže: „Za mene je reč sv. sinoda i patrijarha svetinja. Posle patrijarha se ne govori.“

Međutim, za mene, kao slobodnomisleću građanku i reći i ponašanje patrijarha Pavla su itekako podložni svakoj evaluaciji.

Pitam: kako to da patrijarh Pavle nije ustao jasno i nedvosmisleno svih ovih godina protiv ugrožavanja mira kao najviše duhovne i etičke vrednosti?

Kako to da nije ustao protiv svojih visokih sveštenika, koji blagosiljaju ubice, promovišu zločince u svece,

štite pedofile, ne plaćaju nikakve poreze, propagiraju mržnju prema drugim nacijama i verama? A sem toga, zar članovi bogomoljačke vlade i državni funkcioneri ne znaju da je nepristojno isticati svoju religioznost javno, da je to protivno samoj smernosti vere, da je to sasvim privatna stvar!

U Srbiji se u svakom trenutku gradi 200 crkava, dok 40 odsto škola nema tekuću vodu, 25 odsto nema klozet, dok je nezaposleno više od milion ljudi... zar to nije moralni cinizam onih koji se navodno najviše zalažu za moral i duhovnost!

Nažalost, tendencije SPC pogodovale su bujanju sličnih tendencija i u drugim verskim zajednicama u Srbiji, ali moj građanski i feministički princip mi nalaže da prvo očistim svoje dvorište, da se ne dam prevariti od svojih... jer jedino tako stičem moralni legitimitet da to tražim i od drugih.

Zato se zalažem svim nenasilnim sredstvima za:

- sekularizam kao potpunu odvojenost crkve od države, nemešanje države u religijska pitanja, ali i nemešanje verskih zajednica u državne poslove;

- za sekularno društvo i za slobodu veroispovesti – a to znači da je religija privatna stvar svake individue, a da sloboda veroispovesti podrazumijeva jednak tretman verujućih i neverujućih. To je posebno važno danas, jer je u Srbiji netrpeljivost prema nereligioznima, prema ateistima/kinjama gotovo veća nego netrpeljivost prema pripadnicima drugih veroispovesti.

Zato se zalažem svim nenasilnim sredstvima za građansku i žensku solidarnost:

- i odbijam svaki vid etničke i verske homogenizacije: jer jedino tako verujem da delujem u korist mira;

- i odbijam svođenja identiteta na versku i etničku dimenziju – jer mi smo ono što sami odaberemo, a ne ono što nam nameću nacionalni i verski lideri;

- i odbijam da moj ženski identitet bude sveden na patrijarhalnu ulogu majke i supruge, na ulogu čuvarke nacije, vere – jer je neposlušnost patrijarhatu garancija moje ženske i građanske slobode;

- odbijam da poštujem sve razlike, sve tradicije i sve kulturne običaje – i dalje ću poštovati samo one razlike koje ne ugrožavaju ljudska prava i slobode. Jer je povreda ljudskih prava u ime verske ili etničke tradicije u suprotnosti sa univerzalnim građanskim vrednostima i sloboda. A najveći deo naših običaja i tradicije su protiv ženskih ljudskih prava, i zato ću se protiv njih i dalje nenasilno boriti;

- i dalje ću zajedno negovati vrednosti aktivne građanske solidarnosti, preskakati sve zidove, izvan i iznad svih državnih, etničkih, verskih granica i podela, i dalje ćemo zajedno graditi pravedan mir, solidarnost, drugačiji građanski Sandžak, za građansku Srbiju

(Reč na skupu „Sačuvajmo mir u Sandžaku“, u Novom Pazaru, 22. oktobra 2007) ■■

Mnogo priče – malo posla

PIŠE: DIMITRIJE BOAROV

U širokom okviru najnovije svetske diplomatske igre oko konačnog statusa Kosova, u kojoj vladajuća koalicije Srbije pokušava da spreči proglašenje nezavisnosti ove pokrajine, raširile su se procene da će Srbija i na ekonomskom terenu morati da „plati“ rusku podršku, to jest, da će odbijanje Rusije da prihvati sve dosadašnje nacрте nove rezolucije o Kosovu u Savetu bezbednosti UN, rezultirati i novim ekonomskim zbližavanjem Srbije i Rusije, čak na štetu ranije prihvaćenog „evropskog puta“.

Te procene su osnažene posle serije ovogodišnjih susreta premijera Vlade Srbije Vojislava Koštunice, pa i predsednika Srbije Borisa Tadića, sa nizom vodećih ruskih poslovnih ljudi. Tako su ove godine Beograd posetili vodeći menadžeri Gasproma, Gaspromnjefta, Aeroflota i poznati milijarder u poslovima sa metalima Oleg Deripaska. U tim razgovorima, podsetimo se, na dnevnom redu je bila predstojeća privatizacija nekoliko najvećih srpskih infrastrukturnih preduzeća u državnom vlasništvu – Rudarsko-topioničarskog basena Bor, JAT ervejza i NIS, a razmatrane su i mogućnosti da preko Srbije pređu i neki budući magistralni, kontinentalni gasovodi i naftovodi koje favorizuju, ili Rusija (gasovod Južni potok) ili Srbija (naftovod PEOP).

Ustvari, kako se više moglo naslutiti, nego konkretno saznati, na spomenutim sastancima ispitivao se realni interes ruskog kapitala za neka nova krupna ulaganja u Srbiju – koja se ne mogu obezbediti rutinskom mogućnošću ruskih firmi i investitora da na Beogradskoj berzi ili na tekućim aukcijama i tenderima Agencije za privatizaciju Srbije, po uobičajenim procedurama, ulaže u srpsku privredu i dokopa se vlasništva nad dosada neprodatim društvenim i državnim preduzećima. Određenije rečeno, verovatno je da se, u suštini razgovaralo o nekoj vrsti „privilegovanog učešća“ ruskih državnih i privatnih (pa i kvazi državnih ili kvazi privatnih) firmi u privatizaciji državnih preduzeća u Srbiji.

Ne podcenjujući ni značaj gore spomenutih procena o

izgledima za novo ekonomsko rusko-srpsko približavanje iz spoljnopolitičkih razloga, a dakako ni značaj Rusije u spoljnoekonomskih odnosima Srbije (između 15 i 16 odsto ukupne razmene sa svetom), valja odmah primetiti da se dosada u ekonomskim relacijama između dve države, onima koje su uspostavljene nakon svrgavanja Miloševićevog režima pre sedam godina, a u kontekstu najnovijih zapleta oko Kosova – još nije ništa značajnije dogodilo u realnosti.

Prvo, postoji niz podataka koji lišavaju osnova sve priče o nekakvom naglom usponu ekonomske saradnje Srbije i Rusije, otkako je Moskva odbila da prihvati neku novu rezoluciju SB UN o Kosovu. Na primer, ako pogledamo spoljnotrgovinske tokove u prvom polugodu ove, 2007. godine, videćemo da je izvoz iz Srbije u Rusiju iznosio 10,3 milijarde dinara (nešto manje od 200 miliona dolara), što u odnosu na isto razdoblje 2006. godine znači povećanje od 12,9 odsto – ali pri tome treba imati u vidu da je uprkos ovom porastu udeo tog izvoza u ukupnom izvozu opao sa 4,6 na 4,3 odsto, što jednostavno znači da je ukupan izvoz rastao brže nego izvoz u Rusiju.

Iz podataka o uvozu u prvom polugodu 2007. godine, mogao bi se čak izvući zaključak da razmena u fizičkom smislu opada, iako na vrednosnom nivou stagnira – jer je u prvih šest meseci 2006. godine iznosila 71,3 milijarde dinara, a u istom razdoblju 2007. godine vredela je 71,9 milijardi dinara (blizu 1,4 milijardi dolara). Naime, kako su cene sirove nafte u snažnom porastu, ispada da je uvoz iz Rusije čak smanjen tokom ove godine, jer su glavni uvozni artikli nafta i gas, a cena im je porasla za novih 20 odsto. Uostalom, egzaktno govoreći, udeo uvoza iz Rusije u ukupnom uvozu Srbije je, upoređujući prvo polugode prošle i ove godine, smanjen sa 17,1 na 14,5 odsto.

Da bi čitalac imao potpunu predstavu o tradicionalnoj „energetskoj zavisnosti“ Srbije od Rusije, treba da ima u vidu da je tokom 2006. godine uvoz energenata u Srbiju ukupno koštao zemlju 2.605 miliona dolara, a njegov udeo u ukupnom uvozu iznosio je 19,8 odsto. Pri tome, na uvoz sirove nafte otišlo je oko 1.600 miliona dolara (lavovski deo je ruski), a na uvoz ruskog gasa oko 800 miliona dolara, a te dve stavke zauzimaju više od 90 odsto ukupnog uvoza Srbije iz Rusije. Dakle, iako je reč o značajnoj zavisnosti Srbije od uvoza energenata iz Rusije – ona u tom smislu, moglo bi se čak reći, ne spada u zemlje sa prevelikom zavisnošću, jer se udeo uvoza energenata u ukupnom uvozu Srbije ne razlikuje mnogo od većine evropskih zemalja.

Kada je reč o učešću u privatizacionom procesu u Srbiji valja primetiti da su ruski ulagači u poslednjih sedam godina redovne privatizacione procedure koristili samo četiri puta – pa su tako kupili mrežu benzinskih pumpi beogradskog Beopetrola, užičku Fabriku kože (kasnije je posao suspendovan), metalnu fabriku Goša From iz Smederevske Palanke i turističku agenciju Putnik iz Beograda. Prema proračunu beogradskog „Danasa“ (od 5. juna ove godine), ruski investitori su u spomenutom

razdoblju ukupno uložili relativno skromnih 257 miliona eura (manje od 5 odsto od ukupnih privatizacionih prihoda Srbije u proteklom tranzitornom razdoblju).

Svi ostali veliki rusko-srpski planovi, koji su dosad ostali neostvareni, bili su, pretežno, vezani za državni kapital Srbije, pa su se, treba naglasiti, zajedno sa mnogim drugim privatizacionim projektima iz drugih stranih zemalja, na ovom polju sudarili sa načelnim kolebanjem Vlade Srbije u pogledu strategije privatizacije državnog kapitala i javnog privrednog sektora. Možda se i u tom svetlu mora posmatrati, ranije javno izraženi ruski utisak, preko ambasadora Rusije u Beogradu, Alekseja Aleksejeva, da njihov kapital ovde nije dobrodošao – jer, sličan utisak bi u pogledu srpske gasne industrije ili elektroprivrede mogli imati i ulagači iz zapadnih zemalja. Ustvari, kada je reč o bankarstvu i telekomunikacijama, rusko nezadovoljstvo bi se delimično moglo razumeti, jer su u tim oblastima zapadni i evropski investitori uvek gledani kroz ružičaste naočari, dok se poreklo finansijskog potencijala ruskih interesenata uvek analiziralo kao apriorno sumnjivo.

Istina, uz gore spomenutu cifru od 257 miliona eura ulaganja ruskih rezidenata u Srbiju, trebalo bi, možda, dodati još najmanje toliko „ruskog novca“ koji je ovde ušao u privatizaciju preko zatvorenih investicionih fondova sa Zapada – ali on se kao „ruski“ može atribuirati samo zbog toga što je svojevremeno „izbegao“ iz Rusije u londonske ili njujorške banke, a potom je krenuo u potragu za profitom preko „zatvorenih investicionih fondova“.

Ako, dakle, ostavimo po strani transparentne, ali i „sive“ ruske investicije koje su se odvijale na srpskom finansijskom tržištu, bez direktnog posredovanja srpske vlade, poslednjih meseci su na dnevni red došli takozvani „državni poslovi“ u infrastrukturnom državnom sektoru Srbije – a takvi poslovi su najunosniji za ključne aktere, jer se uvek obrazlažu nekakvim višim nacionalnim interesima, pa zbog toga obično ne podležu regularnim sistemskim uslovima, ali ni standardnim ekonomskim rezonima i proračunima.

Uzگرد, glavni ekonomski problem kod ovih poslova je to što su obavijeni plaštom političke tajnosti i što se njihova suština zbog toga simplifikuje do granica nepodnošljivosti. Kada se, međutim, i kod ovih poslova razgrnu neke činjenice, vidi se da i u tim poslovima ima ekonomskih rezona, ali ne za javne, već za privatne interese. Evo, samo kratko, objašnjenja nekoliko primera.

U spomenutim rusko-srpskim poslovnim razgovorima na visokom političkom nivou jedan od slučajeva je i najavljena tajanstvena, ogromna gasna elektrana kraj Novog Sada (ukupne snage od 900 megavata), koju su prošle godine, sa jednom strujom u ruskoj administraciji i diplomatiji, uglavili srpski radikali, ne pitajući ništa nadležno Ministarstvo energetike Srbije. Pošto se ispostavilo da se do te moguće elektrane ne

može doturiti dovoljno gasa preko Mađarske, paralelno sa isporukom već ugovorenih količina za druge potrebe, srpska strana je ponudila da se za elektranu te snage da koncesija – ali u blizini Niša – gde bi se snabdevala preko odavno usaglašenog i najavljenog poveznog gasovoda Dimitrovgard-Niš.

Međutim, izgradnja tog poveznog gasovoda nikako da počne, jer poslove treba da finansira i vodi rusko-srpsko zajedničko preduzeće Jugorosgas, koje je formirano još u Miloševićevo vreme, kada je premijer bio pokojni Mirko Marjanović – a koje je dobilo privilegiju posredovanja u uvozu gasa u Srbiju pod uslovom da izgradi gasovodnu vezu sa Bugarskom. Delimično je sličan problem i kod ponude srpske strane ruskom Gaspromu da kupi deo gasnog skladišta u Banatskom Dvoru, uz čega bi išla i koncesija na gasnu distributivnu mrežu u celoj Srbiji, koju bi opet rabilo preduzeće Jugorosgas – jer se i u ovoj (još ne preciziranoj) varijanti javlja problem „uskosti“ protočnih kapaciteta kroz Mađarsku, kao i problem što je magistralni gasovod Južni potok, koji bi eventualno išao kroz Bugarsku ka Srbiji, još u planovima i projektima (bez obzira što za njegovo prolaz kroz Srbiju prošle godine potpisan međudržavni memorandum).

I najava eventualne prodaje ili tendera za prodaju Naftne industrije Srbije (to jest njenog manjinskog dela) Gaspromnjeftu (to jest Gaspromu) trebalo bi staviti u nešto širi kontekst. Najpre, treba imati na umu da se doskora Gasprom, kao firma u državnom ruskom vlasništvu, nije bavila naftom, već je imala monopol na gas. No, nakon što se, prošle godine, poznati ruski milijarder Roman Abramovič iznenada, nekako nelogično, odlučio da svoju naftnu kompaniju Sibirnjeft proda Gaspromu (i pošto je toj firmi priključeno i sve ono što je uzapčeno od nekadašnjeg Jukosa, koji je bio u vlasništvu zatvorenog naftaša Hodorovskog) – te pošto je i vlasnik Lukojla, Vahid Alekperov nedavno potpisao memorandum o razumevanju o nekoj vrsti integrisanog poslovanja sa Gaspromom (koji bi mogao biti prvi korak u „renacionalizaciji“ ove firme u Rusiji) – u okrilju Gasproma izrasla je naftna firma Gaspromnjeft u državnom vlasništvu, a za njenog direktora postavljen je (navodni) Putinov miljenik, Aleksandar Djukov. Tek ako ima u vidu sve ove okolnosti čitalac može razumeti koliko je letos Djukov bio važan gost Beograda, te da bi moguće učešće Gaspromnjefta u privatizaciji NIS zapravo imalo međudržavni karakter. No, kako se čuje, upravo je Djukov u Beogradu rekao da je Gasprom najviše zainteresovan za većinski paket NIS-ovih akcija, a ponuđen mu je samo manjinski, pa je ta poseta dobila kurtoazni karakter.

Pri tome valja zapaziti da je danas teško proračunati da li bi i u slučaju kupovine manjinskog paketa NIS, Gaspromnjeft kupio samo manjinski deo tržišta Srbije, jer bi u slučaju moguće integracije sa Lukojlom u matičnoj zemlji, tom udelu u Srbiji možda trebalo pribrojiti i udeo Beopetrola na srpskom tržištu. A da li je dobro za Srbiju da na domaćem tržištu, umesto domaćeg monopoliste

ima stranog monopolistu, nije teško pitanje, jer je ekonomska istorija dokazala da monopoli u načelu nisu korisni za potrošače.

Koliko su sva ova pitanja oko velikih međudržavnih infrastrukturnih investicija složena može samo da ilustruje podatak da je specijalni Putinov ekonomski izviđač Igor Poltovljenko, koji je trebalo da u Srbiji pripremi teren za najviše ruske naftne menadžere, odmah posle posete Beogradu (31. maja ove godine), gde mu je susretljivi domaćin bio Božidar Đelić, potpredsednik Vlade Srbije, otputovao za Zagreb, te da se u tamošnjim privrednim krugovima odmah proširio glas da je tada hrvatskoj vladi najavio mogućnost da Gaspromnjeft od mađarskog MOL-a otkupi udeo u hrvatskoj INI. Čini se, međutim, da je Hrvatska odbacila ove ideje, plašeći se „evropskih reperkusija“. Uostalom, i sam MOL je već na udaru finansijske ofanzive sa druge strane, od austrijskog naftnog koncerna OMV, koji, takođe, ne krije da je zainteresovan da uđe u vlasništvo srpskog NIS-a. Prema tome, uproščeno rečeno, i Gasprom i OMV posmatraju energetska tržišta Balkana kao celinu i u tom smislu grade svoju strategiju njenog stavljanja pod jedinstvenu kontrolu.

To su, dakle, neke od najuočljivijih okolnosti u kojima je 9. oktobra Beograd posetio i prvi čovek Gasproma Aleksej Miler, na čelu top menadžmenta svoje firme. I u tom kontekstu, pre svega, treba razumeti njegovu ključnu tezu koju je izneo predsedniku Srbije Borisu Tadiću i premijeru Vojislavu Koštunici (u odvojenim susretima) – da Gasprom saradnju sa celom energetikom Srbije, kako na liniji gasa, tako i na liniji nafte, smatra jedinstvenim „kompleksnim projektom“. To se nije moglo svideti Milerovim domaćinima u Beogradu, jer su ovakvu izjavu oni morali razumeti kao ponudu: „sve ili ništa“.

Preciznije rečeno, Miler je u jedinoj izjavi posle razgovora sa Tadićem i Koštunicom (Beogradskoj televiziji), između ostalog rekao: „Pozicija Gasproma je da mi sve segmente saradnje smatramo jednim kompleksnim projektom. To je zato što se proizvodnja, transport, prerada i skladištenje gasa uzajamno dopunjavaju. Na kraju krajeva, to je pitanje energetskog balansa Srbije. Pitanje koje podrazumeva velike nove investicije Gasproma i u transport gasa i u modernizaciju NIS-a i u podzemno skladištenje gasa. Dakle, vremenski su se poklopili i pitanje privatizacije NIS-a, i naša odluka o izboru maršuta gasovoda Južni tok, jer danas osim pravca kroz Srbiju okolne zemlje predlažu i druge pravce, a do 2013-2014. mogao bi biti pušten u rad Južni tok, obnovljen kapacitet NIS-a i oko 80.000 kubnih tona skladišta gasa u Banatskom Dvoru. Mi smatramo da su sve naše poslovne saradnje deo jednog složenog projekta tj. naše učešće u privatizaciji NIS-a smatramo delom strateške saradnje sa Srbijom.“

Ako se pogleda pažljivo, sama ta izjava ostala je pomalo zagonetna, jer se može razumeti i kao elegantan izgovor

za činjenicu da Srbiji Gasprom još uvek nije definitivno odobrio nijedno od spomenutih konkretnih zajedničkih ulaganja (*joint venture*), to jest, nije konačno odgovorio ni na jedan predlog srpske strane. Pojednostavljeno, kad se kaže da svaki projekat zavisi od svih ostalih – to vodi u beskrajno odlaganje. Ispalo je da je jedina opcija prihvatiti da Gasprom banka finansira sva tri projekta – ali u paketu.

Postavljajući ovakav zahtev, Miler je istovremeno poslao signal Zapadnoj Evropi da Gasprom ne odustaje od strategije direktnog prisustva na tržištima koje snabdeva gasom i naftom, bez obzira što je Izvršna komisija Evropske unije pre mesec dana najavila da neće dozvoliti da se na njenoj teritoriji održavaju ili stvaraju energetska monopoli koji drže sve – i uvoz sirovina, i njihovu preradu, i transport, i distribuciju, te u tom smislu konkretizovala obavezujuće uputstvo. Direktno rečeno, Miler je u Beogradu istakao upravo suprotno načelo.

Nakon Milerove posete Beogradu, zapažena je primetna uzdržanost srpskih funkcionera da komentarišu njegove predloge. Indirektno, oni se uglavnom „previdaju“, pa se umesto o pogodbi sa Gaspromom dalje najavljuje neki budući tender za privatizaciju NIS-a, razmatra se mogućnost inicijalne emisije akcija ove firme na Beogradskoj berzi, itd. Jednostavno, ističe se da se u Vladi institucionalno gradi jedinstven model privatizacije infrastrukturnih sistema (NIS, EPS, itd).

Međutim, ambasador Aleksej Aleksejev, koji je inače prisustvovao razgovorima Milera sa Tadićem i Koštunicom, krajem oktobra je, u intervjuu koji dao beogradskom „Biznisu“, pokazao neku vrstu samouverenog optimizma – da će Gasprom na kraju dobiti sve što je tražio u Srbiji (intervju je naslovljen: „Gasprom jači od svake konkurencije“). Pri tome je, odbacujući mogućnost da je Gasprom „ucenio“ Srbiju verižnim aranžmanom, načinio i jedan neubičajeni diplomatski viraž ističući da se nada „da će uslovi koje država Srbija treba da ponudi Gaspromu biti kompletni uskoro i onda će ljudi iz kompanije reći da li je to za njih prihvatljivo ili ne“. Iz ovih reči dalo bi se zaključiti da se Rusija teško otreća pozicije u kojoj, čak i u ekonomskim poslovima, smatra da je ona strana koja postavlja uslove. To je i pre šest decenija bio problem u zajedničkim rusko-jugoslovenskim firmama na tlu ondašnje Jugoslavije. ■

Tajanstvenost ruskog "njet"

PIŠE: NASTASJA RADOVIĆ

Trojka Kontakt-grupe, shvatila je nakon direktnih pregovora Albanaca i Srba, u Njujorku i Briselu, da mora da kanališe međunarodno posredovanje i da, svojom rukom, pregovore usmeri na razgovor o elementima na koje bi mogle pristati obe strane. U formi „14 tačaka“, *Trojka* kao najvažnije nudi tačke da će se spor Beograda i Prištine rešavati mirnim putem, da se iz Beograda više nikada neće vladati Kosovom, ali da će se uspostaviti prijateljske veze. Srpski tim za pregovore i sam je ponudio svojih 14 tačaka, kao odgovor na *Trojkinih* 14. Iako predlozi *Trojke* u mnogome „podsećaju“ na sadržaj Ahtisarijevog plana, ne bi trebalo zanemariti ovaj strateški poduhvat međunarodnih posrednika. Shvativši da su dosadašnji razgovori o statusu, ne samo pregovore već i krajnju nameru - određivanje statusa, doveli u kritičnu fazu (što smatra i srpski šef diplomatije Vuk Jeremić), da preti novi neuspeh, pregovarači Kontakt-grupe se odlučuju za „puzeće“ rešenje, verovatno se nadajući da će tako „na mala vrata“ dovesti nepomirljive strane do svog rešenja.

Ono što se u Beogradu malo ili nikako pominje jeste činjenica da je iza *Trojkinih* 14 tačaka, *eo ipso*, stala i Rusija. Tu se, opet, vraćamo na priču o principima Kontakt grupe koji u Beogradu nisu bili toplo primljeni, ali je, *eo ipso*, iza njih bila i Rusija, kao članica Kontakt grupe. Između toga, Srbijom je zavladao „ruska politika“ koju je premijer Srbije, nazvao „zajedničkim uspehom Srbije i Rusije“, čime se dokazao kao „osvedočeni patriota“, hiperbolišući ničim zasluženi ovdašnji doprinos. Njegov nedavni pledoaje na izornoj skupštini DSS, pokazao je, međutim, da sve ima cenu, što i ovdašnji rusofili i panslavisti odlično znaju: Vojislav Koštinica, naime, insistira na tome da je saradnja Srbije sa ruskom inustrijom gasa posao od nacionalnog interesa! Što je, možda, tačno, ali je, u najmanju ruku, bizarno da to bude deo političkog pledoajea (jedinog) kandidata za predsednika stranke...

I dok *Trojka* (Išinger, Bocan-Harčenko i Vizner), sve odlučnije nastupaju kao diplomate koje ne nameravaju da dožive poraz kao njihov prethodnik Marti Ahtisari, Beograd se vrti u krug. Horsko pevanje političara iz DSS i DS, malo je utihnulo, jer je stvar preuzeo pregovarački tim, uglavnom, sastavljen od političara ili stučnjaka bliskih ovim partijama. Jasno je da položaj srpskih pregovarača, da se stalno drže „po strani“, ne može više dati rezultate. Da li oni, zaista, ne dobijaju nikakve informacije od predstavnika zemlja uključenih u proces rešavanja statusa, pa nastavljaju da rade u korist propasti svojih predloga, ili je njihova nada u opstrukciju rešenja do 10. decembra toliko duboka, da ni najnovije ponašanje Rusije nije nimalo čudno? U Beogradu

i Beču, ruski visoki političari i diplomate, među kojima i Vladimir Titov, zamenik ruskog šefa diplomatije, „ponovili su ranije stavove“, da se do statusa Kosova mora doći uz odobravanje obe strane, kompromisom i „overom“ u SB Ujedinjenih nacija... U Beču se i ispod ruske ruke, pojavilo 14 teza *Trojke*, kao neka vrsta „suštine“ koja bi trebalo da okupi veći broj zainteresovanih. Manje-više Srbe i Albance, a mnogo više zemlje EU i Rusiju. Nekako, kao da se pojavljuje onaj „scenarij“, po kome će glavni evropskipregovarač, iskusni diplomata Wolfgang Išinger, najviše pažnje polagati postizanju dogovora Brisela i Moskve. U Beogradu, sigurno, nisu glupi, ali su, kao i pre osam godina, prilično opsednuti svojim „značajem za Rusiju“ koja, doduše preko Srbije više ne može da izadje na Mediteran (kao tada), ali tu su druge pogodnosti, poput interesa ruskog krupnog kapitala, tajkuskog porekla. Koliko je velika potreba vlasti u Beogradu da se dodvori Moskvi i „novom Petru Velikom“ iz Kremlja, pokazuje ne samo Koštuničin vapijući „pledoaje“ već i otvoreni sastanci sa pomenutim predstavnicima ruskog paraprivatnog kapitala, kao što je Oleg Deripaska, tridesetogodišnjak, malo siromašniji od Romana Abramovica, a u rodbinsko-prijateljskim vezama sa samim Putinom. Harčenko, ipak, teši Srbiju da *Trojkinih* 14 teza „nisu dokument“ i ponavlja da 10. decembar, kada je rok za *Trojku* da podnese izveštaj Ban Ki Munu, generalnom sekretaru UN, nije „krajnji“: Rusija se, ponovio je, zalaže da pregovori traju dok svi na budu zadovoljni rešenjem...

SAD, koje očekuju rešavanje statusa Kosova ako ne do 10. decembra, onda svakako u januaru, kako je rekao njihov predstavnik u *Trojci*, Frenk Vizner, spremne su, izgleda, da u protivnom, povuku svoje snage sa Kosova. Ipak, na nedavnom sastanku ministara odbrane jugoistočne Evrope u Kijevu, na kome je bio i srpski ministar, Dragan Šutanovac, američki sekretar za odbranu, Robert Gejts, ipak je povukao svoje pretnje, valjda na primedbe iz Vašingtona. On je, tako, pozvao zemlje NATO koje su na Kosovu, da zadrže svoje snage posle 10. decembra jer, kaže, ne zna se kako će se stvari na Kosovu odvijati. U Vašingtonu je američki državna sekretarka, Kondoliza Rajs, nastojala da ukaže na približavanje SAD i Rusije, ali je prigovorila Moskvi da zloupotrebljava svoje prirodne resurse u političke svrhe! Kao da je načula nešto o onom Koštuničinom stranačkom „uvodniku“...

Što se Rusa tiče, baš sada vidimo kako oni odlično umeju da se staraju o sebi. Jer, setimo se, Rusi su nakon spektakularne akcije prelaska preko teritorije centralne Srbije i „blic krig“ osvajanja aerodroma Slatina u Prištini (jun 1999), kratko boravile na Kosovu. Već 2002, Rusija je digla ruke od neisplative rabote čuvanja srpske pravoslavne baštine. I dok je Zapad utrošio ogroman novac o kome se uglavnom i ne govori, a još manje obraća pažnja, Rusi se zadovoljavaju manjim humanitarnim ulaganjima i manifestacijama srpsko-ruskog prijateljstva, kao što su ekskurzije srpske dece u Podmoskovlje.

Albanski predstavnici na bečkim pregovorima, lagodno poručuju: srpski predlog je zastareo! Hašim Tači, lider Demokratske partije Kosova, koja se procenjuje kao favorit na kosovskim izborima 17. novembra, mora da se odlično seća srpskog zanovetanja u Rambujeu i Kleberu kada su Albanci pristali na ovo što Srbija sada nudi. A to je bilo „pre toliko života“... Po mnogima, budući premijer Kosova, Tači

vidi sebe kao jednog od prvih albanskih političara koji će građanima Kosova čestitati nezavisnost.

Sve pričajući kako je takav scenario nemoguć, deo srpskih političara gleda da na vreme reši neke stvari. Tako se potpredsednik Vlade Srbije, Božidar Djelić, prilikom nedavnog boravka u Vašingtonu, kod Svetske banke založio da Srbija više ne plaća kosovske dugove, ali je naglasio da to nema veze sa rešavanjem pitanja statusa, jer „i Beograd sam otplaćuje svoje dugove“.

mediji i politika

Da li je NIN duhovno Kosovo

PIŠE: VELIMIR ČURGUS KAZIMIR

U šumi reči o interesima, posebno onim nacionalnim, nekako negromoglasno prošao je slučaj neuspele privatizacije beogradskih *Nedeljnih informativnih novina* (NIN). Bez obzira što je to bila tema o kojoj je dosta pisano, od 18. avgusta do 12. oktobra objavljena su 34 teksta, ipak je to prošlo bez prave reakcije javnosti, posebno one političke. Da li to znači da se u slučaju NIN-a sve toliko podrazumeva da je naprosto besmisleno na to reagovati ili to komentarisati?

Način na koji je sprečena privatizacija, svakako spada u domen skandala koji se prvenstveno tiče forme i mehanizma ekonomskog i pravnog sistema u Srbiji. Kako je bilo moguće da se poništi javno raspisan tender za privatizaciju neke firme od strane druge firme koja je manjinski vlasnik, to je i dalje misterija. Da se ovo što se desilo odigralo u nekoj „ozbiljnijoj“ ekonomskoj oblasti – na primer u petrohemiji – to bi moglo da izazove lančane reakcije u celoj oblasti i da natera političku vlast da počne da objašnjava kako je reč o izuzetnom slučaju i da nije u pitanju nikakav sistem. U slučaju privatizacije jednog medija, a posebno NIN-a, niko nema potrebu da tako nešto objašnjava. Nekako se podrazumeva da su mediji slobodni, posebno ekonomski, ali da je njihova uloga mnogo manje medijska, a mnogo više politička. Kod NIN-a se očigledno radi o izuzetnoj političkoj ceni koja se predstavlja na poseban način.

Reč je, nesumnjivo, o jedinstvenom slučaju kada jedan nedeljnik, ne tako velikog tiraža, a time i ne tako velikog masovnog uticaja, postaje mera specifičnog nacionalnog interesa. NIN tako posmatran, kao da je integralni deo političkog programa Demokratske stranke Srbije. Moglo bi se čak reći da ono što u istorijskom i teritorijalnom smislu predstavlja Kosovo i Metohija, u duhovnom, odnosno kulturnom – predstavlja NIN. Opasnost da se „izgubi“ NIN nije vezana, naravno, ni za kakvu okupaciju ili promenu delatnosti, već za promenu glavnog i odgovornog urednika a time i promenu uredjivačkog koncepta.

To je tema koja dominira u većini komentara. Gotovo niko se ne bavi ekonomskim pokazateljima, cenom, planovima i mogućnostima razvoja ovog nedeljnika. Sve je koncentrisano u „odbranu“ svega postojećeg – odnosno zatečenog stanja.

Najgore je odugovlačenje, kaže Wolfgang Išinger, koji sumnja da će pitanje statusa biti rešeno do 10. decembra. Kao nikad do sada, Srbija računa na „status“, još se uzdajući u ruska ledja u SB UN. Taktika nije neshvatljiva, iako joj rezultat ne obećava. Srpskoj strani bi bilo najbolje da radi ono što ona ne radi i, svakako, neće uraditi: da učesvujeu realizovanju 14 tačaka *Trojke*, da odmah ne gura pitanje statusa i da sačeka... I onako teško da ima nešto da izgubi, što već nije izgubljeno.

■

Ono što je NIN-ova originalnost to je da većina novinara traži promene i privatizaciju. (Navikli smo da zaposleni većinom traže da se ništa ne menja.) Većina, u ovom slučaju reč je ne samo o zaposlenima nego istovremeno, i o akcionarima, želi da se proces privatizacije sprovede, dok uža, upravljačka grupa traži da se privatizacija zaustavi dok se ne steknu bolji ponudjači. Glasine o potencijalnim kupcima su prilično šarene. Tu se najčešće pominje „Farmakom“ i njegov vlasnik, uspešni šabački biznismen – Miroslav Bogičević i italijanski izdavački koncern „Euro Đunti“. Šta fali ovim ponudjačima? Da nisu u pitanju neki kriminalci? Ili osobe bez nacionalnog kredibiliteta?

Priča o tome da su kriminalci zainteresovani za kupovinu NIN-a širi vrh ovog nedeljnika. (Tu se posebno pominje građanin Joca Amsterdam, koga, navodno, zastupa Zdenko Tomanović.) Iako nema dokaza da su kriminalci stvarno krenuli da kupe NIN, i preko noći ga pretvore u „Identitet“, ova priča je u nedostatku boljih argumenata sasvim dovoljna da bi se zadovoljila radoznalost javnosti, pa i NIN-ovih čitalaca. U isto vreme „Politika“ uleće na ring, premda je naskroz švorc i pod hipotekom (uključujući i NIN-ove prostorije) i zaustavlja tender. To što se „Politika“ svojevremeno odrekla NIN-a svakako spada u medijsko-poslovne kuriozitet koji su najmanje posledica slobodne volje Živorada Minovića.

Kad kažem „Politika“... to je već definisano. Reč je o nacionalnoj tradiciji, demokratiji i kulturi. Iz tog trojstva i DSS izvlači zajedničku programsku nit koja se lako prenosi na NIN kao avangardu srpskih nacionalnih interesa. NIN je, naime, jedini list namenjen pravoj srpskoj eliti. Ta elita je kombinacija javnih i nacionalnih radnika koji se podjednako mobilisu iz redova poštene nacionalne inteligencije (obrazovanje, zdravstvo, pravosuđe i lokalna uprava), bezbednosnih struktura (policija i vojska), duhovnih vrhova (crkva i akademija), fudbalskih navijača i proverenih srpskih domaćina. Time su sve strukture pokrivena, a time i pretpostavke da nacionalni interesi budu odbranjeni.

Koliko srpska elita drži do sebe najbolje se može videti iz ove neuspele privatizacije NIN-a. Ništa drugo nije bilo u ovoj zemlji tako važno i ključno kao sudbina NIN-a da bi se poništavao jedan tender. (Poništavanje tendera za Rudarski basen Bor došlo je kao posledica nemogućnosti kupca da ispunji svoje obaveze a ne zbog toga što je Agencija za privatizaciju prethodno shvatila sa kim ima posla.) I šta sad? Da li će se NIN ikada privatizovati? Da li je to, uostalom, uopšte potrebno? I kome?

Da li je, uostalom, odbrana nacionalnih interesa kroz vlasništvo nad medijima baš najbolji način da se Srbija brendira? Premda, ovde je reč o unutrašnjem, a ne o spoljašnjem brendu. Ukoliko to neko uopšte razlikuje. ■

Zablude, poluistine i izandale fraze

PIŠE: STIPE SIKAVICA

Da biste odbili, naročito da biste rezolutno odbili članstvo u bilo kojoj organizaciji, trebalo bi valjda da vam najpre neko ponudi da se učlanite u tu asocijaciju. To je barem sled zdrave pameti. Izgleda, međutim, da to elemntarno logičko pravilo ne važi u Srbiji. Naime, srpski premijer Vojislav Koštunica, njegovi ministri, savetnici i ostali činovnici – podržani, vrlo verovatno, trustom pretežno staračkih mozgova iz senke, a moguće i tajkunskim kapitalom stečenim na krvi, otimačini i prevari – već nekoliko meseci uporno ponavljaju jednu te istu frazu: da Srbija neće u NATO, a da Srbiju niko (makar ne zvanično) nije ni pozvao da se učlani u Alijansu!

Međutim, politički i intelektualni krem onog, nažalost većinskog dela Srbije koji se kiti kvazipatriotskim perjem, mececima konstantno u javnost emituje izjave iz kojih proizilazi da prvenstveno predsednik Sjedinjenih Američkih Država Džordž Buš i njegova administracija ne samo da Srbiji poručuju da su joj vrata Alijanse širom otvorena, već da se ona može učlaniti u NATO, tako reći kad hoće, a najbolje bi bilo odmah! Pa ćemo tako 13. juna ove godine u dnevnoj štampi (na primer, u "Blicu") pročitati i ovaj premijerov decidan stav: "Svaki pokušaj da se politikom sile pravnim nasiljem proglašimo jednostrana nezavisnost, osuđen je na neuspeh. To se ponajmanje može popraviti američkom ponudom sa najvišeg mesta da Kosovo dobije nezavisnost, a da Srbija bude nagrađena ulaskom u NATO."

Osim ako ta "ponuda sa najvišeg mesta" u Koštuničin kabinet nije stigla na volšeban način, to jest tajnim kanalima, javnost za nju ne zna. A i da je ponuda stigla tajno, teško je zamisliti da ne bi bila dobačena ovdašnjim tabloidima i ostalim tzv. patriotskim sredstvima informisanja da se njome slave, zabavljajući ionako

gotovo sluden "naš narod". No, kako god da je, izgleda da svi srpski putevi ne samo za NATO, već i za Evropu i svet, napokon i za "najdražu" nam Rusiju – u projekciji oficijelne srpske politike – vode preko Kosova. Najpre su srpski ministri, premijerovi savetnici i ini činovnici (Samardžić, Ivanović, Proroković, Mladenović i ostali aligrudići i šormazi) još letos lansirali tezu kako je NATO naumio da na Kosovu "stvori", ni više ni manje, nego – "svoju državu"! A da u to ne bi bilo nikakve sumnje, predsednik Vlade će tu "NATO-strategiju" dokraja "razgoliti" u intervjuu "Večrnjim novostima" 22. septembra ove godine:

"Smatram da moramo izdvojiti glavnog aktera, bez kojeg cele ove priče o nezavisnosti ne bi ni bilo. To je Severnoatlantski pakt. Započeta je diskusija o suštini Ahtisarijevog plana i njegovog aneksa 11, koji govori o neograničenoj vojnoj vlasti NATO na Kosovu. A pre Ahtisarija NATO je bombardovao zemlju, zatim svojim vojnim snagama došao u jedan njen deo, a sada pokušava da, kroz jednostranu nezavisnost i primenu aneksa 11, bude vrhovna vlast na Kosovu."

Jedan od retkih u sadašnjoj ministarskoj postavi koji ne misli tako, je Dragan Šutanovac. On se u intrevjuu, koga je dao magazinu "Obrana" povodom sto dana kako je seo u fotelju ministra odbrane, naprosto čudio nesuvislosti o uspostavljanju NATO-države na Kosovu. "Kao potpredsednik Demokratske stranke mogu da kažem da su meni te izjave zvučale prazno i nepotrebno, pogotovo u trenutku kada KFOR na Kosovu dobro saraduje sa pripadnicima naših bezbednosnih snaga, sa Vojskom pre svega... Te poruke mi ni politički nisu jasne... mislim da su daleko od mudrih poruka."

Neki domaći analitičari na taj tas stavljaju i druge slične izjave srpskih zvaničnika, koje dolaze iz redova Demokratske stranke i G17 plus, pa tvrde da na srpskoj političkoj sceni uporedo egzistiraju dva potpuno oprečna stava o odnosima Srbije i NATO. To bi, naravno, po našem viđenju stvari, moglo da bude tek delimično tačno, da ne kažemo sporno. A sporno jeste, ako se "drugoj vrsti" pribroji i Boris Tadić. U javnoj debati polovinom oktobra, u organizaciji Foruma za međunarodne odnose Evropskog pokreta u Srbiji, docent na beogradskom Fakultetu političkih nauka dr Jovan Teokarević je konstatovao da (ako su ga mediji tačno citirali) "Vlada Srbije ima dve spoljne politike o čemu svedoče krupne i nepremostive razlike oko članstva zemlje u NATO... Polupredsednički sistem kakav postoji u Srbiji podstiče konkurenciju i sukobe predsednika i vlade, a u slučaju kohabitacije i predsednik i premijer pokazuju namere da monopolizuju spoljnu politiku."

Dakle, ne bismo se u svemu saglasili sa profesorom. Kohabitacija predsednika Republike Borisa Tadića, odnosno lidera Demokratske stranke i predsednika Vlade Vojislava Koštunice, odnosno lidera Demokratske stranke Srbije i u odnosu na NATO potpuno je delotvorna. To se može videti iz dve Tadićeve izjave. U govoru u Fondaciji Heritidž u Vašingtonu, 7. septembra 2006, on je naglasio: "Moja filozofija veoma je jasna. Novo mesto Srbije u svetu je da bude osovina kolektivne bezbednosti

koju NATO gradi na Balkanu...”

Sumnjamo da se može biti “osovina bezbednosti koju NATO gradi na Balkanu”, a da se ne bude član Alijanse. Međutim, godinu dana kasnije, izgleda da se baš u kohabitaciji sa Koštunicom istopila “jasnoća” Tadićeve “filozofije” u odnosu na relaciju Srbija – NATO. Upitan da li put u Evropsku uniju vodi obavezno preko ulaska u NATO (intervjuu magazinu “Obrana” 15. oktobra ove godine), Tadić je decidno odgovorio: “Ne vodi obavezno. U Evropskoj uniji postoje zemlje koje nisu članice NATO-a, poput Austrije, Švedske... Međutim, njihova pozicija je bitno drugačija od pozicije Srbije. Te zemlje nijednog trenutka nisu bile s druge strane barijere. To jeste problem...”

Ali, problem je i u tome što je Tadić ostao nedorečen. I, što je bitnije: izostavio je da kaže da je put za Evropsku uniju, makar za negdašnje komunističke države, obavezno vodio preko NATO! A povrh svega, predsednik Srbije, ujedno i “vrhovni komadant” Vojske Srbije, “zaboravio” je da kaže da u Evropi postoje zemlje koje su članice NATO, ali nisu članice Evropske unije, na primer, Norveška. Bilo bi veoma poželjno da nam je g. Tadić objasnio bezbednosnu potrebu jedne od najbogatijih i najuređenijih zemalja u svetu da bude član Alijanse. Premijer ove prijateljske nam skandinavske države Jens Stoltenberg, boraveći zvanično u Beogradu u trećoj dekadi ovog oktobra, baš je naglašavao da Norveška pomaže Srbiji (i da će joj pomagati), kako bi i ona postala članica NATO. Za divno čudo, niko se iz Vlade nije (još!) uskopistio na tu “nesmotrenost” visokog gosta iz Norveške.

Nije li to može biti i zato što je malo zemalja koje su Srbiji pružile toliku materijalnu i svaku drugu potporu u reorganizovanju sistema odbrane kao što joj je učinila (i čini) Norveška. Uostalom, na prošlogodišnjem samitu Alijanse u Rigi, posebno je Norveška zaleгла iza Srbije, e da bi i ona, sa sve još nerazvezanim prtljagom ratnih zločina i zločinaca sa R. Mladićem na čelu, postala članica programa Partnerstvo za mir. Tako je pružena šansa Borisu Tadiću da u Briselu, 14. decembra prošle godine, potpiše Okvirni sporazum o pristupanju Srbije tom Programu. E, ali onda je tu počela igranka, dakako, u izvedbi srpske vladajuće elite: ona uporno odugovlači da potpiše ostalu nužnu dokumentaciju da bi Partnerstvo postalo validno. Pa tako, tzv. Bezbednosni sporazum (reč je o razmeni bezbednosnih informacija) između NATO i Srbije ni do dana današnjega (ovi se redovi ispisuju u utorak, 23. oktobra) nije potpisan, jer izvršna vlast u Beogradu, iz nekih teško shvatljivih razloga, za to još nije spremna. Ministar odbrane D. Šutanovac se tim povodom krajem augusta vajkao pred javnošću: “Moram da kažem da smo time što još nismo potpisali Bezbednosni sporazum uveliko onemogućili Ministarstvo odbrane da dobije bitne pogodnosti, posebno u oblasti obuke i obrazovanja.”

A kad smo već tu, kakao se to figurativno kaže, u predvorju Alijenase, vrlo je markantna još jedna pojedinost kohabitacije: i predsednik i premijer Srbije saglasni su u tome da je upravo Partnerstvo za mir “puna mera saradnje sa NATO, i Srbija treba da se utvrdi

u politici vojne neutralnosti”. Šta znači – “utvrditi se u politici vojne neutralnosti”? To, po V. Koštunici, znači da “nijedan srpski vojnik neće ići u Irak ili u Avganistan”. Međutim, izjava portparola DSS Andreje Mladenovića na tom istom fonu izaziva čak i zabrinutost: “Ne postoji ni teorijska mogućnost da DSS dozvoli da Skupština Srbije donese odluku o slanju makar ijednog jedinog vojnika bilo u Irak bilo u Avganistan”? (“Glas javnosti”, 21. septembar 2207) Pa, zar je moguće da jedna stranka, koja je na nedavnim parlamentarnim izborima, i to u zagrljaju sa Veljom Iličem i njegovom Novom Srbijom, osvojila samo 47 mandata, gotovo ultimativno parlamentu diktira odluke iz bezbednosne sfere!? Nažalost, izgleda da je moguće.

Mada o tome nema pouzdanijih podataka, na temelju više indikatora dalo bi se zaključiti da natpolovična grupacija poslanika u Narodnoj skupštini percipira NATO na isti način kao i većina Koštuničinih ministara. Sva dosadašnja sondiranja javnog mnjenja pokazuju da gotovo dve trećine ovdašnje populacije ima negativan stav prema Alijansi. Ali, ne zato što bi ista javnost imala solidna saznanja o tome kakva je danas uloga NATO u sistemu kolektivne bezbednosti, već zato što stav javnosti gotovo isključivo počiva na izandaloj frazi: NATO je bombardovao i nas i našu prekodrinsku braću. A da bi se sve te zablude i poluistine održale, vladajuća elita uporno prolongira koncipiranje i usvajanje strategije nacionalne bezbednosti i donošenje strategijsko-doktrinarne dokumentacije i zakonske regulative u bezbednosnom sektoru. I, s vremena na vreme, vergla kako Srbija jeste i za Evropsku uniju i za Partnerstvo za mir, ali da u NATO – neće. Tabloidna i ina rodoljubna medijska produkcija održava te floskule na radnoj temperaturi.

Nasuprot tome, a najviše zahvaljujući jednom mladom, pametnom i poletnom timu sa generalom Zdravkom Ponošem na čelu, kome se, po svemu sudeći, pridružio i novi ministar odbrane, reforma Vojske i sistema odbrane već se duže vreme uspešno odvija baš po NATO standardima. Zašto po tim a ne, recimo, po ruskim? Zato što boljih bezbednosnih standarda danas u svetu nema. I, rekli bismo da je i ironija umešala prste u odnose Srbija – NATO. Naime, vodeća zemlja Alijanse, znači SAD i njene oružane snage, spada među one države bez čije resektabilne pomoći reforma srpske vojske jedva da bi se i pomerila s početne pozicije. S druge strane, upravo je srpski premijer valjda početkom oktobra i zvanično otvorio “srpsko-američki kosovski boj”, gde Amerika, dakako, vitla silom, a srpsko oružje je – “argument prava”! To je značajan doprinos šizofrenoj anti-NATO strategiji. Tačnije: to je solidan prilog strategiji antizapadnjaštva, duboko ukorenjenoj u srpskom društvu. ■

Žrtvuje li Srbija EU zbog Kosova i/ili Rusije

PIŠE: MILE LASIĆ

U kontekstu predstojećih neizbježnih odluka o Kosovu, u Srbiji se pojačano diskutira o tomu ima li uopće smisla biti članicom NATO ako se “na državnoj oblasti suverene države Srbije stvara NATO država”, tako se doslovce propagandistički govori u redovima Koštuničine Demokratske stranke Srbije (DSS). Kao što je našim čitateljima sigurno već poznato, DSS je nedavno oficijelno predložila srpskom parlamentu da se zakonski spriječi pristup Srbije NATO, ukoliko bi jedna ili više članica NATO priznale nezavisnost Kosova. A ovih dana je DSS na svom Glavnom odboru ustvrdila da je protivu članstva u NATO iz tzv. principijelnih razloga, a ne samo zbog Kosova (vidjeti Koštuničin zapjenušani govor tom prigodom). Ozbiljni srbijanski analitičari upozoravaju, također, da je DSS samo na riječima i za “evropske integracije”, a do njih joj je kao do lanjskog snijega. Ne treba posebno ni naglašavati da satelitske stranke – Nova Srbija Velje Ilića i Šešeljeva/Nikolićeva Srpska radikalna stranka (SRS) – misle slično ili isto, kao i DSS, i po pitanju NATO-članstva i EU i Kosova. Ozbiljniji problem je, pak, u tomu što su Tadićeva Demokratska partija (DS) i tehnokratska G17+ nalaze u procijepu, u svojevrsnoj Koštuničinoj zamci, u kojoj se manipulira sudbinom Kosova, pa su i dalje samo u načelu za “evro-atlantske integracije”, dok pristaju na anti-atlantski, *de facto* i antievropski kurs koji diktira Koštuničina DSS.

Kod nas je, s tim u svezi, gotovo nezapaženo prošao detalj iz tzv. prezentacionog dokumenta o članstvu Srbije u Partnerstvu za mir, kojeg je nedavno srpski MIP Jeremić prezentirao u Bruxellesu, a u kojem se govori samo o “evropskim integracijama”, dok se članstvo Srbije u NATO i ne spominje. Upravo zbog toga je, kažu moji beogradski prijatelji, i izostalo potpisivanje Ugovora o suradnji između Srbije i NATO u svezi razmjene sigurnosnih informacija. Pažljivi analitičari primjećuju s tim u svezi barem dvije stvari: prvo, da je Tadićeva DS pristala na koncept DSS, te, drugo, da je Koštuničin DSS dodijelio golobradom Tadićevom DS-ministru Jeremiću “nemoguću misiju” da širi razdor između NATO i EU, što je bila omiljenai Miloševićeva igra, ali u posve drugo vrijeme...

U stupici zvanog Kosovo

Nije nezanimljivo, naravno, a niti bez posljedica po okruženje što se srbijanska politička klasa uputila putom kojim hodi, da ne kažemo srlja. U najkraćem, on bi se mogao opisati kao (ponovna) orijentacija ka “majčici

Rusiji”, tendencija uvijek prisutna u srbijanskom društvu, izuzev u kratkim evropskim proplamsajima ove zemlje s kraja XIX i početka XX stoljeća, te ponovno s početka XXI stoljeća, u izuzetno kratko vrijeme pokojnog premijera Zorana Đinđića. Beogradski politički analitičari i ugledni historičari, poput Latinke Perović ili Nikole Samardžića, govore o sudbonosnoj orijentaciji, pri čemu je Kosovo samo lakmus papir ovih dubinskih potresa. U suštini se, dakle, radi o tradicionalnom sukobu između modernista i nazadnjaka u srbijanskom društvu, jer orijentacija ka Rusiji odgovara samo konzervativnim strukturama moći, unisona je poruka ove vrste kritike...

Posljedica “dvostruke igre” prema NATO i EU, na jednoj, te Rusije, na drugoj strani, se već osjećaju, a tek će se osjetiti ako izostane materijalna pomoć zapadnih zemalja. Ostavimo ovdje po strani koliko je uopće dobro biti članicom nekog vojnog saveza, pa makar se zvao i NATO, u Srbiji se svjesno previđa da nitko od novih aspiranata u EU nije ušao u ovu integraciju bez prethodnog prijema u NATO. Srpski mediji, pak, ne rade na pravljenju ambijenta za fino razlikovanje NATO i Evropske unije, a šire iluziju o Rusiji, kao da je vojna suradnja s njom nešto bolja od suradnje s NATO. U najkraćem, kao što upravo “patriotski mediji” nisu dozvolili prije 15 godina da srbijansko društvo nauči nešto o kompleksnosti živog tkiva zvanog tadašnja Jugoslavija, oni ne dozvoljavaju niti danas da se u Srbiji znade istina o suštini procesa zvanog evropsko ujedinjenje pod kapom Evropske unije. Posljedice će trpjeti, pak, građani Srbije, i regiona, koji ionako žive u nekoj vrsti rezervata. Oficijelno je iz srbijanskog MUP predočeno, naime, da samo nešto više od 11 odsto građana Srbije uopće posjeduje pasoš/putovnicu, pri čemu nije jasno jesu li u tu minimalističku cifru uključeni i građani Srbije na privremenom radu u inozemstvu.

Zbog svjesnog svakodnevnog kuđenja “evropske alternative” od strane srbijanskih političara i medija očajavaju u Srbiji brojni obrazovani ljudi i one političke opcije koji znaju šta se propušta ukoliko se odlaže pridruživanje zemlje Evropskoj uniji. Rusiji sklони “tradicionalisti” i nacionalisti likuju, pri čemu su njihove suze za Kosovom lažne, pa ako i jesu krokodilske.

Uzgred rečeno, kao i drugdje u nesretnoj regiji, nažalost su srpski mediji tzv. patriotske orijentacije ubjedljivo moćniji od proevropskih („Republika“, „Vreme“, „Helsinška povelja“, „Danas“..., ispričavamo se onima u Novom Sadu i drugdje u “provinciji” koje nismo pomenili). Prvi i ne rade drugo do demonizacije EU, pri čemu se biraju odgovarajuće teme i dileme, ili izmišljaju po potrebi, kako bi se Evropska unija, a ne samo NATO, Srbima i definitivno ogadila, a san o pravoslavnoj “majčici” osladio. Bilo bi interesantno posebice napraviti analizu šta i kako izvještavaju o EU srpski dopisnici iz inozemstva. Pišu, kažimo toliko ovdje, o svemu ružnome i nevažnome, ali ne i o bitnomu i lijepomu što krasi Evropsku uniju i kao ideju i kao praksu. Oni već pomenuti mediji, koji uvažavaju u prvom redu svog čitatelja i Evropu, gase požar, pri čemu im nerijetko nedostaje i snage i političke i finansijske podrške...

Najgore je pri svemu tome što se i one političke snage u Srbiji, koje se deklariraju “proevropskim”, kao Tadićeva

DS, nalaze beznadežno u stupici zvana Kosovo, koju su razapeli i njome suvereno vladaju armirano betonski koalicionari DSS/NS/SRS/SPS. Indikativno je pri tome kako je nedavno uvređeno reagirao srpski akademik Svetozar Stojanović, nekada ugledno filozofsko ime, a u ratu savjetnik notornog Dobrice Ćosića. E taj (bivši) filozof Sveta se u "Politici" obrušio baš na izvanrednu analizu Marieluise Beck, poslanice Zelenih u Bundestagu. U toj analizi, koju su vidjeli i naši čitatelji, je demaskirana, pak, zvanična srpska politika ne samo glede Kosova, a EU se savjetuje da više ne popušta srpskim nacionalisima. Zbog toga ideolozi velikosrpstva *a la* Sveta i kipte od bijesa, njima bi bilo najdraže da Srbi niti danas ne znaju istinu niti o Kosovu, niti o ratovima i zločinima u Hrvatskoj i BiH ...

Zbog svega navedenog, dobri poznavatelji političkih (ne)prilika u Srbiji upozoravaju da se u Srbiji ne može u dogledno vrijeme prevladati jaz između "proevropske" i "proruske" orijentacije. Isuviše je dubok jaz između političkog bloka kojeg oličavaju Košunica, Ilić, Šešelj/Nikolić i Dačić i onog drugog kojem pripadaju Čeda Jovanović/Nenad Čanak/Vesna Pešić, usamljeni ali hrabri LDS-ovi saveznici, što bi rekla Marieluise Beck. Šteta je, zapravo, što su "negdje između" ostali Tadićeva DS i G17+, koji nikako da se izvuku iz Koštuničinog proruskog zagrljaja i stupice zvane Kosovo...

Kao i u drugim zemljama Zapadnog Balkana, dakle, slijedi i u Srbiji kad-tad političko pročišćavanje. Zapadne političare bi, pak, netko dobro savjetovao u svim ovim zemljama ako bi im sugerirao da istjeraju na čistac sve političke partije i prvake: jesu li za euro-atlantske integracije, posebice evropske integracije, ili nisu. Ne može se do u beskonačnost biti – kao u slučaju srpskog patriotsko/nacionalističkog bloka - protivu članstva u NATO, a za kakvo-takvo prisustvo Srbije u Evropi, "ali ne i Evrope u Srbiji", niti, pak, se može vječito biti "negdje između", što i ne znači drugo do „dajte nam novac, a mi ćemo sami, kao i do sada, stvari dovesti u red“. Tako se samo gubi dragocijeno vrijeme na sve strane. Podršku u Srbiji, i u regiji, zaslužuju, ustvari, samo one političke opcije koje se konsekvantno i principijelno zalažu za članstvo Srbije (ili BiH ili Hrvatske ili Crne Gore ili...) u EU, kako bi EU standardi i pravila postali dio života i na Zapadnom Balkanu.

Krajnje je vrijeme da se to shvati baš u pristupu kosovskoj drami, to jest, traženju teškog rješenja za status ove provincije. Koliko god se DSS/NS/SRS/SPS trudili da Kosovo izgube "i po drugi put", s obzirom da ga je Milošević već jednom izgubio, ona druga Srbija, kojoj je stalo do "evropskih principa" i u Srbiji i na Kosovu, mora artikulirati drugačiji javni diskurs o Kosovu od uobičajenog, lažno-patriotskog, u kojem će se priznati notorna činjenica da Kosovo nije već dugo vremena dio Srbije i da, vrlo vjerovatno, više nikada neće ni biti. Evropljani, ma koliko ih to mrzilo, moraju podržati takve ljude i opcije, a ne one koji su evro-atlantske integracije, uključiv i članstvo u EU, već žrtvovali navodno zbog Kosova, a ustvari zbog vlastitih probitaka, zamotanih u maglovito bratstvo s Rusijom... ■

Fašisti divljaju, a Univerzitet češlja kosu

PIŠE: RADIVOJ STEPANOV

Životni vek čoveka, pisao je španski književnik i filozof Miguel Unamuno (1864-1936; *Život don Kihota i Sanče*, 1905, *Moja religija*, 1910, *Tragični osećaj života*, 1913, *Ogledalo smrti*, 1925, *Agonija hrišćanstva*, 1925) obeležava njegov odnos prema životu i smrti, prema zbivanjima i ljudima, prema istini i lažima, zlu i dobru... Svaki čovek ima svoj stav, "svoju metafiziku" koja označava njegov identitet i njegovu ličnost. Čovek u sebi treba da nosi "republiku netolerantnosti" prema svemu što je agresivno, zlo, stupidno, isključivo... Ako čovek nema u sebi tu neophodnu egzistencijalnu određenost "ne može biti ni potpun ni istinit..."

Na ovo podsećam zbog aktuelnosti fašističke groznice koja trese ovaj grad još od one večeri kada su fašisti, neofašisti, neonacisti upali na antifašističku tribinu na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Fašistička kohorta je te jesenje večeri 2005. prvo umarširala na Univerzitet. Samo dve godine docnije, 7. oktobra 2007. nacionalni stroj tutnji Novim Sadom. I tada, kao i sada, Novosadski univerzitet, Senat, Rektorat, rektorica - ČUTE!

Novosađani su 7. oktobra 2007. pokazali šta misle o fašizmu. Pokazali su svoj stav i svoju "metafiziku" prema toj pošasti koja u ovoj sredini diže svoju ružnu glavu i pokazuje svoju opaku ćud. Za razliku od svojih sugrađana, zvaničnici najviše obrazovne ustanove u Vojvodini nisu 7. oktobra održali svoj javni čas etike i dostojanstvenog nošenja visokih akademskih titula pred nakazom kukastog krsta!

Novosadski univerzitet (ovde i sada) nije bio u stanju da ispolji pred fašizmom odvažnost koju je davne 1936. godine (12. oktobra) pokazao rektor iz Salamanke!

Sem što je bio pisac i filozof, Unamuno je bio profesor (grčke i španske književnosti) i rektor univerziteta u Salamanki (Španija) u vreme vladavine generala Franka. On je bio rektor koji je dostojanstveno nosio tu uzvišenu akademsku titulu u jednom teškom vremenu koje je po svojim nečovečnim obeležjima veoma slično ovom u kome mi živimo.

Svoj veliki javni čas iz etike, antičkog shvatanja ljudske vrline i dostojanstva održao je pre početka novog semestra za vreme svečanosti u amfiteatru Univerziteta u Salamanki. Od gostiju su bili prisutni biskup, guverner, gospođa Franko i general Astraj. Unamuno je predsedavao u svojstvu rektora. Posle uobičajenog ceremonijala, ustao je general Astraj, grubo napao Kataloniju, baske provincije i rekao da su (one) "rak na telu nacije"...U amfiteatru je neko (u znak podrške) uzviknuo generalovu devizu: *Viva la muerte* (Živela smrt). Nekoliko falangista u plavim košuljama otpozdravilo je fašističkim podizanjem ruke ispred Frankovog portreta.

Sve oči su bile uperene prema Unamunu. On je polako ustao i rekao... /citiram/:

"Poznajete me i znate da ne mogu ćutati. Ima situacija, kada ćutati znači lagati. *Jer ćutanje može biti shvaćeno kao pristajanje i prihvatanje*. Želeo bih nešto da kažem povodom govora – ako se to može tim imenom nazvati – generala Astraja. Ličnu uvredu koju mi je naneo njegov silovit napad na Baske i Katalonce sada neću pominjati. Ja sam Bask rođen u Bilbao, a biskup je – bilo to njemu drago ili ne – Katalonac iz Barselone.

Hoću da kažem ovo: general Milan Astraj je duhovni bogalj. Recimo to bez neke neuljudne zadnje misli. Nažalost, danas i ovde ima previše takvih bogalja. Patim od pomisli da bi taj general mogao postaviti osnove jedne psihologije masa. Jedan bogalj, koji nema duhovnu veličinu Servantesa obično sebi traži olakšanje u sakaćenjima svih drugih oko sebe...

Čuo sam jedan morbidan, bez ikakvog smisla uzvik: *Živela smrt!* Taj varvarski poklič meni je odvratan...

Ovaj Univerzitet je hram inteligencije. A ja sam njen sveštenik. Vi sknavite njene svete zidine. Vi ćete pobediti, jer imate više brutalne sile. Ali ubediti nećete nikoga...Za to bi trebalo da imate (ono) što Vam nedostaje: *razum i pravo na Vašoj strani...*"

To je bio Unamunov poslednji govor; umro je dva meseca posle toga u kućnom pritvoru.

Funkciju univerzitetskog zvaničnika (senatora, prorektora, rektora) ne čine samo brojna, skupa i beskorisna putovanja po svetu, ne čine kokteli po ambasadama, prikazivanja na prinčevskim svečanostima ili dodela diploma. Rektor ne pripada političkoj partiji, njegov stav ne sme da zavisi od "pogleda na svet" njegove stranke, on ne može biti ni Davidov, ni carski ni spaiski". Rektor mora da zna šta je autonomija univerziteta i da bude njen aktivni kreator! Rektor treba da bude ličnost, da raspoláže ubedljivim stručnim, moralnim, kulturnim kapacitetom. Da bude u stanju da odgovori na izazove vremena, političkih i socijalnih prilika, da se legitimise na način koji odgovara modernom duhu vremena. Ako rektor nema u sebi tu neophodnu egzistencijalnu određenost on "ne može biti ni potpun ni istinit". Onda je odzvonilo svemu što se univerzitet zove! ■■

Medveđa povest

PIŠE: BORA ĆOSIĆ

Neću reći u kom kraju negdanje naše zemlje ovo se odigrava, moglo bi to dogoditi se na više mesta, pa oni kojih se tiče, nek se sete sami. Tek, moja konobarica, koja u letnjoj žegi, skoro afričkoj, poslužuje nas na jednoj terasi, deluje mi kao da od medveda potiče, toliko je krupna, snažna, spora a nezaustavna. Pa kada prenosi masu tanjira do mnogobrojnih gostiju, čini se kao da pripitomljena zverka obavlja neku scenu, cirkusku. Šljapka ona svojim teškim, skoro bosim nogama, opranim moguće zadnji put 1939 godine, ali kada u tom naizgled nespretnom a ipak vrlo učinkovitom mizanscenu zastane da kaže gostu koju reč, ispostavi se začudjujuća njena bistrina i mudrost. Tako se njoj može verovati, i njenim savetima šta u ovoj gunguli letovališnoj treba uzeti, šta ne.

Da li mestu na kome smo se našli pripada upravo ovakva dromedarka, ili treba da očekujemo onde samo vitke konobarice kratkih suknji, koje radovale bi svakog pustahiju - dok se saginju da dohvate ispuštenu žlicu - i kakve raspusni Balthus slikao je. Mislim da plebsu koji je oko nas zaseo, pripada ipak mnogo više ova pečinska servirka, ta sluškinja iz ranog perioda razvitka ljudske rase. Jer i svi oni, ta nerazaznatljiva mešavina nasilnih tajkuna s mnogobrojnim svojim porodom, ti nesigurni junaci svakodnevlja koji ne znaju kako da potroše svoj vek, ovi epizodisti u pozorištu života, ophode se katkad na sličan način, medvedji.

Nisam još nikad prisustvovao ovakvoj sceni, koja doista ima nešto od madjioničarske veštine: golemi mladi čovek, samo malo pročelav a već trbušast, okružen ženom i decom, gura u usta čitavu krišku ničim namazanog hleba, голу materiju sličnu kamenu, a kako i to jestivo samo čudi se šta ga je snašlo, tera ga ovaj pečinski stvor prstom, unutra, u svoje ždrelo kao u samo središte zemlje. Kasnije primećujem kako većina ovih, formalno finih gostiju, jede rukama, oblizuje svoje noževe kao neki drugi predstavljači iz varijetea,

podriguje i uveliko gestikulira kao da njihov užasavajući performans treba svako da zapazi i vidi. A to je tačno. Ovu zazornu scenu treba svako da zapamti, svako da uzme u račun, mi smo jedno pleme medvedje, makar se vozili skupocenim jahtama, bili odeveni u Armanijeva odela, nosili tone zlata na svim svojim zglavcima, makar pili najprobranija pila i sladili se samim jastozima, bili u svim pomodnim rubrikama, uslikani stotinu puta istim takvim slaboumnim reporterima; svi smo mi na razini ljupkog berlinskog medvedića, koji, čujem, u medjuvremenu veoma je porastao.

Istražujući kada je to započelo vruće vreme totalitarizma, učinilo mi se da se ovo dogodilo onda kada je usahla ljudska ljubaznost. Pa kada je počelo loše nacističko postupanje sa jevrejskom populacijom, razbijanjem izloga nearijevskih dućana, kada je uvedeno opšte surovo ponašanje u svakoj prilici, bio je samo jedan korak do otvorenog terora i masovnih ubistava. (Dešavalo se to i usred Beograda, sa albanskim dućanima 1991). Ali je čudno da posle svih ovih zala koje smo preturili preko glave, u periodu takozvane slobode i mira iznikla je jedna nova pošast, medvedje sirovosti i prostote. Boravio sam dakle, nekoliko eksperimentalnih dana u nekom hotelskom naselju, izvanredno projektovanom, kao u nekoj rezidenciji bogatoga šeiaka, ali nije bilo spasa, sav taj svet, zapažen u onom restoranu, učinio mi se kao vojska nepoznatog osvajača, koja na osvojeno ne obraća posebnu pažnju, samo se ponaša kao da je sve njeno. Tako po unutrašnjim ulicama, malenim avenijama i ispod čudesno lepog drveća, hodaju ovi agresori bez košulja na sebi, prikazujući svetu svoje goleme trbuhe i svoju nečuvano deformisanu obrazinu; učinilo mi se da sam ušao u nečije intimne nusprostorije, sve je na njima bilo bezbrižno neuredno i bez ikakvog zazora.

Mora li sudbina tranzicijskih oblasti sadržati u sebi ovu stavku, prostaštva? Jer to su zemlje mahom siromašne do boga, i pune nemaštine, ali ovo još nije razlog tako obilne trivijalnosti u duhovnoj sferi, te teleće ophodnje u poslovima svakodnevlja. Da li je veliki pesnik gotike propustio da svoje čistilište prikaže kao okolinu lošeg vaspitanja i prostote?

Jednom je popularni, narodski pisac iz naše bliske prošlosti napisao sotiju o odumiranju medjeda. O tome kako je narodna vlast rešila da istrebi ovu božju vrstu, jer nam je ona činila silne štete po šljivicima i po oborima sa ovcama. To je bilo vreme kada se vrlo lako presudjivalo, ne samo narodnim neprijateljima medju ljudima, nego i čitavim rodovima zveri i poluzveri, bile to mljetske zmije ili dalmatinske koze. Te je tako u jedan mah došao na red i suri medved, kako se ovaj pojedinac iz porodice živih stvorova zemaljskih, zvanično naziva. Vidimo iz ove pripovesti da istrebljenje nije uspelo, čak se medvedja pripovest proširila. ■

Bez elite - samo klasa

PIŠE: NENAD ILIĆ

Savremena srpska politička kultura i dalje se nalazi u kandžama autoritarne istorijske svesti i konzervativnih ubeđenja koja oponiraju pozitivnim civilizacijskim tekovinama. Nekako, od epskih konstrukcija i likova u peru "očeva nacije", koji nas uvode u matricu nedovršenih procesa, nesrećnih sudbina, nepovoljnog istorijskog trenutka, isključivo odbrambene svesti, nerazumevanja velikih sila za nas, našeg istorijskog poštenja ... , pa do borbe protiv separatističkih težnji neprijatelja, američke hegemonije i globalizma. Tu je danas borba za višepolarnost, borba za spas Kosova, borba da se ne ude u NATO, možda sutra i EU... Srpski intelektualni krug traži pravedniji svet, a ostali i dalje gledaju da se distanciraju od njega. Kao da Srbija nastavlja kontinuitet raspada SFRJ. Kao da Kosovo čeka neku novu Badenterovu komisiju. Kao da Srbija NATO-distancom smanjuje garancije Srbima južno od Ibra, a Albancima na jugu Srbije daje povod za zahtev o aktivnijoj ulozi NATO. Srbija jača tako samo svoje kolateralne kapacitete, a slabi svoj regionalni uticaj. Zašto Srbija ne može da postavi pitanje položaja Srba na Severu Albanije?

Nije li sve ovo manje-više dosadno, manje-više isti ljudi nam prodaju staru politiku sopstvenog opravdavanja, sopstvenih pozicija i preraspodela, sopstvenog ugleda, uticaja, monopola, renti, veza u svetu...

Da, zato mi danas u Srbiji nemamo političku i ekonomsku elitu (čast izuzecima). Mi imamo samo političko-ekonomsku klasu, koja afirmiše borbu pomoću pozicija i medija, "dobrim vestima" za intelektualce iz obaveštajnih krugova, uspešnim nacionalnim stereotipima i konstrukcijama, danas u liku partijsko-tajkunskog uticaja neke "nove" Srbije. Rezultat je visoka stopa korupcije, netransparentnosti, a naročito nezaposlenosti. O konkurentnosti ne vredi pričati.

Vrše se interesne preraspodele odozgo na dole, ali ne uvodi se parlamentarizam (parlamentarna kontrola

pre svega), depolitizacija javne uprave, decentralizacija, nadzor javnih preduzeća, uslovi za kritičko društvo...

Ova klasa ne zna za konkurenciju, jer je se plaši, pa zato nije elita, ali eto uvek nerealno leti. Sticajem okolnosti, ona uvek pliva uz vodu međunarodnih autoriteta, i prepoznaje svoje poraze u sudbini celog naroda. Tako smo došli do srpske anahrone desnice¹ u odnosu na sve postkomunističke zemlje Jugoistočne i Centralne Evrope. Ona i dalje korenima iz šezdesetih godina XX veka sprovodi "kolateralnu politiku"² nad srpskim građanstvom. Izgubili smo krem naroda, izgubili smo najposobnije, željne da se u konkurenciji dokažu. Nije li malo, danas čekamo da se svet promeni, dok se u društvu uglavnom sprovodi negativna selekcija. Poruke su, da nismo ipak uništeni, da imamo naše resurse, sve će doći na svoje mesto, ima vremena, biće bolje, samo da Rusija još ojača, samo da se promeni Evropa itd.

Iz komunističkih dana, ka antikomunističkom nacionalizmu, ka antiamerikanizmu, ka antiglobalizmu, ka liberal-organicizmu³ i spoljno-političkoj uslovljenosti⁴. Dug put srpske nacionalne klase⁵, kojoj kao da oponira jedino "petokolonaška". Šta je za to vreme sa srpskim vitalnim interesima (kulturni uticaj, rodna gruda na Zapadnom Balkanu, standard, ekonomski razvoj), šta je sa parametrima održivog razvoja? Nacija zato skupo plaća rezultate ove politike. Kuda plovi srpski brod?

I danas se zatvaramo iza organizacijskih zidova, ne vidimo komšije, ne vidimo kuda ide region. Ne plivamo na pozitivnim "talasima" globalizacije, nego čekamo negativne, kao i neartikulisanu zapadnu politiku, koja često ide na vodu takvoj postavci. Možda i dođe 10 milijardi dolara iz Rusije, a 2 milijarde iz Kine. Ali, da ne bude isto kao sa zajmom za preporod Srbije?

Sa druge strane, i međunarodna zajednica je odgovorna. Stalno sužava nivo komunikacije srpskog građanstva. Setimo se, na primer, kome su odgovarale sankcije devedesetih, a kome danas odgovara ovakav vizni režim, i naročito uslovljavanje pitanjem Haga, ili Kosova? Često je način komuniciranja problematičan, kao i pristup dugoročnom rešavanju međuetničkih problema. Jednostavno, ne oseća se sistematičnost i kontinuitet "dobrih" pritisaka na region, da ne pominjem česte interese pojedinih država (naročito dominantnih), pa i lične pojedinaca u nekim stavovima.

To je uslovalo da srpsko društvo putuje daleko od nacije građana, ka etničkoj percepciji i "multi-kulti" saradnicima, jer je taj posao ugledniji, a i lepše se "patriotski" živi. Pri tom uvek oni odozgo brane viši nacionalni interes, a ovi odozdo im kritički veruju. Dalek je istinski patriotizam, na sceni je očit nacionalni populizam, artikulisan u oklopu "demokratske" preraspodele interesa i pozicija. Teško je praviti državu mogućnosti, konstitucionalne demokratije i kritičkog društva na Balkanu.

Šta činiti? Pa, onog, kome je izvan vlastitih zidova svako problematičan, i traži dalekog prijatelja koji ga razume, treba pozvati da se bez uslovljavanja priključi⁶,

ali i paralelno podnese odgovornost za učinjeno, a radi komšijske saradnju mu dati poseban program. Treba ojačati i funkcionalno i finansijski Deklaraciju "Zajedno u Evropi" sa samita u Solunu 4. maja 2005. godine. Za Zapadni Balkan je vrlo važna kandidatura Srbije u EU. Srbija ne sme nikako u svojim očima da ostane velika za Balkan, a mala za Evropu.

Regionalna saradnja i integracije slabe mehanizam kolateralne politike. Širina društva i komunikacija automatski probijaju dominaciju političko-ekonomske klase. Ovako, je politika užasno sredstvo za zloupotrebu građanstva. Ne mogu građani snositi političku odgovornost, jer su većinski glasali za integracije i saradnju. Problem je u partijama koje posle izbora menjaju program, kao i u ljudima koji zloupotrebljavaju evroatlantske kontakte, pa govore da nas oni⁷, zapravo nikad nisu ni hteli za partnere.

Nacionalnu klasu ne interesuju programi kulturne i lobističke saradnje u regionu. Naša je kultura iznad ostalih, još uvek smo posebni (da ne kažem, nebeski). Zato su naše vođe još uvek velike⁸, ali je mali pojedinac i uticaj Srbije u svetu. Srpski politički sistem i srpska diplomatska i lobistička mreža su taoci ovakve politike. Srbija je jako slaba, a oni govore kako je sve jača. Jer, uticajna klasa se u tranziciji stvara sad, i nikad više (nema konkurencije, restitucije, lustracije, moralne, finansijske i političke odgovornosti itd.).

Srpsko-ruski biznis cveta samo za pojedince, privatizacija uglavnom ide sa računa malih ostrva (ili Švajcarske, Luksemburga, Londona, Moskve), ili lokalnih partijskih štićenika. Smeta nam i CEFTA, trebaju nam državni monopoli koje kontrolišu partije ili tajkuni, jer treba "musti" još državno mleko pre "brze" privatizacije javnih preduzeća. Ostali nek dižu skupe kredite. Srbija je žrtva strukturnih slabosti koje se naziru iza ovakvog interesnog kompromisa. Skupa država i neefikasna priverda, su siguran pokazatelj niskog standarda u budućnosti. Država u liku odluke pojedinaca, opstruiše razvoj društva.

Pri tome ne može se Srbija porediti sa "braniteljima" države u Hrvatskoj, ili još gore Rusiji. Srbiji nije ni mesto, ni vreme za tako nešto. Jer Hrvatska zna kuda ide, a Rusija ima sa čime.

Srbija nema alternativu ulasku u EU. Još bitnije je kako se tamo ulazi, da li sa visokim kapacitetom, prepoznatljivošću i ugledom, ili sa više nadanja da će neko drugi pomoći.

Mnogo se pitanja otvara, a u budućnosti se očekuju odgovori. Ta budućnost umesto da ide ka kolateralnoj politici, treba da se rešava danas. Treba govoriti o modalitetima saradnje i pristupu NATO-paktu, o prednostima i manama, a ne baviti se samo anti-NATO kampanjom. Takođe, treba mnogo više promovisati i unaprediti saradnju sa EU na različitim nivoima društva. Promovišimo Evropu za sve, a ne da samo Koštunica ide kod Solane. Pa nas ne obavesti, ili možda nije obavestjen, da nas EU čeka.

Mirno i civilizovano rešimo srpsko-albanske i srpsko-crnogorske odnose, mirno definišimo odnose

sa Republikom Srpskom. Ne trebaju nam više međuetničke barijere i međunarodni posrednici. Ne trebaju nam više profiteri kolateralne politike. Nećemo više da budemo veći Srbi, gledajući samo kako je neko veći Hrvat (ili neko drugi). Političkim konfrontacijama ulazi se samo u besperspektivnost društva, koje se ograničava nacionalnim prioritetima (a opet gubimo kulturni i svaki drugi uticaj na prostorima Zapadnog Balkana).

Nismo za sve sami krivi, ali naprotiv u ovom svetu ima mesta za nas.

Ne treba više pojedinac da napušta svoje snove u Srbiji, prelazeći organicistički zid i prihvatajući kalkulantsko pozicioniranje, društvo neostvarenosti i sopstveno "sivilo" realnosti. Hoćemo zdravo telo, zdrav duh, takmičenje i fer-plej. Ne može alternativa biti samo put na Zapad.

Napomene:

1 Za razliku od ostalih ona je pretežno okrenuta Rusiji, a zauzima uglavnom antiameričke i antiglobalističke stavove.

2 Politika zasnovana na nacionalnoj ugroženosti, međunarodnoj nepravdi, sopstvenoj nevinosti, nesrećnom raspletu, žrtvi od neuporedivo jačih, odbrani na "barijerama" srpstva. Konačno, epskom kontinuitetu borbe... i što je najbitnije pobjedi u porazu, gde "žrtve glasaju za dželata". Ova politika je oštar oponent realpolitici i promenama kroz koje prolazi savremeni svet.

3 Uspješan politički *melting-pot* liberalnih nedovršenih principa i konzervativnih predrasuda.

4 Hoćemo da budemo veliki preko Rusije, umesto da uspostavimo realpolitičku saradnju (u obostranom interesu).

5 Kohabitacija većine partija, tajkuna, interesnih grupa, uticajnih intelektualaca, vrhova autoritativnih institucija, "samostalnih" intelektualaca i analitičara, većine medija.

6 Interesantna je ideja Romana Prodića, kojom bi Srbiji bila dodeljena ubrzana kandidatura za EU.

7 Misli se na Zapad oličeni u evroatlantizmu, SAD i Velikoj Britaniji pre svega.

8 Bitno je biti velik u očima naroda. Recimo, poput političkih lidera koji čvrsto brane Kosovo.

Povratak u budućnost

PIŠE: IGOR PERIĆ

Na kalendaru političkih zbivanja tokom proteklih 17 godina standardno je oktobar u Crnoj Gori obilovao vanredno važnim, prelomnim događajima. Na podužoj listi datuma koji i nijesu baš za pamćenje, a ima ih i za opomenu, minuli oktobar obilježila su, ma kako ih ko doživio, ipak dva istorijska trenutka - potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU (SSP) i usvajanje prvog ustava nezavisne Crne Gore.

„Faktički, za godinu smo prešli put na kojem su nas zaustavili prije deceniju i po“. Ovim riječima je lider manje članice crnogorske koalicije na vlasti, Ranko Krivokapić, prokomentarisao potpisivanje SSP, navodeći da je Crna Gora mogla davno biti dijelom EU, da je bila nezavisna "na vrijeme".

Ako se ko još sjeća, za vakti Anta Markovića, kada je već curilo u SFRJ pješčaniku, vrtio se na ekranima slogan koji je pozivao da se reformski do 1992. godine stremi ka ujedinjenoj Evropi...

Na ovim našim prostorima nešto je debelo zapelo. Godine su "počinjale januarom", a nastavljale krvavim oktobrom. Najprije na Dubrovniku, sa čijeg Straduna, bez obzira na to što danas duvaju "vjetрови promjena", u odnosima dva susjeda još odzvanja eho detonacija. Šest godina nakon te epizode, oktobar je u Crnoj Gori protekao u znaku (istorijskih) predsjedničkih izbora (1997. godine), na kojima je "odmetnuti" Đukanović, godinu nakon što je Beograd tromjesečnim pretestima uzdrmao Miloševića, za dlaku prevagnuo nad Miloševićevim kandidatom Bulatovićem...

DO USTAVA ZBOG VIŠIH CILJEVA: Minuli oktobar, nakon duge priče o ustavu donio je napetu završnicu u kojoj je Crna Gora, godinu i po nakon referenduma, dvotrećinskom većinom u parlamentu dobila najviši pravni akt. Van ustavnog konsenzusa ostale su stranke nekadašnjeg bloka za zajedničku državu (sa Srbijom) koje su Ustav (uglavnom sve) doživjele kao diskriminaciju srpskog naroda u Crnoj Gori. Neke od njih, poput Srpske liste, predvođene Srpskom narodnom strankom, najavile su otvaranje "srpskog pitanja" na svim poljima. Sa sve zahtjevom da se Srbima obezbijedi simultani prevod u parlamentu budući da je crnogorski postao službeni jezik.

Samo nekoliko dana prije nego što je Ustav prošao u parlamentu - u trenutku kada se, motivisana "evropskim ciljevima", iskristalisala ustavotvorna većina (DPS-SDP vladajuća kolaicija, opozicione Pokret za promjene, Bošnjacka stranka i Albanska alternativa) - zvanična Podgorica u Luksemburgu je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU. Prvi od "apstraknih dokumenata" rogobatnog naziva sa najavne špice prvog dnevnika, koji će proizvesti opipljive, konkretne efekte po crnogorskog

građanina. Naravno, pod uslovom da, u međuvremenu, izdrži poskupljenja struje, hljeba i benzina.

Iako će SSP na snagu stupiti tek nakon što ga potpiše svih 27 članica EU, što može potrajati, efekat će do tada proizvoditi (prateći) Privremeni sporazum kojim se regulišu trgovinski odnosi između EU i Crne Gore. Stupa na snagu 1. januara 2008, a donijeće primjenu trgovinskih odredbi Sporazuma – ukidanje carina za crnogorske proizvode koji se plasiraju na evropsko, i postupno, tokom narednih pet godina, otvaranje crnogorskog tržišta za proizvode iz EU.

Ipak, putovanje u Evropu neće biti jednosmjerna ulica kojom će se, kako se naviklo, lako provući uz malo “šminke” i lijepu priču o demokratiji: Crna Gora se obavezala da do 2012. godine svoj pravni sistem prilagodi zahtjevnim propisima EU i postane zrela da bude pridružena članica. Svako kolebanje ili posustajanje biće “zbogom Evropo”, na duge staze. Evropski zvaničnici upozoravaju da Crnoj Gori tek predstoji posao, a vlastima se stalno sugerise da se hrabro uhvati u koštac sa hroničnim boljkama tranzicije, korupcijom i kriminalom.

Nakon potpisa u Luksemburgu, premijer Željko Šturanović predvidio je da će Crna Gora postati članica EU tri godine nakon Hrvatske i Makedonije, dakle 2015. godine, a da će u prvoj polovini 2008. ispostaviti kandidaturu za članstvo.

„Crna Gora je spremna da izvrši sva potrebna prilagođavanja. Evropske integracije predstavljaju proces izgradnje stabilne demokratije sa snažnim institucijama, koje garantuju ljudska i manjinska prava, slobode, vladavinu prava i tržišne principe“, kazao je Šturanović pred čijom je Vladom obaveza usvajanja Nacionalnog programa za integracije Crne Gore u EU.

VANREDNI IZBORI NA CRNOGORSKI NAČIN: Vrijeme će pokazati da li je ustavni konsenzus vlasti i dijela opozicije bio plod istinske spoznaje potrebe da Crna Gora izgradi kvalitetan društveni dogovor na putu ka EU. Po drugom scenariju, SSP je došao u pravi čas kao pauza iskorišćena za odijevanje evropskog ruha, dok ispod stola od udaraca bride cjevanice.

Prebrojavanje mandata stečenih na izborima prošle jeseni odigraće se, dakle, pola godine prije redovnog termina – u jesen 2009. Takav dogovor pao je na sredokraći DPS–ove popustljivosti i PZP–ovog nastojanja da, držeći se „opozicionog kursa“, ustavnim pregovorima izdejstvuje vanredne, ali ne “prerane” izbore koje je tražio ostatak opozicije i sam PZP dok nije izašao van zajedničke opozicione pregovaračke platforme.

Solucija – ni vanredni, ni redovni - bila je manje opasan potez za stranku koja se “zbog evropske budućnosti” Crne Gore odlučila da, nakon odustajanja prosrpskog bloka od pregovora u samom finalu, preuzme hrvanje sa vladajućom koalicijom. Rizikovali su paljbu opozicionih saboraca na koju se nije mnogo čekalo. Tu više ni evropski argumenti nijesu pili vodu, a kamoli podsjećanje na prioritete, razvoj događaja...

Naime, vlast i opozicija u Crnoj Gori nekoliko mjeseci prepucavali su se o tome kako će se zvati jezik, koji simboli će pasovati novoj državi, i može li se u isti mah

igrati “dvoznak” (PG- BG) na pasošu. PZP je cijelo vrijeme predstavljao kariku koja može da uveže dvije strane u ustavnoj priči. Na kraju se, s obzirom na raspored snaga na terenu, došlo do jedinog mogućeg nivoa konsenzusa kojem je alternativa bilo (naročito za vlast) manje poželjno referendumsko izjašnjavanje o ustavu.

STARA PRIČA: Malo očekivani dogovor i stvaranje ustavotvorne većine, koju su izgradile dvije vladajuće i tri opozicione stranke, analitičari su počeli da sagledavaju iz ugla eventualne perspektive ovog labavog saveza.

U opštoj unakrsnoj paljbi iz svih raspoloživih oružja koja je uslijedila, otvorila su dva glavna fronta.

Opozicija udara po kolegama iz Pokreta, koji se brane, a uporedo nastavljaju da prozivaju vlast. Vlast je, po definiciji, u zavadi sa kompletnom opozicijom, ali u igri između dvije vatre DPS lagano prepušta opoziciji da rastrza Pokret za promjene zbog “izdaje opozicionog jedinstva”. U tome prednjači SNS, perjanica parlamentarne grupacije Srpska lista, čiji poslanici su se “proslavili” cijepanjem predloga ustava sred skupštinske debate. Socijalistička narodna partija takođe puca po PZP, ali pravi otklon od radikalnih “narodnjaka” koji su najavili bojkot Ustava gdje god stignu. Kako je na prošlim izborima izgubila oreol najjače opozicione stranke zbog izraženije građanske profilacije, SNP nije smjela da uđe među ustavotvorce. Da jeste, pregazile bi je opozicione prosrpske kolege koje pretenduju na preostali dio SNP birača, kojima je i dalje na srcu ideja zajedništva sa Srbijom.

Umjesto direktne konfrontacije, SNP je izabrala da ne glasa za Ustav, ali je najavila da će ga poštovati “ako ne bude diskriminacije”. Njen lider, Srđan Milić odlučio je da, kada su na dnevnom redu pitanja evropskih integracija, pravi korektnu komunikaciju sa kadrovima DPS na državnim funkcijama, pojašnjavajući da su oni (premijer, predsjednik) predstavnici svih građana, a ne samo DPS. Ovim potezima SNP nastoji da namakne evropske simpatije i eliminiše činjenicu - da nije činila većinu u donošenju ustava. Iz sadašnje pozicije, nakon usvajanja Ustava, ova stranka može da “odlama” glasove Pokretu zbog njegove “bliskosti” sa vlašću. Nekada izgubljene glasače će teško povratiti iz kompaktnog desnog krila na kome manja Narodna stranka, dosljednom politikom, pokušava da makar simbolično okrnji dominantnu Srpsku listu.

S druge strane političke arene, ponešto je “dobacio” i Svetozar Marović. Drugi čovjek DPS koji je u ime vladajuće koalicije pregovarao s opozicijom o ustavu, pohvalio je lidera PZP Nebojšu Medojevića da je čovjek od argumenata. Time mu nije pomogao da uvjeri kolebljive građane i birače kako se mora praviti razlika između borbe protiv vlasti i glasanja zajedno s tom vlašću za Ustav od koga je zavisila evropska putanja.

Medojeviću, koga analitičari prepoznaju kao jedinog opozicionog kandidata koji bi u drugom krugu predsjedničkih izbora potukao Vujanovića (ako se opet kandiduje), ostaje jedino da poželi da ga Marović više na hvali. ■■

Kikinda: Dani ludila

PIŠE: GORDANA PERUNOVIĆ FIJAT

Oktober je obično zanimljiv mesec, to je u Kikindi praksa starija od 2000. godine. Tada se, naime, još od 1985. godine održavaju tradicionalni Dani ludaje, kad se centar grada pretvori u predstavu sa merenjem najdužih tikava i najtežih ludaja, tj. bundeva, glumcima, pevačkim udruženjima, turistima, prodavcima svega i svačega, majicama sa fotografijama Ratka Mladića i Radovana Karadžića i drugim parapatriotskim simbolima, i neizostavnim nastupima dece iz vrta, obučeni kao za maskenbal. Oktober *ovde na severu* zna da bude hladan, tako su Dani ludaje, drugog vikenda u mesecu, u Kikindi uglavnom protekli uz cvokotanje. No, to nije sprečilo organizatore da manifestaciju održe na trgu, umesto u nekom zatvorenom prostoru: što radikali obećaju, to i ispune, a deca, koja se smrzavaju na otvorenom, satima, dok čekaju svoj nastup na bini koja se postavlja upravo za ovu priliku, neka se čeliče na vreme. Plaćeni učesnici već su nekako podneli hladnoću, jer honorari, tvrde zli a dobro obavješteni jezici, uopšte nisu zanemarljiva stavka u opštini u kojoj se od izbora 2004. kunemo i organizujemo da uklonimo radikale. Radikalima, *fala na pitanju*, ama baš ništa ne smeta to organizovanje protiv njih, ni ne primećuju ga, ili, ako primete, slatko se nasmeju, mirno i opušteno čekajući sledeće izbore, na kojima opet nameravaju da uzmu svu vlast i sve što uz vlast ide, barem ovde, gde se vlast uglavnom shvata kao plen, i sada, dok još gledamo kako da preživimo.

Naravno da je grad u toku priprema za Dane ludaje marljivo oriban i sreden, u maniru u kome radikali, kako izgleda, shvataju uređenje grada. U sve betonske žardinjere posađeno je cveće, a zgrada Kurije, u kojoj su smešteni gradski muzej i arhiv (sagrađena 1832. godine) okrećena je nežnim narandžastim nijansama. Na stranu

sad šta su na to rekli i napisali arhitekti, užasnuti novim izgledom jedne od zgrada koje spadaju u graditeljsko nasleđe Kikinde i izražava njen srednjeevropski identitet; arhitekta svakako niko od nadležnih (za krećenje) nije pitao za izbor boje, koja je, od nastanka zgrade, uvek bila samo i jedino *oker*, nego šta će na ovakav izgled Kurije da kaže Zavod za zaštitu spomenika iz Subotice. I još gore, jer i od gore ima još gore: prilikom restauracije fasade, koja je koštala milione (*restauracija*, ne fasada) okrećena je samo prednja strana zgrade – ona koja se najbolje vidi sa trga u centru. Bočne strane i zadnja strana, koje se takođe sasvim dobro vide sa trga, ostale su onakve kakve su godinama: sa otpalim čitavim delovima fasade, sa oljuštenom bojom, sa svim grafitima, uglavnom vrlo nemaštovitim, koji je krase već godinama. Arhitekta Šandor Melank nazvao je ovaj potez sa krećenjem Kurije “radikalnim Potemkinovim selima”: spreda gladac, a otpozadi se možda niko neće ni setiti da pogleda. Radikali su zauzvrat odgovorili Melanku jednim ostrim pismom koje su radikalni mediji objavili, i u kome je Melank oštro iskritikovao zato što – farba kosu. Svoju.

Sad, što se tiče grafita: u Kikindi, u delu grada koji se zove “Mikronaselje” osvanuli su grafiti “Hrvati su prevaranti” i “Sačuvaj nas bože kuge i Hrvata”. U Kikindi, sa svih devet sela, možda živi dvadesetak Hrvata, ako i oni u međuvremenu nisu počeli, zlu ne trebalo, da se drugačije nacionalno izjašnjavaju, kako su to, svojevremeno, činili mnogi Crnogorci, čiji je broj, od nekadašnjih oko 1.700 spao na – 217, prema poslednjim popisima, onim posle 1990. godine. Delegacija Odbora za međunacionalne odnose republičkog parlamenta stigla je iz Beograda (čak veoma brzo) u Kikindu, na ozbiljne razgovore sa lokalnom vlašću (što se, je li, može tumačiti tako da je Odbor ozbiljno shvatio problem i reagovao). Odbor pita za grafite mržnje – radikali odgovore da nikakve mržnje nema. Tako kažu Branislav Blažić, predsednik opštine, i Oto Kišmarton, predsednik SO Kikinda, obojica članovi SRS. Odbor, opet, pita zašto su u lokalnom radikalnom radiju samo Romi angažovani kao honorarci (bez honorara), dok su *svi ostali* u redovnom radnom odnosu – radikali opet odgovore da nikakvih problema nema, barem oni ne vide da ih ima. A čim radikali ne vide da problema ima, znači, i nema ih. Jasmina Dudaš, koordinatorka za nacionalne manjine, čak izjavi da je ona, lično, *udata za Mađara*, što, po njenom mišljenju, pokazuje da su međunacionalni odnosi izvanredni! Ovde teško da je moguće odgovoriti bilo šta. Tako su se Odbor i radikali lepo izrazgovarali, pa otišli svako na svoju stranu. Osim što su radikali dolazak predstavnika Odbora protumačili i prezentovali kao *svoj uspeh* – eto, prvi put je sednica odbora održana u Kikindi, umesto u Beogradu, gde se obično održava, i, eto, Odbor je došao *na noге* jednoj opštinskoj vlasti, da pokaže kako je uvažava, itd. Grafiti su ostali gde su bili, ukoliko ih u međuvremenu nije neko prekrećio. Imali smo nekad lokalnu vlast koja je, sve sa četkama i kantama boje, išla na lice mesta da prekreći rasističke i nacističke grafite, kukaste krstove i izraze mržnje prema Romima. Radikali su ovakvo ponašanje nazivali jeftinim ubiranjem

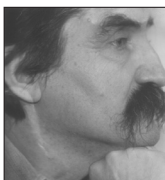
političkih poena, i, kako izgleda, nemaju nameru da išta slično rade. Kad su 7. oktobra Kikindani išli na protest protiv neonacističkog okupljanja, predstavnici gradskih i opštinskih odbora političkih partija koje podržavaju protest putovali su u Novi Sad *svako svojim prevozom*. Studenti iz Kikinde nisu imali taj problem: mladi ljudi vrlo različite političke opredeljenosti (ili *neopredeljenosti*) svakako su već bili u Novom Sadu, pripremajući ispite ili već pohađajući nastavu, te nisu propustili, kako su se izrazili, *jedno dobro okupljanje* po tako lepom danu, u sred srede centra Novog Sada, na kome su izrazili da ne misle ništa dobro o nacizmu, neonacizmu i sličnim programima. Barem to vraća nadu: ti mladi ljudi neće glasati za kukaste i ostale krstove. Prava je šteta što nisu brojniji – jer odavno predstavljaju manjinu u političkom i svakidašnjem životu Kikinde; starijih od 40 godina je mnogo više, i mnogi od njih glasaju samo i jedino za radikale, a ako jednog dana *ukinemo* radikale (ko je, onomad, u doba DOS, predlagao da radikalima i socijalistima bude zabranjen rad? I ko se, ono, najviše bunio protiv toga?), onda će glasati za neku sličnu opciju, naći će je već, jer sve prolazi i menja se, jedino sklonost autoritarizmu kod ovdašnjeg stanovništva ostaje. Bila bi to lepa tema za neku ekipu sociologa, psihologa, psihijataru, ekonomistu, etc., ako ikada formiramo takvu ekipu radi nepristrasnog istraživanja, samo, nikako da se nađe vremena, nikako da se okupi ekipa, i neće skoro, reklo bi se, a možda i nikada, pribijavamo se.

Tog 7. oktobra mi iz Kikinde bili smo svega nekoliko koraka dalje od Pavla Domonjija koji je pogođen komadom betona u slepoočnicu. To se dogodilo samo nekoliko minuta pošto smo zadovoljno prokomentarisali Domonjijev govor na skupu. Ne mogu da budem ironična niti da s distance komentarišem događaj: momci iz neonaci organizacije bili su spremni da gađaju – štaviše, da nije bilo žandarmerije, oni bi napali i sasvim ozbiljno, predmetima koji mogu da nanesu povrede i većem broju ljudi. Ne mogu da se ne radujem što im je sajt skinut sa Gugla. I naročito: ne mogu da se opustim i da se pretvaram kako nema opasnosti. Imamo i mi u Kikindi one koji bi rado gađali, udarili, povredili nekog, a kad baš ne mogu da udare, jer okolo ima svedoka, onda napadaju iz mraka, vređaju, ponižavaju, nađu već neki način da pokvare dan, mesec, godinu, život svima koji ne misle kao oni. I kikindski radikali su skup građana, NVO i političkih partija 7. oktobra u Novom Sadu okarakterisali kao zloupotrebu – i to zloupotrebu koju smo počinili *mi koji smo bili protiv naci skupa!* Dok su nacoši, s radikalskog gledišta, sasvim OK, šta li? Bezazlena deca, kojima je jedini greh to što vole svoj narod? Marginalna grupa koja ne može da bude opasna? Dozvolićete, kamenice i komadi betona bili su vrlo stvarni, i povredili su, kasnije smo čuli, mnogo ljudi, ne poštedevši ni strane novinare (sasvim razumljivo, jer, bila je gužva, a nikom ne piše na čelu da je novinar, čak i kad drži kameru, s kojom neoprezno ili namerno prilazi *mladim opasnim elementima* da bi ih snimio).

U međuvremenu, raste i broj drugih povreda. Zadobijaju ih zaposleni Kikindani na svojim radnim

mestima. Vlast nije osobito nadležna da se time bavi, i ne bavi se, sindikalne organizacije nemaju zapažen uticaj (ako imaju, javite, molimo, nismo primetili), razne inspekcije o svom poslu saznaju uglavnom iz medija, koji prate neveselu statistiku pogoršanja uslova rada, a radnici nikako da se organizuju. Suviše uplašeni za radno mesto i prihode, niti prijavljuju, niti se žale. Kad nekog od njih sprži rastopljen metal, tako da od toga umre, ili ga otruje otrov namenjen tretiranju biljnih vrsta, to prođe bez ikakve kazne za ikoga od, eventualno nadležnih. U poljoprivrednim firmama, u jeku sezone, radnici sezonci, na *privremenom radu* (a to znači: nisu zaposleni za stalno, i moraju da budu *dobri* kako bi uopšte ostali u firmi) radili su po 12 do 20 sati dnevno, bez dana odmora, subotom, nedeljom, bez naknade za prekovremeni rad, bez naknade za to što nisu imali slobodne dane, i bez ikakve sigurnosti da će im ikakav staž biti uplaćen. Mlada žena (23 godine, dvoje dece, završena osnovna škola) dugo je obilazila sve ustanove u Kikindi, zalazeći čak i u novinske redakcije, tražeći pravdu kao Cankarova Jernej, i pitajući, uvek uzalud, ima li ona pravo na neku odštetu pošto joj je muž poginuo na radnom mestu, spržen rastopljenim usijanim gvoždem? Ne, nije imala nikakvih prava: među papirima koje su joj u muževljevoj firmi dali da potpiše bila je i izjava da ne traži nikakvu odštetu, niti firmu smatra odgovornom, pošto njen muž nije koristio zaštitna sredstva! U svom bolu i šoku, a i inače ne preterano verzirana u pravne zavrzlake, žena nije ni znala šta je potpisala. Dobiće, možda, od firme (poznatoj po tome što pomaže, parama i sasvim solidnim sumama, razne manifestacije u Kikindi) neku penziju, ne veliku, pošto pokojni muž nije imao mnogo godina staža, a ni života; možda će je, čak, i zaposliti, i tako, za sićušnu platu, izbeći plaćanje odštete. Inače, ako čovek nije koristio zaštićena sredstva, a moguće je da nije, to je bilo zbog toga što zaštitnih sredstava na njegovom poslu *i nema*, niti ih je bilo ikada ranije, a kamoli sada. Kikinda je ovo, i građani koji bi hteli nešto da se žale ne mogu nikako da dođu do predsednika opštine koji ih ne prima. Čak ni da bi ih saslušao. Čak i ako nema nikakve nadležnosti niti namere da pomogne – nekad i lepa reč održi čoveka u nadi. Ali, nema toga kod naših radikala; oni ne žele da nam kažu reči nade koje bismo voleli da čujemo, a koje glase: "Ljudi, mi odosmo – nestajemo iz vaših života". Dakle, nema nam druge, moraćemo da ih menjamo. Ili da se sami menjamo, da odustanemo od svega u šta smo verovali i šta smo uradili, kao što se mnogima već desilo.

I jednog dana, kad sve ovo prođe, pitaćemo se kako je ludilo uopšte bilo moguće. A i onih koji mogu da garantuju za svoje mentalno zdravlje, sve je manje. Ko nije poludeo, možda stvarno nije normalan, ko zna. Ili su loše stvari predugo potrajale, i neminovno ostavile podjednako loše tragove, ožiljke i sećanja. ■

PIŠE: NENAD DAKOVIĆ

0 "proseravanju"

Naravno da ovakav, da kažem, „bombastičan“ naslov, naslov koji odmah privlači pažnju, nije samo retorički trik, jer, očigledno „namerno“ privlači pažnju. To je, po svemu sudeći, imao u vidu i američki filozof nemačkog porekla Hari Gordon Frankfurt čiji je esej pod ovim naslovom nedavno preveden i objavljen i kod nas u izdavačkoj kući „vega media“, iako sa zakašnjenjem od više od 20 godina. Ali, to je urađeno veoma korektno i po najvišim izdavačkim standardima. Osim toga, ovaj esej je tek danas dočekao međunarodnu reputaciju, i pravo je pitanje zašto tek sada? Jer, u vreme kada je napisan, takozvana „postmoderna“ je još uvek bila u punoj snazi, i „vrapci na granama“, kako je to rekao Sloterdajk u knjizi „Kopernikanska mobilizacija i ptolomejsko razoružanje“ su cvrkutali o njoj, vrapci pre nego Minervina sova, kako je to utvrdio Sloterdajk. Zašto tadašnji postmodernisti nisu odgovorili na ovu „kritiku“ teško je reći. Možda je to zato što su postmodernisti u principu tolerantniji od filozofa analitičke orijentacije kojima pripada i ostareli Hari Gordon Frankfurt, koji je pod stare dane dočekao i međunarodnu reputaciju. Zaslužen pre nego suprotno. Jer, fenomen proseravanja, na engleskom *bullshit*, svakako nije od juče. Osim toga, njegov značaj raste u medijskom društvu, ili *cool memories*, kako je sa pravom naziva Bodrijar; njegova osnova je dakle, ovo prazno sećanje takozvanog „masovnog društva“. I za Harija Frankfurta ovaj fenomen „proseravanja“ je, pre svega, fenomen javne komunikacije, ali se ne bi moglo reći da se Frankfurt zadovoljava ovim aspektom teatralne, ili iščašene komunikacije, kako bi se ovaj fenomen mogao preliminarno shvatiti. Značaj Frankfurtovog eseja nalazi se upravo u njegovoj filozofskoj a ne kulturološkoj dimenziji. On i polazi od toga da „bullshit“ nije samo neobavezno, ili neodgovorno ćaskanje, „bez brige za istinu i stvarno stanje stvari“ iako je nemarnost za stvarno stanje stvari, prema Frankfurtu, „suština proseravanja“. Već ova terminologija upućuje na filozofsku pretenziju i domet ovog eseja. Prema tome, „proseravanje“ nije samo „trač partija“, ili „užitak (zadovoljstvo) u izvesnoj neodgovornosti“, „govor bez informativnog sadržaja“, „mlaćenje prazne slame“, ili „zezanje guštera“, što su sve kolokvijalni sinonimi *bullshita*, pošto u njegovoj osnovi počiva problem, odnosa, ili razlike između istine i laži. Uostalom, sam Frankfurt ne krije teorijsku ambiciju: „Mi nemamo teoriju, zato predlažem da otpočnemo

razvoj teorijskog razumevanja tako što ćemo ponuditi istraživačku filozofsku analizu“, piše Frankfurt. U ovoj analitičkoj proceduri Frankfurt polazi od eseja izvesnog Maksa Bleka i zbirke „Moć muntanja“. Blek predlaže niz sinonima za muntanje, muljanje, lupetanje, tručenje, naklapanje, baljezganje, zavlacenje, kokodakanje... Prema Bleku, „muntanje je obmanjivačko izvrtnje činjenica, blisko laganju, naročito korišćenjem pretencioznih reči ili dela u opisu sopstvenih misli, osećanja ili stavova“. „Naravno da je laž deo jezika“, kaže Frankfurt, „pa ipak bilo bi potpuno netačno opisati svaku upotrebu jezika kao blisko laganju“, a proseravanje kao oblik analogan muntanju. Upravo je obrnuto. Ovde se Frankfurt poziva na Vitgenštajna „koji je u mnogome svoju filozofsku energiju posvetio na identifikovanje i borbu s onim što je smatrao podmuklim i remetilačkim oblicima besmisla“. Ovaj Frankfurtov borbeni analitički zahtev na Vitgenštajnovom uzoru je filozofski smisao njegovog eseja, koji poziva na borbu protiv tako raširenog *bullshita*, na borbu protiv „figurativnog i aludirajućeg izražavanja“. Jer, kako podvlači Frankfurt „za Vitgenštajna je razlika između istinitog i lažnog od najvećeg značaja“, pošto je „nedostatak brige za istinu suština proseravanja“. Zato je *bull* trivijalno ili neiskreno govorenje ili pisanje besmislica. Sasvim logično, Frankfurt će ovu analizu zaključiti pozivajući se na sv. Avgustina. Iako je, prema Frankfurtu, proseravanje bolji izbor od laganja, postoji i „ljubav prema obmani i radost laganja“, na koju je upozorio Avgustin. Zato je, zaključiće Frankfurt, „proseravanje veći neprijatelj istine nego što su to laži“. Za razliku od Ničea, Frankfurt očigledno ne bi umro od istine nego za istinu, što je dogmatska, analitička suština njegovog pristupa posvećenog kritici „antirealističkih doktrina“ i „savremenim oblicima skepse“.

Ali, i Frankfurtov analitički dogmatizam ima svoju granicu. Jer, na jednom mestu Frankfurt neočekivano i, rekao bih, bez posledica po svoj konstrukt, jer šta je „istina“ nego konstrukcija, govori o smrti. Jer, u reči „proseravanje“, reči „sranje“ ili „izmet“ stoje u osnovi. Dakle, reči koje opisuju ono što izbacujemo iz sebe kao nepotrebno i štetno, što je neophodno izbaciti i što Frankfurt sa pravom naziva „zastupnicima smrti“. Bilo je potrebno izvesno vreme da bi se došlo do ovih „zastupnika smrti“ iz sredine eseja, ali to znači da i samo „proseravanje“ zastupa smrt ili je možda prikriva. Međutim, Frankfurt ne ide tako daleko, pošto smrt relativizuje ovu granicu između istine i laži i našu ljubav prema obmani ili fikciji čini sigurnijim skloništem od takozvane „istine“. „Mi imamo umetnost (ja bih dodao filozofiju i sve ostalo) da ne bismo umrli od istine“. Mi se „proseravamo“ da ne bismo umrli od istine. Oni „zastupnici smrti“ nisu se slučajno zatekli u samom središtu ovog eseja. I zato zviždimo ili se proseravamo u mraku, kako je rekao Rorti. Jer, kontingencija je sve što postoji i zato mislimo i govorimo, zato se toliko i tako „proseravamo“. Šta, ako ne smrt, stoji u temelju proseravanja; koje je tako postfilozofsko. Ni istinit, ni lažan, slučaj je zato izvan jezika i „proseravanja“. ■

Pojas za toplo spasavanje

PIŠE: IVAN MRĐEN

Na ovogodišnjem Sajmu knjiga jedna od najbolje prodavanih knjiga posvećena je - fudbalu. Engleski novinar Sajmon Kuper napisao je odličnu knjigu po naslovom „Fudbalom protiv neprijatelja“ (Samizdat B92, Beograd, 2007), pošto je prethodno za dve godine obišao 22 zemlje, ne bi li otkrio „ponekad i bizaran uticaj koji fudbal može da ima na politiku i kulturu“.

Kad god neko ozbiljno prigovori propagandistima po našim redakcijama, ne samo sportskim, da nisu u stanju ni posle dvadesetak godina bavljenja određenom problematikom da sagledaju i objasne suštinu pojedinih događaja i fenomena, sledi odgovor da za to, jednostavno, nemaju uslova, da niko od njih ne traži tekst koji će biti rezultat makar dvonedelnog rada, da ne pamte kad su negde putovali i da takav pristup, kad bi se prikupljena građa i lična saznanja i ikustva gotovo sama složila u knjigu – „nije interesantan“. Pošto već godinama radim sa početnicima u novinarstvu, koje ne mogu da nazovem ni novinarima, ali ni propagandistima, jer bih za ovo drugo i sam snosio deo odgovornosti, sve više uviđam da je *copy - paste* novinarstvo, gde se već dva obavljena razgovora putem manje poznatih i manje nedostupnih brojeva mobilnih telefona i jedan primljeni mejl smatraju „istraživanjem“, nastalo i zbog gotovo histeričnog nadmetanja sve većeg broja dnevnih listova da na „temu dana“ odgovore nekakvom „svojom pričom“. Drugim rečima, ne verujem da bi bilo koja ovdašnja redakcija imala razumevanja, vremena i sredstava da podrži nekog svog Kupera, koji bi zatražio puno vremena i nekakav poseban budžet da zaista istraži neku od tema, koje će to biti i za dve-tri godine.

Jedini koji bi mogli da bar donekle budu izuzeti iz tog obrasca su propagandisti po sportskim listovima, redakcijama i rubrikama. Zahvaljujući neminovnom sledu takmičenja u kojima „učestvuju i naši“, istaknutiji likovi i imena sportskog novinarstva dosta putuju po svetu, ali sa tih putovanja veoma retko naprave bilo šta što bi bilo odstupanje od uobičajene šeme „najava - izveštaj - komentar“ samog sportskog događaja.

Svojevremeno je legendarni radio reporter Radivoje Marković sa svojih putovanja po svetu redovno donosio za Prvi program Radio Beograda po desetak zvučnih zapisa o krajevima, ljudima i običajima, a neke od tih zapisa je pretočio u pet odličnih knjiga putopisa i reportaža. Danas kad na raspolaganju imaju i kamere i digitalne fotoaparate, propagandisti koji „prate određeni sport“ ne rade ništa drugo, osim što prate trenere i istaknutije igrače na treninzima i konferencijama za štampu, pa smo tako ove jeseni imali nekoliko zaista zanimljivih putovanja (fudbaleri „Crvene zvezde“ gostovali su u Letoniji i Škotskoj, a reprezentacija u Jermeniji i Azerbejdžanu), ali se malo ko od propagandista izdigao iznad nivoa

„saputnika“.

Odgovor koji bi se sigurno čuo, ako bi im neko uopšte ozbiljno prigovorio zbog takve lenjosti duha, odsustva radoznalosti i neprofesionalnosti – glasilo bi da to od njih niko i ne očekuje“. Ponajmanje oni koji su ih „poveli na put“! Iako traje znatno duže, praksa da pojedini klubovi i savezi na putovanja u inostranstvo vode određeni broj „svojih novinara“ (tako manje-više otvoreno i nazivaju ovaj propagandistički soj) naročito je eskalirala posle perioda sankcija i opšteg osiromašenja, kad je povratak sportskih ekipa i selekcija na međunarodnu scenu doživljavao kao „patriotski zadatak“ oko koga je trebalo „okupiti sve snage i sredstva“. Tada je za mnoge redakcije bilo nezamislivo da o svom trošku pošalju ekipu da prati neko takmičenje ili utakmicu, pa su putovanja postala i neka vrsta nagrade za „praćenje“ i „korektno izveštavanje“, što u oba slučaja može da se shvati kao nezameranje ili pisanje po narudžbini.

To su tako shvatali i „saputnici“, pa nije čudo što su izostajale i ozbiljnije čisto sportske analize pojedinih neuspeha od strane onih koji su bili „na licu mesta“. Time se jedan pogrešan obrazac novinarskog delovanja razvija do besmisla, a kod ljudi koji vode sportske klubove i saveze učvršćuje uverenje da se „sve može srediti sa novinarima“. U tom smislu posebno je indkativna naručena kampanja, koju je za račun Toplice Spasojevića, predsednika ITM grupe, vođena u gotovo svim medijima tokom oktobra 2007. godine, kad je iznenada ostalo upražnjeno mesto predsednika Fudbalskog kluba „Crvena zvezda“, a za koje su T. S. i njegova „grupa“ više nego zainteresovani. Hvalospevi njegovim poslovnim sposobnostima i vizijama razvoja našeg najpopularnijeg sportskog kluba sinhronizovano su, iz dana u dan, prelivani iz jednih u druge novine, iz jedne u drugu emisiju u kojima je, kao slučajno, potencijalni predsednik bio gost. Slučajno ili ne, većinu tih tekstova i emisija prave ljudi koji su redovni putnici na „Zvezdinim“ čarterima.

Odjednom je postalo sramota ako niste znali sve o Toplici Spasojeviću, pri čemu je, kao što obično i biva u takvim kampanjama zamagljena suština priče: ko stoji iza njega, čijim parama on maše i za čiji račun bi da se useli u kancelariju koju su pre njega imale dve „Zvezdine“ legende – Dragan Džajić i Dragan Stojković.

A onda je koleginica Ruža Ćirković u dodatku „Biznis“ lista „Danas“ od 22. oktobra lepo objasnila kako deluju ti mehanizmi nametanja kandidata, podsetivši na neuspeh istog lika u ne tako davnom nadmetanju za mesto prvog čoveka Privredne komore Srbije. Moram da kažem da bih potpisao njen tekst samo da nije sve vreme pričala o nekom „Toplici Nedeljkiću“. Pošto je priča o prvom čoveku „Zvezde“ još daleko od raspleta, vreme će pokazati da li je Ruža bila u pravu kad je napisala „glupi sportski novinari ili glupa ja“, odnosno ko je sve držao „pojas za toplo spasavanje“ iznad beogradske „Marakane“.

Izvesno je, međutim, da se odgovor i na ovu priču može naći u pomenutoj sjajnoj knjizi Sajmona Kupera. On na jednom mestu kaže da se „dovoljno pisalo o fudbalskim huliganima“, ali da su „drugi obožavatelji fudbala mnogo opasniji“ .

Perspektive razvoja srpsko-nemačkih privrednih odnosa

PIŠE: BRANKO PAVLICA

Srbija očekuje razumevanje od Nemačke (i Bavarske) kao svog važnog privrednog partnera, ali i kao zemlje koja ima uticajnu poziciju u Evropskoj uniji i drugim evropskim strukturama. Otuda, "Srbija na putu u Evropu", ne samo da računa,¹ već i nailazi na podršku Nemačke.² U sklopu brojnih diplomatsko-političkih i privrednih kontakata, i na najvišem nivou, i privrednih veza i odnosa, ova podrška je iskazana.³ Nemačka (Vlada) jeste i ostaće i nadalje strateški i privredni partner Srbije.

Uspostavljanje savezništva sa Nemačkom, naravno, uravnoteženje odnosa i sa drugim velikim silama, uz unapređenje "regionalne saradnje" sa susednim državama, treba da bude spoljnopolitički prioritet Republike Srbije.

Nemačka i Srbija imaju dosta razrađenu međusobnu komunikaciju. Postoje dva tela – stalni Poslovni savet i Bavarsko-srpska komisija – forumi koji imaju redovne sesije, na kojima se razrađuju određene teme i mogućnosti, stalno razmenjeju informacije i kanališu inicijative ne samo o investicijama, već i o ukupnoj privrednoj saradnji.⁴

Poslovni savet je instrument kojim želimo da produbimo ekonomske veze na obostranu korist. Utvrđeni su određeni sektori u kojima kroz konkretne projekte unapređujemo saradnju. Usaglasili smo se sa resornim ministarstvima u Srbiji i Crnoj Gori da u rad Saveta ubuduće više nego dosad uključimo preduzeća iz SCG, sa ciljem da nemački privrednici mogu što direktnije da stupe u kontakt sa domaćim privrednim partnerima. Smatram da je to važno, jer predstavnici vlada mogu samo da pruže okvir za privredno delovanje kao i da u krajnjoj liniji, blagonaklono prate privredni angažman. Konkretne poslove onda privrednici najradije, a i najbolje, sami završavaju.⁵

Privredna saradnja Srbije sa Bavarskom odvijala se uglavnom kroz Srpsko-Bavasku komisiju, koja je osnovana još oktobra 1970. godine. Na zadnjem zasedanju ove komisije (Beograd, 15-16. oktobar 2005), konstatovano je da Srpsko-Bavaska komisija predstavlja "veoma značajnu formu za unapređenje ukupne saradnje između Republike Srbije i Slobodne države Bavarske da će se projekti od obostranog interesa realizovati u što skorijem roku". ("Posebno je iskazan interes Bavarske za intenzivnije odnose sa Srbijom.. i da će Komisija i dalje davati značajan doprinos međusobnoj saradnji").

Zasedanje Komisije održava se jednom godišnje (naizmenično, u Beogradu, odnosno Minhenu), a sastoji se od pet radnih grupa: za ekonomsku saradnju; za saradnju u oblasti poljoprivrede i vodoprivrede; u oblasti kulture, obrazovanja i nauke; za društvena pitanja, javnu upravu i

lokalnu samoupravu; i za saradnju u oblasti infrastrukture i transporta.⁶

Udruženje industrijskih i trgovinskih komora Nemačke započelo je sa radom u Beogradu, u aprilu 2001. godine. Od tada, organizuje susrete nemačkih i srpskih privrednika, promoviše nemačke firme na sajmovima u SCG, privredu SCG na brojnim nemačkim sajamskim manifestacijama. Jednom rečju, suštinski cilj je unapređivanje nemačko-srpskih privrednih odnosa.

U maju 2003. godine predstavnici nemačkih firmi u SCG oformili su Udruženje nemačke privrede u Beogradu, s ciljem predstavljanja interesa njegovih članova u SCG, ali i "unapređivanja bilateralnih, privrednih odnosa na svim nivoima". Udruženje posebno želi da doprinese "da slika Srbije i Crne Gore u Nemačkoj bude što objektivnija". Time bi se, veruju, doprinelo privlačenju potencijalnih nemačkih investitora.

Nemačke privredne asocijacije pomažu srpskoj privredi na različite načina: na primer, Nemačka komora u Beogradu (DIHK) nudi pomoć besplatnih eksperata. Program "SES" je zamišljen kao pomoć stručnjaka u penziji, koji nisu "za staro gvožđe", a našim firmama bi prenosili dragocena iskustva.

Zastupljeni su i viši oblici saradnje. U Srbiji je aktivno 135 predstavništava nemačkih firmi, banaka, humanitarnih i kulturnih institucija, registrovano je 153 ugovora o zastupanju nemačkih firmi (lekovi za humanu medicinu i veterinu oko 40 ugovora, postrojenja, oprema, ventili, mašine, pumpe oko 36 ugovora) oko 17 ugovora o metalu, alatima i tekstilu, i 12 važećih ugovora o zastupanju – servisiranju (auto-delovi, poljoprivredne mašine, inženjering), 87 važećih ugovora o zastupanju – konsignaciji (hrana, poljoprivreda, oprema, razne mašine, bela tehnika, aparati, lekovi, automobili, autodelovi, rezervni delovi, alati, hemijski proizvodi, metali, elektromaterijal, poljoprivredne mašine, kompjuteri). Registrovani su i ugovori o dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji, ugovori o ulogu stranog kapitala, ugovori o prometu robe i slobodnih zona, ugovori o izvođenju investicionih radova i detašmani.⁷

U funkciji unapređenja srpsko-nemačkih privrednih veza izgrađuje se i predstavnička mreža srpskih firmi na čelu sa Privrednom komorom u Nemačkoj. Osim predstavništva u Frankfurtu, od jeseni 2005. godine otvoreno je predstavništvo PKS u Minhenu, dok trenutno, osamnaest srpskih firmi ima svoje predstavništvo u Nemačkoj (od čega samo JAT ima pet svojih predstavništava).

Na kraju, valja istaći da i diplomatsko-konzularna predstavništva SCG u Nemačkoj, treba da budu "u funkciji ekonomije": ambasada SCG u Berlinu pet generalnih konzulata SCG u Nemačkoj – u Frankfurtu, Minhenu, Štutgartu, Diseldorfu i Hamburgu.⁸

Koje su mogućnosti za brži, svestraniji razvoj privredne saradnje između Srbije i Nemačke?

Nemački eksperti su u pripremi programa podrške ekonomskom razvoju i zapošljavanja definisali pet privrednih sektora za koje Srbija "ima najveće potencijale za dalji razvoj i (za) plasman proizvoda" i usluga na tržištu Nemačke, odnosno EU. Prema rečima koordinatora Nemačke organizacije za tehničku saradnju (GTZ) Volkfanga Limberta to su: turizam, proizvodnja hrane, tekstila i odevna industrija, proizvodnja auto delova i opreme i softverska industrija. S obzirom na

to, da u sektoru proizvodnja auto delova i opreme, Srbija ima dugu tradiciju u poslovanju sa nemačkim firmama, moguć je, ali uz poboljšanje kvaliteta i obima proizvodnje, dalji napredak u saradnji. Stoga, pomoć proizvođačima auto delova i oprema kroz model "klasterskog udruživanja" može biti strategija koja bi dugoročno povećala izvoz srpskih proizvoda iz ovog sektora u Nemačku i privukla investitore u tu granu srpske privrede.

Nemačka je tradicionalno jedan od najznačajnijih spoljnotrgovinskih partnera Srbije i Jugoslavije. Do kraja devedesetih godina XX veka, Nemačka je bila vodeći spoljnotrgovinski partner sa prosečnim učešćem od 25 odsto u ukupnoj jugoslovenskoj spoljnotrgovinskoj razmeni. Učešće srpske privrede u ukupnoj spoljnotrgovinskoj razmeni sa Nemačkom iznosilo je gotovo 30 odsto. U sklopu dugogodišnje privredne saradnje od posebnog značaja bila je proizvodna koopeacija sa dugoročnim investicionim ciklusima u jugoslovensku privredu, što je uticalo na tehnološku upućenost industrije na nemačku tehnologiju, mašine i opremu. Klasični spoljnotrgovinski oblici razmene – uvoz-izvoz bili su zastupljeni shodno proporcionalnom učešću u proizvodnji (proizvodnih) komponenti za mnoge finalne proizvode namenjene izvozu. Tako su u metaloprerađivačkoj industriji, industriji tekstila, kože i obuće, industriji boja i lakova, plastičnoj industriji "primenjivani" dugoročni poslovi reeksportne dorade, klasični lon poslovi, poslovi čistog reeksporta.

Tek posle potpisivanja bilateralnih sporazuma "o zaštiti od nekomercijalnih rizika", odnosno, "o izbegavanju dvostrukog oporezivanja", nemačka privreda u 1990 (i 1991) postaje najznačajniji partner sa 470 miliona DM uloženog kapitala. Od 739 registrovanih ugovora o stranom ulaganju izdvojila su se zajednička ulaganja sa 268 miliona DM.⁹

Posebno su se izdvajale dugoročne proizvodne kooperacije između srpskih i nemačkih firmi, koje treba "obnoviti": (prevashodno u metaloprerađivačkoj industriji) EAP – Mercedes: LOLA – Krup; LOLA – Menesman; Kolubara Metal – Krup; GOŠA – Trakfrat; GOŠA – Alkof; GOŠA – nemačka kompanija ABG; "14 oktobar" Kruševac – Orenstein Koppel; Livnica Kikinda – Opel IDA; MIN Niš – FAUN; El Jugorendgen Niš – Simens; Sever Subotica – nemačka kompanija AEG.

Prema tome, mogućnosti za finansiranje nemačkog izvoza u SCG postoje, gledajući iz perspektive ponovnog odobravanja tzv. Hermes garancija nemačkim firmama koje je nemačka vlada odobrila početkom 2002. godine. "Ovo će motivisati na povratak one nemačke firme koje su ovde već imale duboke veze i trajnije poslovne kontakte". Ovo se odnosi, pre svega, na infrastrukturne kompanije poput elektroprivrede ili železnice. Značajna očekivanja u plasiranju nemačkog kapitala odnose se i na mala i srednja preduzeća – pokretačku snagu moderne privrede. Ova odluka nemačke vlade, "sa aspekta naše privrede, ocenjuje se kao strateška: kao najveći preokret u privrednim odnosima u poslednjih desetak godina. Svi dosadašnji razgovori među vladama i predstavnicima privrede i preduzeća, uz svu državnu pomoć, dali su efekta, ali tek sada SRJ/SCG pred svetom dobija kreditnu sposobnost".¹⁰

Recimo, nemački partneri su u 2001. godini uložili (kao zajedničko ulaganje) u jugoslovensku privredu – 32.983.319,99 DM (od toga u mešovita preduzeća – 1.277.366,85 u sopstvena preduzeća – 29.516.774,74 DM i klasična ulaganja – 2.191.167,30 DM).

Privatizacija srpske privrede, jedan je od kanala kojim pritiče i nemački kapital. Prema podacima Agencije za privatizaciju, nemačke kompanije "su kupile" četiri ovdašnja preduzeća: čačanski "Lateks"; "Kolubaru Gasbeton" iz Vreoca; kikindski "Angropromet"; i sjeničku "Novogradnju". Na tržištu kapitala, konzorcijum, u kome je i jedna nemačka kompanija, kupio je akcije "Potisja" iz Kanjiže (9 miliona evra). Ukupna ulaganja, "u kupovini ovih pet preduzeća" iznosi 13 miliona evra, "uz obavezu investiranja još 10,9 miliona evra i socijalni program težak 3,2 miliona evra".¹¹

Osim ovih klasičnih – nemačkih direktnih ulaganja, jedna od najznačajnijih investicija je ulaganje medijske grupacije VAC u beogradsku "Politiku" i novosadski "Dnevnik", a u bankarskom sektoru – prema podacima Ministarstva za ekonomske odnose sa inostranstvom Srbije – investicija "HIPO ferajzen" bank.¹²

Dakle, nemačka ulaganja u Srbiji, u oblasti investicija, iznose oko 350 odsto miliona evra. Najveće nemačke investicije u Srbiji su: "Henkel Merima" – 70 miliona evra;¹³ "Tarket Sommer – Sintelon", Bačka Palanka – 67 miliona evra; "Nordzucker – MK Komerc" – 40 miliona evra; "WAZ" – "Politika", Beograd i "Dnevnik", Novi Sad – 27,7 miliona evra; "Metro Casch-Carry" – 60 miliona evra;¹⁴ "Hella-Kolubara Gasbeton", Haniel Gruppe, Vreoci – 11 miliona evra; "Loher Elektro", Subotica – 5 miliona evra; "Tehnogas-Masser-Griesheim", Beograd – 3 miliona evra; i "Linde Carbodioxid", Bečej – 1 milion evra.¹⁵

Još od novembra 2002. godine nemačka Vlada je uključenau program oporavka srpske tekstilne industrije. Nemačke banke odobravaju kredite za nabavku "investicione opreme". Tako je Sporazumom o tekstilu između Evropske unije i Srbije (31. mart 2005) "otvoren put da bez ikakvih kvantitativnih, ograničenja i carinskih opterećenja... srpski tekstilci plasiraju svoje proizvode na tržište Nemačke i svih ostalih (24) zemalja EU".¹⁶

I šire gledano, od ovog sporazuma tekstilna industrija očekuje više poslova za partnere iz zemlje EU, ali i neophodna strana ulaganja. Do početka njegove primene,¹⁷ EU je povećala kvote za bescarinski uvoz najatraktivnijih kategorija tekstilnih proizvoda iz Srbije.

Recimo, s ciljem unapređenja privredne saradnje između Srbije i Bavorske 16. marta 2005. godine potpisan je protokol o daljoj saradnji Bavorske i Srbije u oblasti privrede, poljoprivrede, infrastrukture, nauke, kulture i u oblasti javnog sektora i lokalne samouprave. Konkretno, dogovorena je pomoć bavarskih stručnjaka "u izradi agrarne politike u Srbiji u skladu sa propisima Evropske unije, razmena stručnjaka u oblasti proizvodnje biljne i životinjske hrane, kao i pomoć u rekonstrukciji proizvodnih pogona ("podrška razvoju oglednog regiona za poljoprivrednu proizvodnju – pomoć projektu podsticanja razvoja ovčarstva").

Protokolom je predviđeno da Bavsarska pomogne Srbiji i "u razvoju saobraćajnog koridora 10 i plovnog koridora 7 na Dunavu". Takođe, protokol predviđa i otvaranje još jednog predstavništva Privredne komore Srbije u Minhenu, "iz kojeg će se privrednici Bavorske redovno obaveštavati o procesu privatizacije u Srbiji i mogućnostima investiranja bavarskih firmi u Srbiji".¹⁸

Vlada SR Nemačke pruža finansijsku i tehničku podršku privredi Srbije, i to preko svojih institucija: "Organizacije

za tehničku saradnju" (GTZ), počev od 1. septembra 2003. godine, u okviru Programa podrške ekonomskom razvoju i zapošljavanju u Srbiji¹⁹,

Vlada SR Nemačke pruža finansijsku i tehničku podršku privredi Srbije i to preko svojih institucija: "Organizacije za tehničku saradnju" (GTZ), počev od 1. septembra 2003. godine, u okviru Programa podrške ekonomskom razvoju i zapošljavanju u Srbiji²⁰ kao i preko "Kreditnog zavoda za obnovu" u okviru programa kreditiranja malih i srednjih preduzeća u Srbiji i Crnoj Gori.

Što se tiče direktnih nemačkih investicija "koje se mogu očekivati" u Srbiji, mora se početi od geostrateškog položaja jugoistočne Evrope na raskrsnici istoka i zapada s jedne strane, severa i juga sa druge, što, faktički, infrastrukturni sektor čini vrlo atraktivnim za strana ulaganja, naravno, "pod pretpostavkom" političke i socijalne stabilizacije prostora Državne zajednice SCG. Jer, infrastrukturna mreža najkraći put nalazi upravo preko (i) Srbije, bilo da su u pitanju železnički ili avionski koridori, čak i naftovodi, gasovodi, vodni putevi i sl. Upravo, u pitanju su domeni, koji predstavljaju i "razvojne probleme" u daljoj izgradnji privredne strukture Srbije, a čije bi rešenje vodilo ka "ukupno povoljnijem ekonomskom ambijentu" za privlačenjem ostalih tipova nemačkih i drugih stranih investicija²¹.

Očekuje se podsticaj (putem koncesija) ka bržoj izgradnji koridora 10, konačnog osposobljavanja Dunava za plovidbu, putem privatizacija javnih preduzeća u oblasti nafte, nergije i gasa. Investicije "imaju perspektive" s obzirom "na bogatstvo ovog prostora" u prirodnim resursima (rudno bogatstvo, šume, voda, plodna zemlja) i na raspoloživost obrazovne (!) i jeftine radne snage – ističu ekonomski stručnjaci.²²

I tržište Srbije (na zapadnom Balkanu u jugoistočnoj Evropi) kao primarni motiv investicija, "ostaje privlačno" za direktne strane investicije – formiranjem zone slobodne trgovine jugoistočne Evrope sa 60 miliona potrošača, ratifikacija osam sporazuma o slobodnoj trgovini.

Od uslužnog sektora telekomunikacije i finansijske usluge su atraktivne za strane investicije, a za nemačke "interesantni" su i turizam, poljoprivreda, građevinarstvo, a od industrija – tekstilna, industrija kože i obuće, prehrambena industrija, industrija duvana, hemijska, farmaceutska, neki sektori metalne i elektroindustrija. Participacija nemačkih firmi u procesu privatizacije i zajednička ulaganja sa već privatizovanim preduzećima su potencijalna (neophodna) forma nemačkih direktnih investicija koja se može očekivati na ovim prostorima.

Utokuje treća faza rada na projektu rehabilitacije sistema daljinskog grejanja u Srbiji (započet 2004) iz donacije Vlade Nemačke, namenjene rehabilitaciji daljinskog grejanja u Beogradu, Nišu i Novom Sadu – pohvalno se izražava o radu svog ministarstva, Radomir Naumov.²³

Potpisani sporazumi o kreditima i donacijama za 2005. godinu sa Vladom Nemačke u vrednosti od 84,8 miliona evra – opet iskazuje "zasluge" svog ministarstva Milan Parivodić.²⁴

„Približavanjem Evropi moramo Srbiju učiniti ekonomski konkurentnijom, politički stabilnijom, privlačnijom za ulaganja.. Ove godine čeka nas ogroman i odgovoran posao restrukturiranja javnih preduzeća i nastavak istinskih temeljnih reformi pravnog i ekonomskog sistema. Spremanjem Srbije spremamo se da pokažemo odgovornost,

istrajnost i jasnu viziju našeg razvoja i napretka. Da bismo to učinili moramo da se složimo i oko toga da nam je potreban demokratski Ustav“.²⁵

Osim imperativa koji se postavlja u okviru trgovinske razmene (stalnim povećanjem izvoza u SR Nemačku, a ne smanjivanjem uvoza, ostvariti uravnoteženost razmene), ističu se i druge mogućnosti za unošenje daljih "elemenata dugoročnosti i stabilnosti u ekonomske odnose dve zemlje", naravno gledano sa stanovišta "privrene moći Srbije". Naime, akcent je na intenziviranju industrijske saradnje, nemačkih direktnih ulaganja, kao i na potpunijem korišćenju kompartivnih prednosti "koje SRJ/SCG ima u poljoprivredi, transportu, lakoj industriji, turizmu i građevinarstvu."²⁶

Na planu izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda perspektive pruža i sporazum (uredba) sa EU (od 2001), povećanje kvote za izvoz šećera Srbiji od 1. jula 2005, a u okviru Sporazuma o tekstilu sa EU (31. mart 2005), postoje mogućnosti povećanog izvoza, ali idugoročne proizvodne kooperacije srpske tekstilne industrije sa nemačkim firmama.

Zaključak

Međusobne odnose Srbije i SR Nemačke posle 2000. godine, a naročito od posete saveznog kancelara Gerharda Šredera Beogradu (u oktobru 2003), odlikuje visok stepen uzajamnog poštovanja i poverenja. Tome su doprineli i sve sadržajnije ekonomska saradnja, zatimsaradnja u oblasti kulture i informacija i naučno-tehničke razmene (prevashodno, vanredni doprinos nemačke Vlade – tehničkojsaradnji i pomoći Srbiji), ali i neposredni kontakti građana dve zemalje, naročito imajući u vidu veliki broj Beograđana (radnika/migranata) iz Srbije "na privremenom radu" u Nemačkoj i ponovni dolazak nemačkih turista u Republiku Srbiju (kao i unapređenje položaja Nemaca u Vojvodini – koji dobijaju "status" nacionalne manjine).

Takođe, unapređenje saradnje u oblasti nauke, kulture i naučno-tehničke razmene, dalji razvoj turističkog prometa i neposredni kontakti građana dve zemlje imaju važnu ulogu u obogaživanju ukupnih bilateralnih odnosa i stvaranju većeg poverenja, uzajamnog razumevanja, a što je u funkciji jačanja političkih aspekata međudržavnih odnosa.

Predsednik Srbije Boris Tadić je partnerstvo sa Bavarskom i SR Nemačkom označio kao strateški važno za ukupnu stabilnost Srbije. U taj kontekst se uklapaju i njegovi česti kontakti sa prvim političkim ličnostima Nemačke: dva puta se za godinu, (rekao je), sreo sa kancelarom Šrederom, da puta sa (budućom kancelarkom) Merkelovom, jedanput sa Štojberom, sa više ministara savezne vlade i poslanika Bundestaga. Podsećajući da je reč o "prostoru starih vrednosti", koje moraju da se radikalno menjaju, Tadić je istkao da Srbija, kao i sve ostale zemlje južne Evrope, želi da učestvuje u zahukalim procesima globalizacije i evropskih integracija i da upravo u tom kontekstu srpsko-nemački odnosi imaju posebnu i izuzetnu važnost. Podsećajući na ohrabrujuće događaje koji govore da je Srbija na dobrom putu, kao što su početak pregovora sa Evropskom unijom i visoko rangiranje srpskih reformskih dostignuća Svetske banke, Tadić je saopštio i podatak koji govori o veoma "intenzivnom ritmu razvoja": broj novih firmi u 2004. bio je za 42 odsto veći nego u prethodnoj, a u prvoj polovini ove godine nastalo je više novih firmi nego u

celoj 2004. godini.²⁷

Premijer Bavarske Edmund Štojber (u razgovoru sa Borisom Tadićem) ističe da "Srbiju vidi u Evropikao članicu EU, te je smatra presudno važnom zemljom uregionu... (ali i) da se problemi u regionu, uključujući tui Kosovo, mogu rešavati samo zajednički".

"Srbija i Bavarska veoma su bliske, pa ga zato posebno raduje početak pregovora o njenom pridruživanju Evropskoj uniji".

(Naravno, "ovi Štojberovi stavovi" predstavljaju veliko i prijatno iznenađenje, (jer) on je dosad bio protiv daljeg širenja EU, naročito ka jugoistoku").

Edmund Štojber jeistakao izuzetno važnu ulogu Srbije na Balkanu i pozdravio nedavno potpisivanje sporazuma SCG i EU. Konstatovao je da je Srbija evropska zemlja s kojom je Bavarska imala uvek dobre odnose i izrazio uverenje da će Srbija sasvim sigurno i u dogledno vreme postati član evropske porodice država. Predsednik Srbije Boris Tadić je zahvalio Štojberu na njegovoj ličnoj podršci i podršci Nemačke evropskoj integraciji SCG.²⁸

Privredna saradnja je stub odnosa između SR Nemačke i Srbije. Nemačka Vlada je u vidu kredita i donacija u bilateralni program "uložila 400 miliona evra". S nemačke strane pomoć se usmerava "ka razvoju infrastrukture, elektroenergetike, vodoprivrede i razvoja daljinskog grejanja".

Prema rečima republičkog ministra rudarstva i energetike R. Naumova novi zajam je dobijen pod povoljnim uslovima i predstavlja nastavak uspešne i korektne saradnje Srbije i Nemačke, pošto je reč o trećem kreditu, koji je KfW banka odobrila EPS-u, a čija je namena – obnova elektroenergetskog sistema i proizvodnih kapaciteta.²⁹

Privredna saradnja je uvek bila važna komponenta naših bilateralnih odnosa. U ovom času se (25. april 2005), nažalost, još uvek razgovara i istražuju mogućnosti, a nedovoljno konkretno radi. Godine 2004. razmena je bila oko 1,8 milijardi dolara, od toga 1,3 milijardi dolara bio je deficit Srbije. Šta bi trebalo promeniti?

Nemački ambasador dr Andreas Cobel (posetivši redakciju lista "Dnevnik" u Novom Sadu, koji onedavno pripada, zajedno sa beogradskom "Politikom" i podgoričkim "Vijestima" – "porodici evropskih nezavisnih i demokratskih glasila", u okviru nemačke kompanije WAZ iz Esena") diplomatski daje odgovor na ovo pitanje: "između želja i mogućnosti srpskih privrednika" – "Nemačka je najveći trgovinski partner i najveći bilateralni donator Državne zajednice. Kako vas, tako i mene zabrinjava veliki trgovinski deficit. SCG su potrebne investicije kako bi povećala izvoz. U načelu smatram da bi se nemačka preduzeća mogla angažovati u svim oblastima. Za to su, međutim, potrebne atraktivne mogućnosti za ulaganja. Nužno je rastakanje komunističkih struktura, koje su i dalje povezane i usporavaju započetu transformaciju.

Investitora najpre zanima da li politički okvir obećava sigurnost za njegova ulaganja. Takođe, i to naročito važi za Srbiju, investitor želi da vidi da li se proces reformi realizuje udovoljnoj meri i da li su uklonjene birokratske prepreke.³⁰ Tu postoji primetan napredak, ali, nažalost, i znatni deficit. Nemačka preduzeća bi sada morala da se više angažuju i po vlastitog inicijativi, da ispituju sve investicione šanse oslanjajući se na dobra iskustva nemačkih preduzeća – pionira kao što su "Ksela-Prenbeton" u Kolubari, "Henkel-Merima" u Kruševcu ili

"Metro" u Beogradu. U svakom slučaju, postoji veliki potencijal za razvoj ekonomske saradnje između naših zemalja....

(I) Vojvodina ima ogroman potencijal za moguća ulaganja koji je veliki broj nemačkih firmi već otkrio. Navodimo, primera radi, firmu "Loher" i proizvođača pića "Sinalko" u Subotici, proizvođača životinjske hrane "Sano" u Novom Sadu ili proizvođača podnih obloga "Tarket" u Bačkoj Palanci. Uveren sam da će – konstatuje dr Cobel – čim budu poboljšani uslovi za investicije, i druga preduzeća pokazati interes da ovde prizvode svoju robu i stvore radna mesta. U Vojvodini će investitori naći kvalifikovanu radnu snagu, otvorenost i iskustva u tržišnoj ekonomiji, naravno, od velike je koristi centralni položaj ove Pokrajine.

Već 20. oktobra 2005. brojna delegacija nemačkih privrednika na čelu "sa predsedavajućim Odbora za istok nemačke privrede" Klausom Mangoldom, posetila je Srbiju, s ciljem da "detaljno upozna mogućnosti srpske privrede". Posle susreta i razgovora sa predsednikom i premijerom Srbije i resornim ministrima, Klaus Mangold – podsetivši da Nemačka i Srbija "imaju snažne istorijske i kulturne odnose", kao i na činjenicu da je Nemačka najveći srpski spoljnotgovinski partner i veliki investitor – konstatuje: "Mi smo ovde razgovarali o velikom broju projekata u oblasti energije, infrastrukture, prehrambene i prerađivačke industrije. Vaša šansa su i mladi ljudi koji znaju jezike i imaju naučni potencijal..."

Nemačka je posebno zainteresovana za ulaganja u Srbiji i zbog toga što ima bescarinski ugovor sa Rusijom".³¹

Klaus Mangold je najavio skoro održavanje velikog simpozijuma u Nemačkoj o mogućnostima i perspektivama ulaganja u Srbiji i obećao nemačku podršku – SCG u pregovorima o stabilizaciji i pridruživanju Evropskoj uniji.³²

Nemačka podržava put zemalja Balkana ka Evropskoj uniji, a značajan doprinos je dala kroz osmišljavanje Pakta za stabilnost koji je važan instrument prevencije konflikata. Želimo da Srbiju, kao ključnu zemlju na Balkanu, uverimo da će zaživeti solunska perspektiva, a od njenih građana će zavisiti da li žele da iskoriste tu mogućnost i stvore preduslove za integraciju u evroatlanske strukture pri čemu je saradnja sa Međunarodnim sudom za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju veoma važna i uskoro mora biti završena – konstatovao je dr Andreas Cobel na konferenciji za novinare povodom predstavljanja "Vodiča kroz proces stabilizacije i pridruživanja Evropskoj uniji".³³

Napomene:

1 Otuda, Boris Tadić, predsednik RS, u svom predavanju: "Srbija na putu u Evropu" na godišnjoj skupštini nemačkog "Društva za Jugoistočnu Evropu" ističe: "Brže sprovođenje reformi i postizanje evropskih, standarda može biti omogućeno samo kreativnim pristupom Evropske unije prema Balkanu. Tu kreativnost je EU već pokazala uvođenjem "twin-track" mehanizma koji Državnoj zajednici Srbije i Crne Gore otvara nastavak procesa integracije u EU, sve dok budućnost državne zajednice ne bude odlučena. Za trajnu stabilizaciju i demokratizaciju reigona potrebna je dodatna kreativnost, i ja sa ovog mesta apelujem na vlade EU da otvore pristup strukturnim i kohezionim fondovima EU za sve zemlje zapadnog Balkana.

Tokom 2004. godine sumirani su rezultati Pakta stabilnosti za

jugoistočnu Evropu. Njegov najveći doprinos vidim u pospešivanju saradnje unutar regiona, pre svega, kroz ekonomsko povezivanje, stvaranje zone slobodne trgovine i kroz zajedničke infrastrukturne projekte. Ovo je ostvareno za samo pet godina i pre toga je bilo skoro nezamislivo.

Podrška ekonomijama u regionu počela je da daje rezultate. Privredni rast Srbije u prošloj godini iznosio je gotovo 7 odsto. To mi daje osnova da verujem u Srbiju kao budućeg ekonomskog lidera na Balkanu. U tom smislu jedan od osnovnih, stubova strategije privrednog razvoja Srbije jeste stvaranje dobre investicione klime. Zato vidim važnom svoju ulogu u obezbeđivanju političke stabilnosti, koja je preduslov za strana ulaganja. Tu vidim NEMAČKU KAO JEDNOG OD NAJVAŽNIJIH POLITIČKIH I STRATEŠKIH PARTNERA". Vidi: Predavanje Borisa Tadića, Predsednika Republike Srbije – Srbija na putu u Evropu, Godišnja skupština Društva za Jugoistočnu Evropu, Frajburg, 5. februara 2005. godine.

2 Nemačka je do 2004. godine podržala Srbiju i Crnu Goru sa 360 miliona evra u okviru finansijske i tehničke saradnje i to, pre svega, u oblastima infrastrukture, jačanja institucija, unapređenja pravosuđa i privatnog preduzetništva. To su ključni elementi – napominje novi nemački ambasador u Beogradu dr Andreas Cobel – kojima Srbiji i Crnoj Gori možemo pomoći da krene na put ka izgradnji demokratske i prosperitetne države. Tome treba dodati podršku Evropske unije u visini od preko jedne milijarde evra, s tim da Nemačka, kao što je poznato sa skoro jednom četvrtinom u budžetu EU. Našim sredstvima za rehabilitaciju i proširenje površinskog kopa mrkog uglja Kolubara, hidrocentrale u Bajinoj Bašti, ili termoelektrane Nikola Tesla stabilizovan je energetski sistem Srbije. Slične projekte iz oblasti snabdevanja vodom i daljinskog grejanja smo realizovali u nekoliko gradova i opština širom Srbije i Crne Gore. Nemačka vlada je za pomoć privatnom sektoru, preko Kreditnog zavoda za obnovu, obezbedila veoma povoljne kredite za mala i srednja preduzeća. Njih trenutno koriste više od 10.000 preduzeća u Srbiji (da bi proizvodili svoju robu i stvorili radna mesta).

3 Vidi: Andreas Cobel, ambasador SR Nemačke u Beogradu, govori za "Politiku", "Presudna godina za SCG", (Žarko Rakić), Politika, 07. novembar 2005, str. 4.

4 Kroz stalnu komunikaciju iznalaze se i rešenja za neke senke koje padaju na privrednu saradnju dve zemlje, bilo da su iz prošlosti ili aktuelne... Kad je reč o problemu dugovanja borskog RTB, pronađen je model za njihovo servisiranje, dok je pitanje potraživanja nemačko-austrijskog konzorcijuma banaka od "Sartida", pokrenuto nakon prodaje "Ju-Es-Stila" – još otvoreno... Pokušavamo da nađemo rešenje polazeći od principa da revizija potpisanog ugovora sa "Ju-Es-Stilom" ne bi bila ekonomski racionalna. Jer, "Sartid" dobro posluje – čelik nam je jedan od najvažnijih izvoznih proizvoda, firma nije na budžetu, skinut je ogroman teret sa poreskih obveznika... Dugovanja iz prošlosti su, istina, velika – premašuju milijardu dolara. Međutim, smatramo da je, polazeći od principa za koji se zalažemo, potrebno pronaći modalitete rešavanja odnosa sa ino-poveriocima koji su ostali nezadovoljni... Što se tiče banaka, neophodno je prethodno napraviti dobru analizu odnosa između banaka i "Sartida", utvrditi da li su to bile direktne ili indirektno veze – objašnjava mr Vlatko Sekulović, zamenik republičkog ministra za ekonomske odnose sa inostranstvom u Vladi Srbije. (!?). Cit. po: Tradicija vodećeg partnera, "Kako otkloniti senke", (Vesna Jeličić), Politika i Dnevnik – specijalni dodatak: Nemačko-srpska privredna saradnja, 23.

oktobar 2004., str. 6.;

Takođe, ovih dana (jun 2005.) pažnju javnosti u Srbiji privlači privatizacija "Večernjih novosti", što je sasvim razumljivo s obzirom na značajnu poziciju ovog lista na tržištu štampe u Srbiji. Ono što, međutim, nije razumljivo je količina proizvoljnih ocena, neproverenih podataka i zlonamernih spekulacija na račun renomirane nemačke izdavačke kuće WAZ koja je podnela zvaničnu ponudu za preuzimanje akcija državnog udela u "Novostima", kao i otkup akcija od malih akcionara, nudeći cenu desetostruko veću od nominalne. WAZ, kompanija sa godišnjim obrtom od 2,2 milijarde evra, svoju ponudu je podneo po zakonskoj proceduri, ali, umesto da sve teče onako kako je zakonom predviđeno: da svaka institucija i svi zainteresovani u tom procesu transparentno obve svoj deo posla, usledila je svojevrsna kampanja diskreditovanja WAZ-a, kao i debata o njegovoj "moralno-političkoj podobnosti" da postane (su)vlasnik ovog dnevnog lista. Pri tome, neki nisu prezali ni od upotrebe takvih kvalifikativa kao što je "nemačka čizma" ili odupiranje "ekspanziji nemačke medijske grupacije"!!!

Svakome ko se nešto malo razume u procese evropske integracije i globalizacije koji decenijama dominiraju naših kontinentom, omogućavajući mu time da bude ne samo konkurentan u svetskim razmerama, već i da jača slobodu i demokratiju, moralo bi da bude jasno da se danas kroz Evropu ne može marširati u nemačkim čizmama – ali ni u šumadijskim opancima. Umesto toga traže se znanje, umeće, kompetentnost i novac da bi se sklappali valjani poslovi te da bi se išlo napred u približavanju evropskim integracijama. Traže se, potom, stabilni uslovi privređivanja, funkcionisanje pravne države, istinska tržišna utakmica i dosledna poslovna etika...

Dosadašnje iskustvo je nedvosmisleno pokazalo da nema nekakvog "nemačkog puta" ili pak "srpskog puta" ka ujedinjenoj i prosperitetnoj Evropi. Svi putevi vode preko punog i bezrezervnog poštovanja i primenjivanja pomenutih vrednosti... – kritički obrazlaže, teorijski osmišljeno, dr Srđan Kerim, pokušaje "WAZ-a" da investira svoj kapital u "Novosti". Cit. po: Dr Srđan Kerim, WAZ-ov izaslanik za jugoistočnu Evropu, "WAZ i "Večernje novosti" – "Mnogo zlonamernog, malo tačnog", NIN 30. jun 2005., str. 5.

5 Već krajem marta 2003. godine u Beograd dolazi nemački minisar za privrednu saradnju Hajdemari Vječorek-Cojl s porukom nemačke Vlade o snažnoj podršci novom premijeru Srbije, a što je od velikog interesa (i) za Nemačku, jer "stabilizacija SCG znači i stabilizaciju čitavog regiona i Evrope". Iskazujući podršku, ne samo u pregovorima Srbije s evropskim finansijskim institucijama, Međunarodnim monetarnim fondom i Svetskom bankom, već i konkretnu finansijsku podršku nemačke Vlade – povećanje donatorske pomoći Srbiji za 2003. godinu od 40 miliona evra, dodatnu pomoć od 25 miliona evra (zapravo, otpis ranijeg duga), kao i dodelu "jednog izuzetno povoljnog kredita od 35 miliona evra". Vidi: Izjava nemačkog ministra za privrednu saradnju Hajdemari Vječorek-Cojl na konferenciji za novinare u Vladi Srbije: "Nemci daju više", Novosti, 28. mart 2003, str. 11.

6 Andreas Cobel, ambasador SR Nemačke u Beogradu, govori za "Politiku": "Presudna godina za SCG", (Žarko Rakić), Politika, 7. februar 2005., str. 4.

7 Privredna komora Srbije: Privredna saradnjad Srbije sa Nemačkom, Beograd, mart 2004.

8 Na primer, Privredna komora Srbije je učestvovala u razgovorima i radu grupe za ekonomsku saradnju, u okviru koje su dogovoreni (ali već i realizovani neki) projekti: PKS do jeseni 2005. treba da organizuje rad predstavništva u prostorijama Generalnog

konzulata SCG u Minhenu – svečano otvoren 12. oktobra 2005., uz “Dan srpske privrede” u Minhenu; Privredna komora Srbije će kontinuirano obavješavati Industrijsko-trgovinsku komoru za Minhen i Gornju Bavarsku o “projektima privatizacije u cilju blagovremenog informisanja bavarskih preduzeća i njihovog uključivanja u proces privatizacije u Srbiji”; Učešće delegacija Srbije na Forumu zemalja Jugoistočne Evrope u Nirnbergu – što je i realizovano 21. jula 2005.; Učešće na konferenciji EBRD za finansiranje 20. oktobra 2005.; Učešće srpskih firmi na Sajmu kompjuterske opreme, 24-28. oktobra 2005. u Minhenu. Vidi: PKS – Privredna saradnja Srbije sa Nemačkom, Beograd, septembar 2005.

9 Vlada Srbije stvara, zapravo, povoljne političko-pravne okvire i ekonomsku klimu “radi privlačenja direktnih stranih investicija”, stvaranja investicione klime koja stimulatивно deluje na strane investitore.

10 Na primer, od 1984. godine Vlada SR Nemačke je preko HERMES-a odobrila “okvirni plafon osiguranja u iznosu od 200 miliona DM godišnje, a u cilju “kratkoročnog i srednjoročnog kreditiranja” nemačkih firmi za jugoslovenski uvoz opreme. B.Pavlica, Jugoslovensko-nemački privredni odnosi 1949-1990, izd. isotrijski arhiv, Smederrepo, 1999, str. 111.

11 Vesna Jeličić, Nemačko-srpske privredne veze: “Tradicija vodećeg partnera”, „Politika“ i „Dnevnik“ – specijalni dodatak: Nemačko-srpska privredna saradnja, 23. oktobar 2004., str. 4-5.

12 “Uveren sam da će se ubuduće još veći broj firmi odlučiti na ozbiljniji angažman”, ukoliko SCG uspe znatno da poboljša administrativne uslove za strane investitore. Čim bude probuđen interes, SCG treba da istakne da je zainteresovana za pošteno partnerstvo. Jer, tek onda će investitor biti spreman da uloži svoj kapital” – ističe rukovodilac privrednog odeljenja Ambasade SR Nemačke u Beogradu, Dirk Šulc. Cit. po: O. Milanović, Iz nemačkog ugla . “Za pošteno partnerstvo”, Politika i Dnevnik – specijalni dodatak..., str. 14.

Baš u tom kontekstu, valja istaći, da bi nemačke investicije imale važan pozitivan uticaj na srpsku privredu u vrlo kratkom roku. Jer, na primer, “američke investicije su direktno uticale na život desetina hiljada građana ove zemlje... samo “U.S.Stil” i “Filip Moris” obezbeđuju oko 10.600 radnih mesta visokog kvaliteta u Srbiji. Lokalni ekonomski eksperti primećuju da je najveći deo povećanja srpskog izvoza ove godine zabeležen tamo gde su investirale američke kompanije. Na primer, izvoz Srbije je porastao za oko 275 miliona dolara u prvoj polovini 2004. godine. Jedna trećina ovog porasta, ili 87 miliona dolara, posledica je velikog povećanja izvoza željeza i čelika što je rezultat povećane proizvodnje koja je usledila nakon američke akvizicije Sartida”. (ova firma je jedan od najvećih izvoznika i na nemačko tržište). “Poboljšan rad” “U.S. Stil Srbija” i drugih preduzeća gde su stigle američke investicije, takođe je važan pokretač i za 7% porasta industrijske proizvodnje što je za ovu godinu do sada zabeleženo. Samo zamislite šta bi Sjedinjene Države i Srbija i Crna Gora mogle zajedno da postignu ako uklonimo postojeće političke prepreke i ubrzamo ekonomske reforme... (!) Cit. po: Majki K. Polt Ambasador SAD u SCG, “SAD žele stabilnu, uspešnu i jaku Srbiju i Crnu Goru”, Međunarodna politika, 1116.1117, 2005, str. 17.

13 Privredna saradnja između naše dve zemlje već je sada veoma dobra. Nemačka preduzeća su tokom prethodnih pet godina u Srbiji, direktno ili preko svojih preduzeća ćerki, uložila više od 350 miliona evra. Poseta velike nemačke privredne delegacije u Beogradu ovih dana pokazala je da još postoji ogroman neiskorišćen potencijal

– ističe dr Andreas Cobel, kao najkompetentniji, pošto je “na izvoru svih relevantnih informacija”. Vidi: Intervju: Andreas Cobel, ambasador Nemačke u Beogradu, o Kosmetu, Crnoj Gori i opstanku SCG, “Kosovo bez Srba bankrot sveta”, (Ivana Stanojević), Novosti, 1. novembar 2005. str. 2.

14 Najznačajniji partner Srbije je Nemačka i to je dobro, “ali su potrebne investicije. Zato saradnja “Henkele” i “Merime” predstavlja primer dobrog strateškog odnosa. Naravno, ja nisam slučajno ovde, jer u Kruševcu je ostvareno što predstavlja suštinu privredne saradnje” – “stručno” se “opravdava” dr Andreas Cobel, alii diplomatski objašnjava izuzetan značaj za srpsku privredu: dugu tradiciju poslovno-tehničke saradnje i najnovije “Henkelova” ulaganja u kruševačku “Merimu”.

“Henkel” namerava da unarednih pet godina u kruševačku kompaniju investira 40 miliona evra. Sve to doprinosi dugoročnoj privrednoj saradnji, dodao je dr Andreas Cobel, koja je i ranije postojala”.

“Merima” je, inače, bila najveći i finansijski najuspešniji proizvođač sredstava za higijenu i kozmetiku u SCG, a drugi u bivšoj SFRJ. Punih dvadeset godina je imala uzornu poslovno-tehničku saradnju sa nemačkim “Henkelom” koji je 1. novembra 2002. godine postao većinski vlasnik. Vidi: R.Stanković, Ambasador Nemačke u poseti “Henkel-Merimi”: “Dobri partneri” (“Dugom tradicijom i “Henkelovim” ulaganjima do glavnog snabdevača tržišta od 55 miliona stanovnika” – istakao dr Cobel), Politika, 25. jun 2005., str. 14.

15 Krajem jula 2005. u Zemunu, kod “Galenike”, počela je izgradnja drugog hipermarketa “Metro keš end ker”. Po rečima generalnog direktora “Metroa” dr Damira Firšta, izgradnja će koštati oko 15 miliona evra, a “zgrada će biti dvostruko veća od one u Borči, jer će na prvom spratu biti otvorena nova poslovna centrala “Metroa” u Srbiji.

“Do kraja ove godine otvorićemo ovu radnju u Zemunu, ali i hipermarket u Kragujevcu, čija je izgradnja počela pre dve nedelje. Za sad smo zadovoljni poslovanjem u Srbiji. Planovi su manje-više ostvareni – istakao je dr Firšt. Među gostima koji su prisustvovali otvaranju gradilišta bio je i, uvek dobrošao, neizbežni, dr Andreas Cobel, nemački ambasador u Beogradu. Podsećajući da je Nemačka (do kraja jula 2005) uložila u Srbiju oko 250 miliona evra, dr Cobel je naglasio i da je spremnost “Metroa” trećeg po veličini trgovinskog koncerna u svetu, pokazatelj da je Srbija atraktivno tržište za ulagače. Vidi: U Zemunu, kod “Galenike”: “Počela izgradnja “Metroa”, Politika, 27. jul 2005., str. 14.

16 Intervju srpskog ministra za ekonomske odnose sa inostranstvom Milana Parivodića, “Šansa srpskom tekstilu”, Novosti, 1. april 2005., str. 9.

17 “Stupiće na snagu prvog dana drugog meseca od dana kada Srbija obavesti EU da ga je Skupština ratifikovala i objavila u “Službenom glasniku”. Izjava pomoćnika srpskog ministra za ekonomske odnose sa inostranstvom, Politika, 12. mart 2005, str. 13.

18 Vidi: Intervju Milana Parivodića, ministra za ekonomske odnose sa inostranstvom u Vladi Srbije, “Bavarska pomaže Srbiji”, (G.Bulatović), “Novosti”, 17. mart 2005., str. 10.

19 GTZ je skraćenica za “Nemačku organizaciju za tehničku saradnju. Reč je o neprofitnom, preduzeću Vlade SR Nemačke čijih 50 odsto akcija pripada Ministarstvu za ekonomsku saradnju i razvoj, a preostalih 50 odsto pripada Ministarstvu za finansije. GTZ provodi razvojne i reformske projekte tehničke saradnje u zemljama u tranziciji i razvoju. Trenutno saraduje sa više od 134

zemalja širom sveta u kojima sprovodi oko 2.754 projekta. U okviru GTZ-a je od 1. septembra 2003. godine započet "Program podrške ekonomskom razvoju i zapošljavanju u Srbiji", koji se finansira iz budžeta Ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj. Program se sastoji iz niza aktivnosti, koje se mogu podeliti u dve osnovne sfere: regionalan i lokalni privredni razvoj i podrška razvoju u izabranim privrednim sektorima... Aktivnosti programa u ove dve oblasti se međusobno dopunjavaju, što doprinosi jačanju postojećih i stvaranju novih struktura ekonomskog razvoja i zapošljavanja, povećanju konkurentnosti i jačanju izvoza kroz unapređenje poslovne saradnje sa inostranstvom, naročito sa Nemačkom, a sve to u cilju približavanja Republike Srbije Evropskoj Uniji.

Na makro nivou podržava se izrada marketinških i razvojnih strategija, pomaže se edukacija kadrova, podržavaju se izvozni programi, organizuju se posete važnijim evropskim sajmovima i podstiču se domaće i strane investicije.

Na stepen više nivou se savetuju ljudi iz Privredne komore Srbije, podržavaju se asocijacije i udruženja u navedenim sektorima, podržava se osnivanje tehnoloških centara i inkubatora, podržavaju se ljudi sa Univerziteta. Na makro nivou vrši se analiza ekonomske klime u Republici Srbiji i savetuje se Vlada Republike u oblasti poboljšavanja uslova za investiranje i intenziviranje saradnje dveju država. Vidi: Reč stručnjaka – Wolfgang Limbert, koordinator GTZ-a, "Razbijmo predrasude o Srbiji", (Ozren Milanović), Politika i Dnevnik – specijalni dodatak: Nemačko-srpska privredna saradnja, 23. oktobar 2004., str. 10.

20 U želji da pomogne razvoj privatnog sektora, kao glavnog elementa i transformacije privrede, nemačka Vlada je u saradnji sa partnerskim organizacijama GTZ i KfW (Kreditna ustanova za obnovu), pokrenula nekoliko projekata. Pre svega, obezbeđeni su povoljni dugoročni krediti za mala i srednja preduzeća. Cilj ovog kreditnog programa je da privrednicima da dobrim poslovnim idejama omogući pristup investicionom kapitalu. Do sada je u SCG realizovano više od 9000 ovakvih kredita.

Paralelno sa ovim programom, Ministarstvo za ekonomski razvoj i saradnju SR Nemačke i GTZ pokrenuli su program podrške razvoju i zapošljavanju u Srbiji. Ovaj Program realizuje se u saradnji sa Privrednom komorom Srbije i resornim ministarstvima Republike Srbije. Program se sastoji odniza aktivnosti koje su usmerene ka povećanju konkurentnosti i unapređenja poslovne saradnje preduzeća iz Srbije sa nemačkim firmama. Podrška podrazumeva savetodavnu i tehničku pomoć u pet ključnih, potencijalno najpovoljnijih, sektora: proizvodnji hrane, industriji tekstila i kože, metalnoj i elektro industriji, industriji softera i turizmu. Predviđena je pomoć preduzećima u razvoju izvoznih programa, izradi razvojnih i marketinških strategija, pomoći u edukaciji kadrova i organizaciji poseta i nastupa privrede na važnijim evropskim sajmovima, pre svega, u Nemačkoj. Vidi:

21 Doduše, izazovi na putu sveobuhvatnih reformi u Srbiji, kako na ekonomskom tako i na političkom planu, "ditirali su nove projekte i strukturu nemačke pomoći. U centru pažnje bilo je stvaranje uslova za razvoj privrede, pre svega, stvaranje novih radnih mesta i poboljšanje životnog standarda građana, novi prioriteti za podršku Nemačke Vlade bili su izgradnja neophodne infrastrukture za razvoj privrede, energetskog sistema, vodovoda, toplovoda, zatim razvoj privatnog sektora kao ključnog elementa ekonomskih reformi, kao i savetodavna pomoć u izradi zakonskih modela i reformi pravosuđa i policije. Modernizacija i razvoj infrastrukture je bitan element u razvoju privrede. Prioritet nemačke pomoći u ovoj oblasti bio je oživljavanje energetskog sistema, vodosnabdevanja i

izgradnja komunalne infrastrukture. Vlada SR Nemačke je posle finansijske pomoći u visini od 20 miliona evra za uvoz električne energije u zimu 2001. godine i obezbeđivanja neophodnih delova za popravku postrojenja, pokrenula projekte revitalizacije rudnika, termo i hidroelektrana. Kroz donacije i povoljne kredite obezbeđena je popravka bagera-kopača u rudniku Kolubara, zatim popravka najvećeg bloka B2 termoelektrane "Nikola Tesla" koji je već od 2002. ponovo proizvodio električnu energiju, a kroz slične investicije povećana je produktivnost rudnika "Tamnava zapad". Početkom 2004. godine odobren je povoljan kredit od 30 miliona evra za rehabilitaciju hidroelektrane Bajina Bašta. U projektima za poboljšanje vodosnabdevanja i odvod otpadnih voda nemačka Vlada je pomogla rehabilitaciju vodovodnih i kanizacionih sistema u Beogradu, Nišu, Novog Sadu, Kraljevu i u nekim područjima južne Srbije. U projektima oko izgradnje komunalne infrastrukture značajna je i pomoć u izgradnji mreže daljinskog grejanja u Beogradu, Nišu, Novom Sadu, dok su slični projekti planirani i za Kragujevac. Na skoro svim ovim projektima angažovana su preduzeća iz Srbije čime je obezbeđena zaposlenost. Vidi: Privredna komora Srbije, Privredna saradnja Srbije sa Nemačkom, Beograd, februar 2005.

22 Dr Marijana Vidas-Bubanja, Globalni i regionalni faktori priliva stranih direktnih investicija u domaću privredu, Ekonomski anali, april 2003, str. 291-301.

23 Vidi: Radomir Naumov, Ministarstvo rudarska i energetike, "EPS već u Evropskoj uniji", Novosti, 7. mart 2005., str. 6.

24 Vidi: Milan Parivodić, Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom, "Otvorena vrata ulagačima", Novosti, 7. mart 2005., str. 8.

25 Vidi: Dr Vojislav Koštunica, premijer Srbije, "Evropa ja naš cilj", Novosti, 7. mart 2005., str. 1.

26 Vidi: Dragan Baltovski, Mogućnosti stranih investicija u Jugoslaviji, Međunarodna politika br. 1062, 1997, str. 32-33; Ivica Stojanović, Mogućnosti razvoja jugoslovensko-nemačkih ekonomskih odnosa, Međunarodni problemi 4/1997, str. 518-519.

27 Cit. po: Miroslav Stojanović, Tadić završio posetu Minhenu – "Ofanziva srpskih privrednika", Politika, 14. oktobar 2005, str. 2.

28 Cit. po: Miroslav Stojanović, Predsednik Srbije u Nemačkoj – Boris Tadić sa Štojberom, Politika, 13. oktobar 2005, str. 2.; Dušan Sekulić, Štojber vidi Srbiju u Evropi, Novosti, 13. oktobar 2005., str. 15.; Tanjug: "Dan Srbije u Bavarskoj", Politika, 12. oktobar 2005., str. 2.

29 Tako je Elektroprivreda Srbije sa nemačkom KfW bankom 9. septembra 2005. zaključila "ugovor o kreditu vrednom 30 miliona evra koji će biti iskorišćen za obnovu hidroelektrane "Bajina Bašta". Kredit je dat bez kamate sa rokom otplate od 15 godina uz petogodišnji grejs period, sa 0,25% provizije na nepovučeni deo zajma i 0,75% troškova po osnovu njegovog servisiranja". Obnova ove hidroelektrane trajeće četiri godine, a po njenom završetku radni vek "Bajine Bašte" biće produžen za novih 30 godina, ukupna snaga elektrane biće povećana za oko 6% i ona će godišnje davati oko 2,5% struje više.. U podeli koristi od povoljnih kamatnih uslova ovog zajma učestvovala je i Srbija tako što će EPS biti u obavezi da u republički fond uplaćuje 2,5% godišnje neotplaćenog zajma. Sredstva fonda će se, kako je rekao Radomir Naumov, republički ministar energetike, koristiti za finansiranje primarnih ekoloških programa u energetici kao i projekata koji se odnose na unapređenje energetske efikasnosti...". Cit. po: M.Perović, EPS i KfW zaključili ugovor o zajmu – "Za "Bajinu Baštu" 30 miliona evra", Politika, 10. septembar 2005., str. 15.; G.V., Elektroprivreda

Srbije potpisala sporazum sa KfW bankom o kreditiranju HE Bajina Bašta – “Podrška obnovi proizvodnih kapaciteta”, list “Danas”, 10-11. septembar 2005., str. 9.

30 U tom kontekstu je i najnovije saopštenje M.Aherna, predsednika Saveta stranih investitora u Srbiji, da sledeći razlozi deluju nepovoljno na investicionu klimu: nefleksibilnost novog, nedavno donetog Zakona o radu za strane investitore; državno vlasništvo nad građevinskim zemljištem; kao i birokratsko ponašanje administracije na lokalnom nivou (“neefikasnost rada javne službe”)... Cit. po: Intevju Ambasador SR Nemačke u Beogradu dr Andreas Cobel: “Budućnost Kosova još uvek neizvesna”, (Petar Petrović), Dnevnik, Novi Sad 24. april 2005., str. 3.

31 “Nemačke firme će u Srbiji graditi industrijske parkove u različitim oblastima koji će kasnije biti baza i za druga preduzeća” – obećava Klaus Mangold. Vidi: “Nemci žele da ulažu”, Novosti, 21. oktobar 2005., str. 9; “Delegacija nemačkih privrednika u poseti Srbiji – Otvoreni za investicije”, Politika, 21. oktobar 2005., str. 1. i 15.

32 Boris Tadić, predsednik Srbije: “Srbija je sigurna zemlja za investicije, ekonomsko-tehnološki prosperitet i nova radna mesta. Nema nikakve dileme da Srbija ide ka evropskim integracijama i obezbeđenju uslova za stabilno investiranje. Srbi žele u EU, žele u evroatlanske integracije, kao i strukturne promene u privredi koje bi zemlju dovele na nivo članica EU”. Izjava posle susreta sa delegacijom nemačkih privrednika koje je predvodio Klaus Mangold.

Dr Vojslav Koštunica, premijer Srbije, istakao je, pred delegacijom nemačkih privrednika, “da su ekonomski Srbije i Nemačke u usponu i pozvao nemačke firme da investiraju u Srbiju... Srpsko zakonodavstvo i propisi se usklađuju sa Evropskim, u zemlji vlada pozitivna poslovna klima i beleži se porast stranih investicija”.

Kako se navodi u saopštenju vladine Kancelarije za saradnju sa medijumima, Koštunica je napomenuo da sigurnost garantuje i to što je SCG otpočela pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, dodajući daje Svetska banka Srbiju proglasila za lidera u sprovođenju reformi. Vidi: Beta: “Poziv na ulaganja”, Politika, 21. oktobar 2005., str. 15.

33 Cit. po: Predstavljen “Vodič kroz proces stabilizacije i pridruživanja Evropskoj uniji” u izdanju Instituta G 17 – “Priručnik za put u Evropu”, list “Danas”, 2. novembar 2005., str. 13;

“Nemačka je od samog početka aktivno podržavala i ubuduće će snažno podržavati put Srbije i Crne Gore ka Evropskoj uniji, jer smatramo da je pridruživanje jedini put da se za vašu zemlju ostvari budućnost u miru i blagostanju. Nemačka se u svojim merama podrške – pored sektora infrastrukture i unapređivanja privrede – koncentriše na pomoć pri prevazilaženju različitih etapa pregovaračkog procesa. Državna zajednica u svojim rukama drži proces približavanja i diktira njegovo trjanje. Ali, neće biti postavljene nikakve prepreke koje Beograd nije u stanju da preskoči vlastitom snagom. Svakoј nemačkoј vladi je od vitalnog interesa da zemljama jugoistočne Evrope omogući priključenje EU, jer je Nemačkoј potreban stabilan Balkan”. Cit. po: “Intervju: Andreas Cobel, ambasador Nemačke u Beogradu, o Kosmetu, Crnoj Gori i opstanku SCG, “Kosovo bez Srba bankrot sveta”, (Ivana Stanojević), Novosti, 1. novembar 2005., str. 2. ■■

Čerkezi

PIŠE: OLGA ZIROJEVIĆ

Posle dugogodišnje borbe je Rusija zavladała celim Kavkazom pokorivši poslednja nezavisna kavkaska plemena - Čerkeze.

Adige - kako se sami nazivaju, živeli su još od prastarih vremena ispod severnih obronaka srednjeg i zapadnog Kavkaza, od istočne obale Crnog mora sve do preko Kubana i Kume. Pokršteni su u XIII veku (u vreme vladavine Gruzina), a u XVI i XVII prelaze na islam (suniti). Ali, ni hrišćastvo ni islam nisu tu uhvatili dubljeg korena.

Nijedan kavkaski narod nije dao tako snažan otpor kavkaskim osvajačima kao čerkeska plemena (u koja se ubrajaju još Abhazi, Kabardinci, uz još neka), naročito četrdesetih i pedesetih godina XIX veka, dok ih je vodio njihov čuveni imam Vamil. Međutim, nakon poraza 1864, i perspektive da ih prisilno presele u ravnice reke Kubana, u velikm masama (navodi se broj od oko 600 000) počinju da se iseljavaju u Tursku. U želji da obezbede svoje pogranične oblasti turske vlasti su naseljavale Čerkeze u Maloj Aziji, Siriji i Palestini, a kao pojačanje muslimanskog elementa na Balkanu, naročito po Bugarskoj, Vardarskoj Makedoniji, Kosovu, Metohiji i Srbiji.

“Čerkeska tradicija kao datum egzodusa pamti 21. maj 1864, kada je Rusija osvojila njihove teritorije. Čerkezi su tada brodovima preseljeni na teritoriju tadašnjeg Otomanskog carstva; ovo je preseljenje bilo veoma surovo i sa tragičnim posledicama: Čerkezi koji nisu želeli da se ise, preseljeni su na levu obalu Kubana gde su živeli u rezervatima pod zabranom napuštanja naselja. Na prvobitno čerkesku teritoriju preseljeni su Kozaci, Grci i Jermeni”.

U Makedoniji - u kojoj ih danas nema - bilo ih je u gradovima Tetovu, Velesu i Prilepu, kao i u selima u okolini Skoplja, Štipa, Strumice, Kruševa. Tu se i danas čuvaju nazivi mahala u kojima su žiiveli Čerkezi (i Tataři). A u selu Čerkeze (kod Kumanova) danas žive samo Albanci.

Na Kosovu - kako ističe Noel Malkolm - Turci su naselili Čerkeze kao deo namerne politike izgradnje

antipravoroslavnog bedma u regiji. I mada su oni ovde bili oslobođeni plaćanja poreza, među njima je zbog teškog života na Kosovu i u središnjoj Bugarskoj ubrzo (1867) izbila pobuna, koju je osmanska vojska ugušila. Inače, Čerkezi su i sami korišćeni kao pomoćne vojne snage za gušenje aprilskog ustanka u Bugarskoj 1876. (što su izvršili vrlo surovo), kao i u potonjem ratu (u kojem se njihov broj ceni na desetak hiljada).

Čerkeske kolonije osnovane na Kosovu bile su: Miloševo, Malo Ribare, Pomazetin, Veliki Belaćevec, Magara, Vrelo, Velika Slatina, Gornje Dobrevu, Ajvalija, Gornje Slakovce, Muadžer Babuš, Muadžer Prelaz, Sazlija, Muadžer Talinovac, Donje Godance, Velika Reka i Mali Bivoljak. Pominje se i nekoliko čerkeskih naselja u Kosovskom Pomoravlju, pa u Zvečanu, zatim u okolini Podujeva, samom Podujevu, kao i tri sela u Metohiji. Početkom XX veka bilo ih je u Kosovskoj Mitrovici, Uroševcu i Prizrenu. Čerkesko selo (nazivalo se i tim imenom) bilo je Donje Stanovce.

Branislav Nišić, književnik i srpski konzul u Prištini, ostavio je o Čerkezima (navodi broj od šest hiljada porodica) zanimljivu etnografsku belešku: "...Naseljenje Čerkeza su i Turci i Arnauti primili sa negodovanjem pa se i do danas nisu sa njima izmirili, valjda i za to što Čerkezi uporno održavaju svoje običaje i žive životom sasvim podvojenim od ostalih Muhamedanca. Čerkezi se nisu naseljavali po opustelim selima, nego su za sebe podizali nova sela, te otud danas na Kosovu vrlo mnogo imena Čerkez-kej, Jeni Čerkez-kej itd. I ako su već toliko godina na ovom mestu, Čerkezi još nisu naučili ni Arnautski ni Turski osim onih po varošima, koje je na to još i kakav posao upućivao. Čerkezima ne godi na ovoj ravnici, te brojno jako opadaju i raseljavaju se. Naročito su se mnogo raselili posle srpsko-turskog rata. Danas (1902) ih već nema na Kosovu više od 400 porodica".

Iseljavanje Čerkeza sa Kosova počelo je, praktično, odmah po njihovom doseljenju i odvijalo se u najmanje pet talasa. Talasi su pratili ratne prilike, ali ih je bilo i između dva svetska rata, pa šezdesetih godina minulog veka i, poslednji put, jula 1998. godine.

Prema raspoloživim podacima iz 1986. broj Čerkeza u selima Donje Stanovce i Miloševo kretao se od 600 do 700 duša, a shodno podacima OEBS na Kosovu i danas živi stotinjak Čerkeza u naselju Miloševo (opština Obilić). Tokom proleća 1999. bili su proterani u Makedoniju, a neke kuće su im i spaljene, što je pogoršalo njihove odnose sa srpskim komšijama.

U Prokupačkom srezu bilo je, pre srpsko-turskog rata, 200 čerkeskih kuća. O njima danas svedoče samo onomastički tragovi; Čerkeska mahala i u njoj Čerkeska česma u Prokuplju.

Oslanjajući se na istraživanja Ejupa Mušovića o nekadašnjem boravku Čerkeza u Novom Pazaru očuvana je uspomena u imenu Čerkeske ma(ha)le, u kojoj su živeli dok su bili stanovnici ovog grada.

U narodu je ostalo sećanje na lepe fizionomije Čerkeza i njihov veseo, ali bedan život (ipak, kako su sami isticali, i takav život bio je bolji od onoga koji su imali u svojoj

staroj postojbini na Kavkazu). Budući stočari, teško su se uključivali u privredni život grada. Novi Pazar su napustili u vremenu od kraja XIX veka pa zaključno sa 1912. godinom.

Neprilagođenost novoj geografskoj sredini, uz loše higijenske prilike, poražavajuće je delovala na njihov opstanak; kosile su ih bolesti - jednu epidemiju narod je nazvao *čerkeska bolest* - pa su puteve čerkeskih muhadžira (izbeglica, iseljenika) obeležavala čerkeska groblja. Sa povlačenjem Turaka, naročito posle Balkanskih ratova, odlazili su iz naše zemlje i Čerkezi (pretežno u Tursku, gde ih i danas najviše živi).

Gde god su boravili, Čerkezi su ostavili tragove o sebi i svome životu, a mnogi delovi gradskih naselja i sela i danas nose čerkesko ime. Sami su, osim nošnje (prihvatili su tursku), sačuvali i sve svoje nacionalne osobine i dugo nisu podlegali asimilaciji. Etnografi ih opisuju kao vrlo lep soj ljudi, njihove devojke i mlade žene bile su poznate kao izuzetne lepotice. Inače, položaj žene nije bio ropski, kao što je to bio običaj kod drugih naroda na istoku, ali su često prodavali svoje kćeri u turske hareme. A muškarci su bili oholi, smeli, lukavi, odlični i vrlo ratoborni strelci, jahači i pešaci. Zapamćeni su i kao opaki razbojnici. Jezik - koji savremenici ocenjuju kao *težak* i *nerazumljiv* - bio je vrlo prikladan za poeziju i njihovi pevači uživali su veliko poštovanje. Zajedno sa islamom prihvatili su i arapski jezik kojim su se služili u pisanju.

Možda ipak nije samo bizarna vest da je 1999. godine ruska vlada finansirala repatrijaciju grupe Čerkeza iz kosovskog sela Donje Stanovce u rusku republiku Adigeju (gde danas žive u "Srećnom selu").

Na međunarodnom naučnom skupu (održanom septembra 2003. godine) posvećenom *skrivenim manjinama* na Balkanu značajan prostor posvećen je i Čerkezima (saopštenja sa ovog skupa objavljena su naredne godine, u posebnom zborniku). "Inače, termin *skrivenе manjina* - kako ističe urednica zbornika Biljana Sikimić - za sada je samo radni termin za male etničke, odnosno geografske grupe koje nisu formalno priznate kao manjina u državama u kojima žive". Drugim rečima "u savremenim društvenim i humanističkim disciplinama ovaj teorijski koncept još uvek je kontroverzan i provokativan, pa je i ovaj zbornik rezultat želje da se o njemu diskutuje".

Literatura:

Branislav Nušić, *Kosovo, opis zemlje i naroda*, Novi Sad, 1902.

Tihomir Đorđević, *Čerkezi u našoj zemlji*, Naš narodni život III, Beograd, 1984.

Vasa Čubrilović, *Pogledi Vase Čubrilovića na srpsku istoriju XIX i XX veka*, dr Zdravko Antonić, Beograd, 1992.

Biljana Sikimić, *Etnolingvistička istraživanja skrivenih manjina - mogućnosti i ograničenja: Čerkezi na Kosovu*, *Skrivenе manjine na Balkanu*, Beograd, 2004. (s relevantnom literaturom). ■■

Gospodinu Miroslavu Lajčaku – Sarajevo

PIŠE: RADE VUKOSAV

Poštovani gospodine Lajčak. Pozdravljam vaš dolazak u nesretnu ali ponosnu Bosnu i Hercegovinu (BiH), najveću i najjaču ustaničku i otpornu regiju u borbi protiv fašizma, na strani antihitlevske koalicije u Drugom svjetskom ratu. BiH je, u Hitlerovoj “Evrposkoj tvrđavi”, bila jedina svijetla točka - slobodna teritorija na kojoj su boravile i djelovale vojne misije USA, Britanije i SSSR, pa i lično Randolph Čerčil, sin Vinstona Čerčila. Bosna je dala najviše sinova i kćeri i sve ondašnje svoje postojeće resurse u antifašističkoj borbi i najviše stradala. U Bosni su se odigrale najkrvavije bitke unutar Hitlerove “Evsroske tvrđave” u Drugom svjetskom ratu. Ovo vam pišem ja, Vukosav /Luke/ Rade, Srbin iz BiH, učesnik Narodno oslobodilačkog rata 1941-45. godine. Kao mladi patrizan, Srbin, bio sam ratni komandir čete u 17. krajiškoj NO udarnoj, muslimanskoj brigadi, čiji su se borci hrabro i slavno borili i ginuli protiv fašističkih snaga. Moje podatke imate u priloženoj vizitkarti. Moj identitet možete provjeriti preko MUP Konjic ili Novi Sad.

Kao partizanu i iskrenom antifašisti, dužnost mi je iznositi samo istinu o BiH.

U BiH, od 1992. do 1995. godine, nije vođen nikakav „građanski rat“, nego su Milošević i Tuđman izvršili agresiju na BiH da je podijele. Narodi BiH, koji su vijekovima živjeli zajedno, izmiješani u vidu leopardove kože, se nikad ne bi potukli da nisu, putem moćnih masmedija, prvenstveno iz Beograda, pa i iz Zagreba, zastrašeni, obmanuti i gurnuti u krvoproliće. Bosni je rat nametnut. Historija mora pravično označiti karakter ovoga rata. Mora se tačno znati agresor i krivac, jer ako je „građanski“ – onda se (po sličnom scenariju) može ponoviti i ponovo niko neće biti odgovoran.

Milošević je bivšu Jugoslovensku narodnu armiju (JNA) pretvorio u svoje vlasništvo, jer su generali bili računčizije, podijelio je (JNA) u Martićevu vojsku, Karadžićevu vojsku i Vojsku SRJ; prigrabivši sve oružje, za koje su 45 godina svi narodi SFRJ odvajali od svojih usta – samo za srpsku stranu.

Rat je u Beogradu planiran, režiran, insceniran i vođen uz sveobuhvatnu logistiku Beograda. Milošević i Tuđman su se dogovorili o podjeli BiH, slično Hitleru i Staljinu, koji su 1939. podijelili Poljsku. “Za rat u BiH su krivi sva tri naroda podjednako”, govorio je Milošević, koji je zloduh srpskog naroda. Samo, po njemu, on i Tuđman za rat nisu krivi!

Milošević i njegova klika su primarni krivci za rat u BiH. Tuđman je sekundarni.

Vi, gospodine Lajčak, niste krivi za ovo, vama je agresijom i Daytonom unesrećena BiH servirana da, nažalost, poštujući Dayton, dovedete ovakvu BiH u red. Zadatak koji je pred Vama je izuzetno težak. Vjerujući u vaše poštenje, očekujem da to tumačite pred EU, UN i ostalim međunarodnim institucijama i stranim ambasadama u BiH da je Dayton smrt za BiH. Zlo je što Daytonom u BiH nije izvršena demilitarizacija agresorskih genocidnih oružanih snaga, niti je izvršena denacifikacija struktura vlasti, kao što je to bilo učinjeno u Njemačkoj 1945. Ostale su im iste oružane snage i strukture vlasti koje su vodili zločinački rat. To je ruganje žrtvama! Ruganje pravdi! Ruganje demokratiji! To je historijska greška. Neka niko ne misli da će Dodikove opstrukcije prestati. Pa, zašto su onda ratovali?!

Iza Dodika stoji Koštuničina Srbija. I “princ” Aleksandar Karadžić, koji hoda po RS, huška i daje izjave da su “bosanske granice trenutne”, da su privremene, šireći bosnofobiju.

Miloševići “ratnici” i “heroji”, ratni zločinci, Radovan Karadžić i Ratko Mladić, koji još nisu privedeni pravdi su, ustvari, pobjednici u ovoj najkrvavijoj drami koju je BiH pretrpjela u svojoj hiljadugodišnjoj historiji, jer je njihovo (ne)djelo priznato i Daytonom nagrađeno, a sada ih traže da im se sudi. To je apsurd. Ima li snaga i pametu u međunarodnoj zajednici za reviziju ovoga zla? Što prije, jer vrijeme radi za agresore, što oni dobro znaju. I zato i opstruiraju. Znete li s kime imate posla?

Njihovu genocidnu tvorevinu je, nažalost, Dayton priznao i dokle god se silom bude održavao Dayton u BiH, Bosne neće biti. Ovi iz Banja Luke i Beograda, u tandem, spregi, opstruiraju i kočje napredak BiH, pa i Srbije i, dok je ovako, nema im ulaska u Evropu. Ni BiH, ni Srbiji.

Daytonska BiH je najveća sramota za međunarodnu zajednicu. Ja se, kao Srbin i kao antifašista sramim ovoga što je u moje (srpsko) ime u BiH učinjeno.

RS je, sa 31,3 odsto Srba, (prije početka agresije na BiH), silom oružja i etničkim čišćenjem, na najkrvaviji i najsvirepiji način, što poubijavši, što protjeravši oko 700.000 ne/Srba, dobila pola BiH. Dobila je “specijalne i paralelne veze” sa “duhovno srodnim narodom”. Slično je nešto i sa Hrvatima u BiH. Treba ih urazumiti da se u BiH i u Evropi može i treba živjeti samo kao građani, a ne u plemenima, kao nekad u Starom i Srednjem vijeku. Specijalne veze, radi jednakosti svih u BiH, treba ukinuti. Dovoljne su normalne veze država i naroda u Evropi. Srbijanski radikali, najbrojnija stranka u Srbiji, ne odustaju od “velike Srbije”, time straše susjede Srbije, a Srbe van Srbije čine omrznutima.

PITAMO: Koji su to “duhovno srodni” narodi Bošnjacima? koji su najbrojniji, koji su podnijeli najveće žrtve, a dobili su najmanju teritoriju i izgubili najviše života, a većina njih i svu imovinu. Još jedan upitnik. Jesu li im “duhovno srodni” Iranci, Arapi, talibani? Zašto međunarodna zajednica time Bošnjake gura prema njima, jer su zapravo građani drugog reda u svojoj BiH. Treba im objasniti da tom politikom od Bošnjaka prave talibane, iako oni to nisu i ne žele biti. Oni su najumjereniji muslimani na planeti Zemlji. Nisam musliman, ali to, kao Bosanac, poznajući ljude, tvrdim i stojim iza toga. Islamski mudžahedini u BiH nikad ne bi tamo došli da prije njih, preko Drine u BiH, nisu došli pravoslavni mudžahedini i vršili klanje i etničičenje. Oni su ih doveli u BiH.

Dva najpoštenija političara u BiH su Željko Komšić i Miroslav Lazović, a najzdravija srpska politička stranka je Srpsko građansko vijeće u Sarajevu. Lazović, Srbin, bio je za sve vrijeme ovoga rata predsjednik Skupštine BiH, braneci svoju BiH, a ne Miloševića.

KOSOVO I BiH: Rusija, svojom politikom, samo produžuje i produbljuje krizu oko Kosova, što je štetno i za samu Srbiju i ovaj region. Preko Kosova se Rusija kocka za neke svoje interese. Kosovo nema nikakve historijske veze niti hipoteke sa BiH. Koštunica dobro zna šta će biti sa Kosovom, ali tvrdoglavo otežje rešenje da bi dobio Republiku Srpsku za Kosovo. Hitlerovom agresijom na svoje susjede je Njemačka izgubila Istočnu Prusku, Šleziju i druge teritorije, ali nije među pobjednicima bilo sentimentalnosti da im za to daju Austriju.

Marti Ahtisari je, čim je došao, napravio kardinalnu grešku kad je izjavio da od rješenja kosovskog pitanja zavisi stabilnost u regionu “pa čak i opstanak Bosne”. E, to je ono što su u Beogradu željeli čuti. Beograd i Priština se ni za 1000 godina neće dogovoriti, na čemu Koštunica i Putin insistiraju. Jasno kao dan, ali se prave ludima, ne pominjući RS, ipak zatežu i

čekaju to što čekaju, prijeteci "nestabilnošću u regionu". Dodik nastavlja Karadžićevu politiku, čuvajući njegove "tekovine" Dodik je čista kopija Radovana Karadžića, a Koštunica pomno čuva Miloševićeve "tekovine". Procjenjujem da su za BiH najpogodniji prigodni kantoni i konstitutivnost sva tri etnosa, jer je Bosna i Hercegovina poseban specifikum gusto izmiješane naseljenosti tri etnosa, što traje vijekovima. Vratiti bosni i hercegovini predratnu etničku sliku.

Poštovani gospodine Lajčak. Ovo vam pišem, ne da bih utjecao na vas i miješao se u Vaše poslove, nego sa željom da čujete i običnog građanina, anrifasistu, humanistu građanske orijentacije. Političari su bezobrazni i pokvareni, osobito oni koji su ratovali za podjelu BiH i nemilosrdno vršili etničko

čišćenje. Oni podmeću i lažu o netoleranciji među narodima i o ugroženosti svog naroda, zaklanjaju se iza naroda da bi opravdali to što čine. Rođen sam u selu Spiljani, općina Konjic, od 1941. do 1945. sam se borio protiv okupatora u BiH, Hrvatskoj i Sloveniji. Profesionalni sam vojnik, vojni penzioner, a dobro poznajem historiju BiH.

Pomozite Srebrenici i Majkama Srebrenice, ispunite im opravdane želje, što bi i Bogu bilo drago. Ako ga ima.

Očuvajte cjelovitost Bosne i Hercegovine.

Prijateljski pozdrav i velepoštovanje. Želim uspjeh vašoj vrlo značajnoj misiji.

Rade Vukosav s. r.

25. jun 2007. (Ponovljeno 11. septembra 2007)

Ciljevi zagovaranja dvojnog državljanstva

PIŠE: RADE VUKOSAV

Postoje političke namjere, pa i nacionalni projekti, izvjesnih stranaka ekstremnijih političkih provenijencija, za uvođenje dvojnog državljanstvo sa obostranim pravom glasa na prostorima bivše SFRJ, posebno u Hrvatskoj, pa i u Srbiji i Crnoj Gori. Zagovaranje dvojnog državljanstva, čak i davanje prava glasa takozvanoj dijaspori (koja to nije, pošto je to većinom autohtono tamošnje stanovništvo države gde žive), da mogu glasati i na izborima u Hrvatskoj, uz pravo glasa koje imaju i u zemlji gdje su rođeni i u kojoj žive. Isto tako i u Srbiji, Bosni i Hercegovini (BiH), Crnoj Gori. Tu postoje dva glavna cilja. Prvo, ekstremno nacionalističke stranke u Hrvatskoj i slične u Srbiji, u Crnoj Gori prosrpske stranke i njima slične - cijene da će iz "dijaspore" dobiti dosta glasova i time nadjačati svoje protivnike u zauzimanju vlasti. Tako bi be-ha Hrvati mogli presudno utjecati na pobjedu njima simpatičnih stranaka u Hrvatskoj, time konkretno i na političku sliku te države - iako ne žive tamo, niti su tamo rođeni.

Bosanskohercegovački Srbi bi najpresudnije utjecali na rezultate glasanja u Srbiji, dajući prevagu nekoj od ekstremnijih stranaka - zna se. Prosrpski orijentisani Crnogorci koji žive u Srbiji bi dali glasove prosrpskim strankama u Crnoj Gori, a Srbi iz Crne Gore zasigurno ne bi glasali za umjerene stranke u Srbiji itd. Time bi oni glasači iz drugih zemalja nametali političku volju zemljama u kojima ne žive, što nije ni poželjno ni pošteno. Kako neko može biti državljanin i imati pravo glasa u nekoj državi u kojoj niti je rođen, niti je propisno vrijeme proboravio u njoj? Po tome pravilu, kakvo se zagovara u Hrvatskoj i kod nas bi svi oni koji su britanskog porekla, iz USA, Kanade, Australije i drugih zemalja, svojim glasovima odlučivali koja će partija vladati u Velikoj Britaniji i kakva će biti Britanija i sl. Ovim bi, kod nas, najugroženija bila Bosna i Hercegovina, pa, bogami, i Hrvatska, Srbija i Crna Gora.

Drugi cilj davanja dvojnog državljanstva sunarodnicima koji žive van granica je, da ih iskoriste za teritorijalnu ekspanziju, na primjer, ekspanziju Hrvatske i Srbije prema BiH i Srbije prema Crnoj Gori, posebno davanjem im prava glasa. Tim putem, preko "svojih državljana", se može planirati, postaviti i inscenirati pogubno pitanje nekakvog referenduma za priključenje te i te teritorije "matici" u cilju proširenja granica "voljom svojih sunarodnika da žive u jednoj državi".

I opet belaj, etnočišćenje i rat. To su jako problematična pitanja koja mogu samo štetiti, kako državi koja bi to pokušala iskoristiti, još više narodu za čija se "prava" brine ova ili ona prekogranična država. Bosanski Srbin, koji je rođen u BiH, nije niti živio u Srbiji, što se odnosi i na bosanskog Hrvata, on sam ne bi imao neke koristi od dvojnog državljanstva, a ponajmanje od glasanja za tamo neku stranku u drugoj državi, koja mu se ideološki sviđa. To se kaže - manipulisanje. Preko njih bi se, zapravo, jedna država mogla miješati u unutrašnje poslove svoga susjeda i praviti obostrane probleme. Potkrijepimo ovo prepirkom pisca ovih redova sa jednim taksistom u Republici Srpskoj (RS), u septembru ove godine, kada je taksista pokazao beogradske "Večernje novosti" koje pišu protiv Nenada Čanka. Taj taksista, psujući Čanka: "kakvu autonomiju on traži i time razbija Srbiju, pravi 'državu u državi' traži vojvođanski pasoš (što je bilo šega R.V.); zar nije dovoljno da imaju opštine u državi" i tome slično. Kad mu je odvraceno kako su i zašto oni, silom oružja, etničkim čišćenjem i masovnim grobnicama u BiH, razbili BiH i napravili RS, zbog čega se svaki pošten Srbin stidi, nije niti htio, niti mogao da odgovori, niti da objasni. Zamislimo za koga bi takvi na srbijanskim izborima glasali. Pa ako bi se još priključili Beogradu, oni bi kod nas u Srbiji i vladali, čemu naša politička elita uzaludno teži, što je apsurdno, pa kako bi nam bilo da bilo.

Nije čudo što se sve ovo zagovara i što se, na primjer, bosanski Srbi previše brinu o tome kakva će biti Srbija, a bosanski Hrvati kakva će biti Hrvatska, kada im se, još od kraja osamdesetih godina prošloga vijeka, nameće nacipsihologija mržnje prema svima koji nisu kao "mi", jer smo od "njihove strane ugroženi". Podsjetimo na Miloševićevu "antibirokratsku revoluciju", pa "događanje naroda" i mitingaške psihološke pripreme za rat od 1988. do 1991. godine, s jedne strane, i tuđmanovaca sa druge strane, posebno po BiH, nakon čega je uslijedilo ono najgore - rat. Zna se da je Miloševićeva i Šešeljeva politika upropastila Srbe u Hrvatskoj, što, nažalost, mnogi ne shvataju. Zapitajmo našu srbijansku političku i crkvenu elitu: zašto se više brinu o tome kakva će crkva biti u Makedoniji, kakva će crkva biti u Crnoj Gori, kakva će biti BiH i slično, nego kakva nam je Srbija, koja nam stagnira i nazaduje. Neka naši susjedi sami, slobodno, rješavaju svoje probleme. Mi sa njima možemo samo ravnopravno u tome sarađivati, bez miješanja u njihove poslove. Sve dok god se ne oslobodimo, u našim glavama fatamorganski zamišljenih, "srpskih zemalja" van granica Srbije i ne usmjerimo sve umne i fizičke snage Srbiji, Srbija će nazadovati.